

Meri Pulkkinen

**ARVIOINTITUTKIMUS
LÄHIDEMOKRATIAPROJEKTIN
VAIKUTUSTEN ARVIOINNISTA**

Case Nastolan aluejohtokunta

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Lokakuu 2020

TIIVISTELMÄ

Meri Pulkkinen: Arviointitutkimus lähidemokratiaprojektin vaikutusten arvioinnista: Case Nastolan aluejohtokunta
Pro gradu -tutkielma: 91 sivua, 10 liitesivua
Tampereen yliopisto
Hallintotieteiden tutkinto-ohjelma, julkinen talousjohtaminen
Ohjaajat: Lotta-Maria Sinervo ja Eija Vinnari
Lokakuu 2020

Sosiaalitieteissä alkunsa saaneen arvioinnin perusideana on tuottaa luotettavaa, ammattimaista ja objektiivista tietoa arvioinnin kohteesta. Arvioinnilla on suora yhteys ihmisten hyvinvointiin, sillä arvioinnin kohteena ovat usein erilaiset sosiaaliset ohjelmat. Julkisen sektorin arvioiminen voidaan suoraan liittää julkiselle toiminnalle asetettuihin arvoihin, kuten tilivelvollisuuteen, taloudellisuuteen ja läpinäkyvyyteen. Arvioinnin keinoin päästään tarkastelemaan sitä, miten verorahoja käytetään, ja miten ne vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin. Arvioinnin arviointi, eli meta-arviointi, taas toimittaa alan standardien ja toimintakeinojen vartioijan virkaa: sen avulla pyritään varmistamaan arviointitoiminnan oikeellisuutta, eettisyyttä ja metodien oikeaoppisuutta. Arvioinnin kehittäminen tieteellisin metodein palkitsee sekä ammattikuntaa että arvioinnin kohteena olevia yksiköitä.

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli tutkia arvioijan asemaa julkisen ohjelman arvioinnissa. Tutkielmassa toteutettiin toimeksiantoarviointi Lahden kaupungille. Arvioinnin kohteena oli Nastolan aluejohtokunta, joka toteuttaa toiminnassaan osallistuvaa budjetointia. Julkisen ohjelman arviointi on yhteiskunnallisesti merkittävää sekä ihmisten hyvinvoinnin että julkistalouden näkökulmasta, sillä sen avulla voidaan paneutua ohjelman inhimillisiin vaikutuksiin sen lisäksi, että saadaan arvokasta tietoa toiminnan taloudellisuudesta ja verorahojen käytöstä. Osallistuvaa budjetointia toteuttavan lähidemokratiaprojektin arvioimisella saatiin myös ensikäden arviointitietoa siitä, miten tällainen toimielin kykenee hyödyntämään osallisuutta toiminnassaan.

Toimeksianto toimi tutkielmassa ponnahtauslautana arvioijan roolin tarkastelemiseen sekä meta-arvioinnin tuottamiseen. Lahden kaupungille tehdystä arvioinnista suoritettiin autoetnografinen arvioijan roolin analyysi arvioinnin aikana pidettyä päiväkirjaa hyödyntäen. Autoetnografiaa ei juuri ole hyödynnetty meta-arvioinnissa, joten lähestymistavalla nähtiin olevan arvoa myös siitä tulokulmasta. Arvioijan roolin analysoimisen lisäksi tutkielmassa toteutettiin koko arvioinnin kattava meta-arviointi, jossa tarkasteltiin muun muassa arvioinnille asetettujen tavoitteiden toteutumista, arvioinnin suunnitteluprosessia sekä arvioinnin validiteettia.

Pro gradu -tutkielma toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja sen tutkimusote oli toiminta-analyttinen. Arvioinnissa hyödynnettiin arviointitulosten hyödynnettävyyteen keskittyvää teoreettista viitekehystä. Samaan viitekehukseen liittyvää meta-arvioinnin kehikkoa hyödynnettiin arvioinnin arvioinnin toteuttamisessa. Arvioijan roolia analysoitiin autoetnografisesti. Autoetnografiaa voidaan kuvailla lähestymistavaksi, jossa tutkijan oma selonteko ja tutkimuskohteen kuvailu sekoittuvat. Lähestymistapa on henkilökohtainen, haavoittuvainen ja ensikäden kokemuksiin nojaava.

Tutkielman tuloksissa nähtiin voimakasta yhteneväisyyttä aiempaan arviointitutkimukseen. Arvioijan roolin nähtiin olleen arvioinnin toteuttamisessa merkittävässä asemassa. Kokemattomuus, koettu luottamus sekä arvioinnin ulkoiset tekijät vaikuttivat siihen, miten arvioija toteutti toimeksiantoa. Kokonaisuutena arvioinnin tulkitaan saavuttaneen sille asetetut tavoitteet puutteellisuuksista huolimatta. Arviointiin vaikuttaneiksi tekijöiksi meta-arvioinnissa esiin nousivat erityisesti arviointiin asetetut resurssit, ajan puute ja vuonna 2020 julkisenkin sektorin toimintaan vaikuttanut koronaepidemia. Pro gradulle asetettu teoreettinen viitekehys nähtiin toimivana, ja tutkimusongelmaan saatiin vastauksia asetetuilla tutkimuskysymyksillä.

Avainsanat: arviointi, arviointitutkimus, autoetnografia, meta-evaluaatio, osallistuva budjetointi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Meri Pulkkinen: Evaluation study on the evaluation of a local democracy project: Case Nastola Area Board
Master's Thesis, 91 pages, 3 annexes (10 pages)
Tampere University
Degree Programme in Administrative Studies, Public Financial Management
Supervisors: Eija Vinnari & Lotta-Maria Sinervo
October 2020

Evaluation has its roots in social studies, and its grounding theory is to produce reliable, professional, and objective information about the evaluation subject. Evaluation is directly linked to public well-being because it often focuses on different social programs. The evaluation of the public sector can therefore be linked to values set on public entities, such as accountability, economic efficiency, and transparency. Evaluation offers tools on how to inspect the ways how tax revenue is being used, and how this affects people's well-being. The evaluation of evaluation, meta-evaluation, in turn acts as a guardian of the evaluation profession's standards and practices: it aims to assure the validity of evaluation and the correct ethical and methodological approaches used within the profession. The improvement of evaluation using scientific methods rewards not only the profession itself, but also the units being evaluated.

The aim of this thesis was to study the position of the evaluator in a public sector's programme evaluation. Included in the thesis was a commissioned evaluation to the city of Lahti. The focus of the evaluation was the Nastola Area Board, that uses participatory budgeting as a way of operating. The evaluation of public programmes is important from a societal viewpoint with regards of people's well-being as well as public finance, for it allows evaluators to look into the human effects of the programme as well as its financial efficiency and the use of tax revenue. The evaluation of a public programme involved in the still, on a larger international scale, novel participatory budgeting gives first-hand information on the use of participatory means in an programme like this.

The commissioned evaluation was used as a stepping board to inspect more closely the role of the evaluator and in producing a meta-evaluation. An autoethnographic analysis on the role of the evaluator was produced from the evaluation of the Nastola Area Board. Autoethnography has been scarcely used in meta-evaluation, so its use was also interesting from a scientific viewpoint. In addition to analyzing the role of the evaluator the thesis produced a meta-evaluation, that focused on the entire evaluation. This meta-evaluation looked for example into the goals set to the evaluation, and whether those goals were met, the planning process in regard to the evaluation and the validity of the evaluation.

This thesis was conducted as a qualitative study that had an action analytical research approach. The evaluation was conducted following the guidelines of a theoretical framework that focused on the utilization of the evaluation data. This same framework was used as a reference in the meta-evaluative process. The role of the evaluator was studied autoethnographically. This approach can be described as a method that mixes the researchers own reporting and the description of the object of the study. Autoethnography is described as a very personal writing method that relies on vulnerability and first-hand experiences.

The results of the thesis produced strong correlations to previous evaluation studies. The role of the evaluator was seen to be significant. Inexperience, the feeling of trust and external factors were big influencers in the way the evaluation was conducted by the evaluator. The evaluation could be seen as a success in regard to the goals set to it, despite some discrepancies. Resources allocated to the evaluation, shortage of time and the 2020 COVID-19-epidemy arouse as influential factors in the meta-evaluation. The theoretical framework set for the thesis was effective, and the research problem was tackled proficiently with the research questions set in the study.

Keywords: evaluation, evaluation research, autoethnography, meta-evaluation, participatory budgeting

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck -service.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUSASETELMA	9
2.1 Tutkielman tausta ja merkitys	10
2.2 Tutkimusongelma ja -tavoite.....	11
2.3 Tutkimusote.....	12
2.4 Tutkielman rakenne	15
3 ARVIOINTITUTKIMUKSEN TEOREETTINEN KEHYS	16
3.1 Arviointi ja arviointitutkimus	16
3.2 Arvioijan rooli	22
3.3 Meta-arviointi	25
3.4 Teoreettisen kehityksen synteesi	27
4 NASTOLAN ALUEJOHTOKUNNAN TOIMINNAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI	29
4.1 Hyödynnetty arviointimalli ja arviointikysymykset.....	32
4.2 Arvioinnin aineisto ja analyysimenetelmät	35
4.3 Arvioinnin synteesi.....	40
4.3.1 Arviointikysymyksiin vastaaminen.....	47
5 ARVIOIJAN ROOLI	51
5.1 Valittu autoetnografinen lähestymistapa	51
5.2 Arviointipäiväkirjan luokittelu	53
5.3 Arvioijan roolin analyysi (case Nastola)	54
6 META-ARVIOINTI	59
6.1 Meta-arviointikysymykset.....	60
6.2 Meta-arvioinnin eri osa-alueet.....	62
6.3 Meta-arviointikysymyksiin vastaaminen	66
6.4 Synteesi ja pohdinta.....	68
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	70
7.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	70
7.2 Tulosten arviointi ja pohdinta.....	72
7.3 Aiheita jatkotutkimukseen.....	75
LÄHTEET	77
LIITTEET	82
Liite 1. Teemahaastattelurunko	82
Liite 2. Sähköpostihaastatteluiden kysymysrunko	84
Liite 3. Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutukset -verkkokysely	86

Kuviot:

Kuvio 1. Visualisointi pro gradu -työn kerroksellisuudesta	9
Kuvio 2. Interaktiivisen arviointitoiminnan jatkumo (King & Stevahn 2002, 5).....	24
Kuvio 3. Teoreettisen kehyksen synteesi havainnollistettuna	28
Kuvio 4. Lahden kaupungin organisaatiokaavio (Lahti 13.7.2020, muokattu).....	31
Kuvio 5. Arvioinnin primääri- ja sekundääriaineistot.....	36
Kuvio 6. Aluejohtokunnan tehtävien tunnettuus kyselyvastaajien keskuudessa.....	44
Kuvio 7. Vastaajien tyytyväisyys aluejohtokunnan toimintaan	46
Kuvio 8. Vastaajien näkemykset osallistuvan budjetoinnin toteuttamisen edistämisestä	47
Kuvio 9. Päiväkirjamerkintöjen läpikäyntiin luotu luokittelu	53
Kuvio 10. Päiväkirjasta identifioitujen merkintöjen määrä per luokittelukategoria	54

Taulukot:

Taulukko 1. Pattonin (2012b, 403–404) arvioinnin tarkastuslista (mukailtuna)	33
Taulukko 2. Autoetnografisen kirjoittamisen tyypit Changin mukaan (Chang 2008, 32–33).	52
Taulukko 3. Yleisiä meta-evaluaation vaiheita (Stufflebeam & Coryn 2014, 644).	59
Taulukko 4. Arvioinnin yleiset vahvuudet ja heikkoudet.....	68

1 JOHDANTO

Julkisin varoin rahoitettua toimintaa arvioidaan tänä päivänä yhä enenevässä määrin. Läpinäkyvyys, tilivelvollisuus ja taloudellisuus ovat teemoja, joiden mukaan julkisen sektorin tulee toimia. Julkisen sektorin arviointi näyttelee omaa rooliaan tässä kokonaisuudessa – sen avulla päättäjät, kansalaiset ja julkisen sektorin työntekijät saavat informaatiota siitä, miten verotuksen kautta kerättyä rahaa käytetään. Arviointien teettäminen on ollut jo vuosikymmeniä nousussa sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Tämän johdosta myös arviointeja tekevien ammattilaisten, eli arvioitsijoiden määrä on ollut nousussa. Alaa kuitenkin määrittelee vahvasti se, että arvioinnin kenttä on laaja ja monipuolinen niin tarkoitusperiltään kuin metodeiltaan.

Yksinkertaisimmillaan arviointi, eli evaluaatio, on asioiden arvon määrittelemistä (Scriven 1991, 1). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että arviointia voitaisiin kuvailla yhteneväisenä kenttänä, sillä se on monipuolinen kokonaisuus erilaisia lähestymistapoja (Rossi, Lipsey & Freeman 2004, 26). Arvioinnissa korostuu ymmärrettävästi usein arvioinnin kohteena olevat entiteetit, kun taas arviointitutkimus vastaa kysymyksiin siitä, millä metodeilla, millä seurauksilla ja miksi arviointia tehdään. Arviointitutkimuksessa huomio keskittyykin arvioinnin kohteiden sijaan arvioinnin tekemiseen – ja tekijään. Arvioijan rooli onkin uniikki: arvioijan omat kyvyt, taidot ja metodologiset valinnat vaikuttavat aina siihen, miten arviointia suunnitellaan ja toteutetaan.

Tässä tutkielmassa perehdytään siihen, millä keinoilla julkisen ohjelman vaikutuksia voidaan arvioida. Tutkielman ytimessä on arvioinnin monipuolisuus. Ohjelma-arvioinnin tekemisen lisäksi tutkielmassa tarkastellaan sitä, minkälainen rooli arvioijalla on ollut juuri tällaisen arvioinnin tekemisessä. Arvioinnin kentällä on tutkittu paljonkin sitä, miten arvioijan toimet vaikuttavat arvioinnin tuloksiin (ks. mm. Chelimsky 1997, Weiss 1972). Tässä tutkielmassa arvioijan roolia analysoidaan autoetnografisella lähestymistavalla. Autoetnografiaa ei juuri ole aiemmin hyödynnetty arviointitutkimuksen saralla arvioijan analysoimisessa (Wond 2017, 410). Valittu lähestymistapa tuo tuoreen katsauksen arvioijan asemaan keinolla, joka mahdollistaa rehellisen ja siloittelemattoman katsauksen arvioijan toimiin. Haavoittuvaisuus onkin oleellinen osa autoetnografiaa (Frambach 2015), eikä sitä tässäkään tutkielmassa olla vältelty. Autoetnografinen analyysi tuo sekä mielenkiintoisen lähestymiskulman aiheeseen että dataa siitä, millä tavoin ensimmäistä arviointiaan tekevä arvioitsija lähestyy työtään. Ensimmäistä suunnitelmallista arviointia voidaan analysoida

ymmärrettävästi vain yhden ainoan kerran per arvioitsija, eli tutkielmassa saadaan ainutlaatuinen näköala ensikertalaisen arvioijan toimiin ja mielipiteisiin.

Arvioijan roolia tarkastellessa omaan arvoonsa nousee erityisesti luottamuksen käsitys. Luottamus toimeksiantajan ja arvioijan välillä on oleellinen osa onnistunutta arviointia. Luottamus evaluaatioprosessin osana on kuitenkin aihe, jota arviointitutkimuksessa ei olla tutkittu läheskään tyhjentävästi. Norris (2007) on esittänyt työssään tulkintoja siitä, minkälaista roolia luottamus näyttelee arvioinnin tekemisessä. Wond (2017) kuitenkin painottaa, että Norrisin työn jälkeen luottamusta ei olla aiheena juurikaan käsitelty evaluaatiokirjallisuudessa. Luottamuksen, muiden teemojen joukossa, analysointi autoetnografisella metodilla avaa siis aihetta, jota ei vielä olla tyhjentävästi analysoitu arviointitutkimuksen saralla. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että luottamus on aihe, jota on kuvailtu tunnetusti erittäin hankalaksi määriteltäväksi (Connell & Mannion 2006, 334). Tästä huolimatta tässä tutkielmassa pyritään lähestymään luottamuksen käsitettä moniulotteisesti ja suoraviivaisesti.

Mahdollisuuden arvioijan roolin autoetnografiseen tarkasteluun on tutkielmassa tarjonnut toimeksiantoarviointi. Lahden kaupungin Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutuksia selvitettiin laadullisessa ohjelma-arvioinnissa, jonka tarkoituksena oli ymmärtää, millaisia vaikutuksia aluejohtokunnan toiminnalla on ollut Nastolan alueeseen ja sen asukkaisiin. Toimeksiantoarviointi muodostaa työn empiirisen osuuden, ja sen rooli on merkittävä arvioijan rooliin paneuduttaessa. Näistä kahdesta elementistä koostetaan lopuksi meta-arviointi, eli arvioinnin arviointi. Meta-arvioinnin taustalla on pyrkimys kehittää arvioinnin suunnittelemista sekä raportoida tehdyn arvioinnin vahvuuksista ja heikkouksista (Stufflebeam & Coryn 2014, 632–633).

Syitä meta-arviointien tekemiselle on lukuisia. Meta-arviointi voi yksinkertaisimmillaan olla vain tapa arvioida tuotettua työtä ja sen laatua. Laajimmillaan se kuitenkin kehittää koko ammattikuntaa ja evaluoinnin metodeja. Tässä tutkielmassa meta-arvioinnin tehtävänä on tarkastella toimeksiantoarvioinnin onnistuneisuutta sekä niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet arviointiin. Sen kautta pyritään vastaamaan kysymyksiin siitä, millä tavoin suoritettu arviointi saavutti sille asetetut tavoitteet, ja siitä, millaisena arvioijan rooli näyttäytyi arvioinnissa.

Arviointi on ammattimaistunut vuosikymmenten saatossa kovaa vauhtia (House 1993, 21). Tämä kehityssuunta näyttelee oleellista roolia tutkielman kysymyksenasettelussa – miten noviisi arvioija voi suoriutua julkisen ohjelman arvioinnista siten, että arviointi täyttää kaikki sille asetetut tavoitteet?

Mitä sellaisia taitoja hänellä on, tai ei ole, joita ammattiarvioijalla on? Miten alan ammattikriteerit ja ammattistandardit olisivat ohjanneet kokenutta arvioijaa saman arvioinnin teossa? Tutkielma pyrkii vastaamaan näihin arvioitsijan ominaisuuksiin liittyviin kysymyksiin siten, että samanaikaisesti julkisorganisaatio saa tarvitsevaansa arviointitietoa lähidemokratiaprojektista.

Toimeksiannon kohteena oleva Lahden kaupungin Nastolan aluejohtokunta on murrosvaiheessa. Vuodesta 2015 toiminnassa ollut aluejohtokunta kohtaa lähitulevaisuudessaan poliittisen päätöksen siitä, jatketaanko aluejohtokunnan toimintaa Lahden kaupungissa. Arvioinnin tarkoituksena on tuottaa informaatiota tukemaan päättäjien linjauksia aluejohtokunnan jatkosta. Aluejohtokunta toteuttaa toiminnassaan osallistuvaa budjetointia, joka aiheena on erittäin ajankohtainen Suomessa. Osallistuvaa budjetointia on viime vuosina toteutettu Suomessa useassa kunnassa, ja tällä hetkellä muun muassa EU:n Interreg-rahaston rahoittama, Itämeren alueen maiden yhteisprojekti EmPaci-hanke tutkii asukkaiden osallisuutta osallistuvan budjetoinnin merkeissä (EmPaci 2020). Toimeksiantoarvioinnin ytimessä onkin vahvasti osallisuuden teemat, ja se, miten tunnettuna, arvostettuna ja hyödyllisenä elimenä aluejohtokuntaa Nastolan alueella pidetään. Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä osallisuuteen liittyvien teemojen ollessa tällä hetkellä monen julkisen sektorin toimijan agendalla.

Arvioinnin, arviointitutkimuksen ja niiden analysoimisen merkitystä ei nykypäivänä voida vähätellä. Vaikka erityisesti julkisten ohjelmien arvioinnilla on rooli siinä, miten ohjelmat oppivat omasta toiminnastaan, on suurin osa julkisen sektorin arvioinneista toteutettu tilivelvollisuuden, läpinäkyvyyden ja hyvän hallinnon vaateiden johdosta (Shaw & Faulkner 2006, 44; Stern 2008, 253–254). Erityisesti julkinen talous on toimintasektori, jossa nämä arvot ovat toiminnan keskiössä. Näihin vaateisiin arviointi pyrkii vastaamaan ammattimaisella ja tutkitulla evaluaatiotoiminnalla. Siten myös tämän tutkielman yhteiskunnallinen merkitys ja arvo voidaan nähdä nimenomaan julkiseen toimintaan kohdistuvan arvioinnin tarkastelemisessa. Meta-evaluaation merkityksellisyys taas löytyy arvioinnin kohteiden hyvinvoinnista: arviointi kohdistuu yleisesti ihmisten elämään vaikuttavan toiminnan tarkastelemiseen, jolloin on erityisen oleellista varmistua siitä, että arviointia tehdään laadullisesti ja eettisesti kestävästä lähtökohdista keinoilla, jotka todella mittaavat niitä asioita, joiden niiden tarvitaan mittaavan.

2 TUTKIMUSASETELMA

Arvioinnin monitulkintaista ilmiötä lähestytään tutkielmassa sekä teorian että empirian kautta. Tämän lähtökohdan johdosta tutkielma voidaan hahmottaa kerroksellisena (kuvio 1). Ensimmäinen kerros koostuu Lahden kaupungille toimeksiantona toteutettavasta empiirisestä arvioinnista. Tämän arvioinnin tavoitteena on arvioida sitä, minkälaisia vaikutuksia Lahden kaupungin Nastolan aluejohtokunnan toiminnalla on ollut. Aiemmin omana kuntanaan toiminut Nastola yhdistyi Lahden kaupungin kanssa loppuvuodesta 2014, jolloin siitä tuli yksi Lahden kaupunginosista. Nastolan aluejohtokunta luotiin alkuvuodesta 2015 toimimaan pääosin kyläalueista koostuvan Nastolan alueen edunvalvojana Lahden kaupungin päätöksenteossa. (Nastola.fi 2020.) Toimeksiannossa arvioidaan eri metodeja hyödyntäen sitä, minkälaisia vaikutuksia aluejohtokunnan toiminnalla on ollut vuosina 2015–2020. Aluejohtokunnan tulevaisuudesta päätetään vuoden 2020 aikana, ja tämän päätöksenteon tukena hyödynnetään tässä työssä tuotettavaa arviointia.

Kuvio 1. Visualisointi pro gradu -työn kerroksellisuudesta

Tutkielman toinen kerros pitää sisällään ne toimet, joita olen itse tehnyt arvioijana. Tässä kerroksessa esitellään valintojani sekä Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutusten arvioinnissa että

tutkielman kolmannen osan suunnittelemisessa ja toteuttamisessa. Arvioijan roolia analysoidaan työssä tutkielman työstämisen aikana ylläpidetyn päiväkirjan avulla. Päiväkirja toimii autoetnografisena työvälineenä arvioijan rooliin syventymisen yhteydessä.

Työn kolmas kerros yhdistää teorian avulla ensimmäisen kerroksen käytännön arvioinnin, toisen kerroksen subjektiiviset valinnat ja toimet sekä arvioinnin teoriaa tarkastelevan teoreettisen viitekehyksen. Tämän viitekehyksen ja kahden ensimmäisen kerroksen tarkastelemisen avulla tutkielmassa tuotetaan meta-arviointi, eli niin sanottu arvioinnin arviointi. Tässä työvaiheessa perehdytään syvemmin arviointiteoriaa hyödyntäen siihen, mitkä tekijät vaikuttivat Nastolan aluejohtokunnan toiminnan arvioinnin suunnittelemiseen, toteuttamiseen ja tulosten analysointiin. Meta-arvioinnissa arvioidaan myös arvioijan roolia arvioinnin tuottamisessa, jolloin työn toinen kerros näyttää tarpeellisenä.

Tutkielman kerroksellisuuden johdosta jokainen sen elementti on liitoksissa toisiinsa, ja yhdessä ne muodostavat pro gradu -työn kokonaisuuden. Jokainen kerros käsitellään työssä omana pääkappaleenaan selkeän kokonaisuuden hahmottamiseksi. Arviointitutkimuksellinen pro gradu – tutkielma on siten osiensa summa, eikä mikään osio nouse toista tärkeämpään rooliin kokonaisuutta tarkastellessa. Vaikka empiirinen arviointi on ollut työn suunnittelussa isossa roolissa, toimii se tutkielmassa pääasiassa meta-arvioinnin tuottamisen ja yleisesti arviointitutkimukseen syventymisen välineenä.

2.1 Tutkielman tausta ja merkitys

Tutkielman syntymisen tausta löytyy Lahden kaupungilta saadusta toimeksiannosta. Julkisen ohjelman arviointia suunniteltaessa oli ilmeistä, että työn tulokseen tulee vaikuttamaan se, että arvioijana toimiva henkilö ei ole ennen tehnyt arviointia tällaisessa kapasiteetissa. Niinpä tutkielman muovaantuminen erityisesti arvioijan roolia tarkastelevaksi, meta-arviointia työkalunaan hyödyntäväksi kokonaisuudeksi sai syntynsä toimeksiannon toteutuksen suunnittelemisesta.

Tutkimusaihe on kuitenkin spesifistä tapauksellisesta luonteestaan huolimatta universaali. Arviointi on isossa roolissa myös hallintotieteellisessä tutkimuksessa erityisesti julkisen sektorin toiminnasta puhuttaessa. Arviointitutkimuksellinen katsaus julkisen ohjelman toiminnan vaikutusten arviointiin on tutkimuksellisesti klassinen asetelma. Julkisen sektorin vaikuttavuutta, taloudellisuutta ja tuloksellisuutta on tutkittu Suomessakin vuosien varrella runsaasti (ks. mm. Virtanen & Vakkuri 2016, Etelälahti 2019).

Arvioinnin ammattimaisuuden kannalta arvioinnin tutkiminen ja sen eri osa-alueiden analysoiminen on hedelmällistä. Arviointialan yleinen ammattimaistuminen on johtanut siihen, että myös tutkimuksellisesta näkökulmasta vaatimukset arviointien eettisyyttä, luotettavuutta ja puolueettomuutta kohtaan ovat koventuneet. Tutkielman meta-arviointi antaa osansa tähän kehitykseen tapaustutkimuksen tarkastelun kautta. Vaikka tutkielman tuloksia ei voida pitää yleistettävänä totuuksina, ovat ne rehellinen katsaus siitä, miten tämän tyyppinen arviointi voi edetä ja onnistua.

2.2 Tutkimusongelma ja -tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten arvioijan rooli ja muut tekijät vaikuttavat case-tapauksen tyyppiseen käytännön arviointiin. Tutkielmassa käsiteltävä tutkimusongelma kytkeytyy käytännönläheisesti tutkittavaan ilmiöön, eli arviointiin. Tutkimusongelma voidaan muotoilla tutkimuskysymysten muotoon. Tutkimuskysymysten tavoitteena on vastata työlle esitettyyn tavoitteeseen. Tutkielman tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. *Miten arvioijan rooli vaikutti arvioinnin toteuttamiseen?*
2. *Millainen rooli arvioijan ja toimeksiantajan välisellä kanssakäymisellä oli arvioinnissa?*
3. *Minkä muiden tekijöiden voidaan nähdä vaikuttaneen merkittävästi arvioinnin toteuttamiseen?*

Ensimmäisen kysymyksen kautta etsitään vastauksia tutkielman pääkysymykseen, eli arvioijan roolin vaikutukseen ja merkitykseen. Arviointi on subjektiivista toimintaa, jossa sen tuottajan rooli on merkittävässä asemassa siinä, miten arviointia suunnitellaan ja toteutetaan. Myös sosiaalisilla taidoilla ja henkilökemioilla on oma roolinsa arvioinnissa, sillä arviointiin liittyy lähes aina ihmisten välistä kanssakäymistä ja ihmisten välityksellä saatavaa informaatiota arviointikohteesta. Arvioijan roolin analysoinnissa otetaan erityisesti huomioon arvioijan kokemustaso, arviointiprojektissa koettu luottamus sekä arvioijan arvioinnin aikana tekemät valinnat.

Arvioinnin inhimillinen näkökulma on oleellinen osa tämän tutkielman tavoitteita, sillä arvioinnin ilmiöön paneutumisen lisäksi tässä tutkielmassa pyritään perehtymään siihen, millä tavalla arvioijan rooli ja arviointiin liittyvät muut sosiaaliset suhteet vaikuttivat arviointiin. Tähän aiheeseen päästään syvemmin paneutumaan toisen tutkimuskysymyksen muodossa, joka pyrkii antamaan vastauksia siitä, millä tavalla arvioijan ja toimeksiantajan väliset henkilökemiat saattoivat omalta osaltaan vaikuttaa arvioinnin tekemiseen.

Meta-arvioinnin tehtävänä on paneutua tutkielmassa erityisesti kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaamiseen. Meta-arvioinnissa voidaan arvioinnin onnistuneisuuden ja ominaisuuksien lisäksi arvioida myös sitä, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet arvioinnin tekemiseen. Erityisesti resurssit ja sidosryhmien rooli arvioinnissa ovat asioita, joita meta-arvioinnissa tarkastellaan lähemmin.

Näiden tutkimuskysymysten avulla päästään käsittelemään tutkielman kohteena olevaa ilmiötä eli arviointia sen subjektiivisuutta korostavasta näkökulmasta. Subjektiivisuuteen keskittyvä tutkimusasetelma on harkittu rajaus, joka tuottaa hedelmällistä tietoa nimenomaan tämän tyyppisestä arviointiasetelmasta. Arviointiin vaikuttavien tekijöiden tarkastelun lisäksi tutkielman tavoitteena on osallistua arviointitutkimukselliseen keskusteluun julkisten ohjelmien arvioinnista.

2.3 Tutkimusote

Tutkielman tutkimusote on *kvalitatiivinen*, eli laadullinen, ja *toiminta-analyttinen*. Myös Lahden kaupungille toteutettu empiirinen osa on *laadullinen arviointi*, jonka lisäksi teoriaa verrataan tähän laadulliseen arviointiin ei-mitattavalla tavalla. Kvalitatiivisuus määrittelee tutkimuksen sisältöä nimenomaan selittäväällä, jo olemassa olevaan tietoon perehtyvällä tavalla uuden ja yleistettävän tutkimustiedon synnyttämisen sijaan. Tämän tyyppinen laadullinen tutkimus tuottaa uutta tietoa juuri tällaisesta arvioinnista ja meta-arvioinnista, mutta sitä ei voida tieteellisin mittarein yleistää soveltuvaksi sellaisenaan.

Toiminta-analyttinen ote tutkimuksessa näkyy siten, että tutkielmassa pyritään tulkitsemaan ja ymmärtämään yksittäisen tapauksen piirteitä. Tässä tapauksessa yksittäisenä tapauksena toimii yksittäinen lähidemokratiaprojekti, eli Nastolan aluejohtokunta, ja sen toimintaan perehtyminen. Toiminta-analyttistä tutkimusotetta voidaan kuvailla sekä deskriptiiviseksi että empiiriseksi, ja nämä molemmat ulottuvuudet ovat havaittavissa tässä tutkielmassa.

Tarkoituksena ei ole yleistää tutkielman prosesseissa esiin nousevaa tietoa, vaan sen tehtävänä on kuvata tutkimuksen kohdetta syvällisemmin. Toiminta-analyttisessä tutkimusotteessa tutkijan subjektiivinen rooli on hyväksyttävää, ja se näyttäytyy subjektiivisena myös tässä tutkielmassa. Tutkijan roolia analysoidaan ja sen vaikutuksia tulkitaan sekä työn toisessa että erityisesti kolmannessa kerroksessa, eli meta-arvioinnissa. Tutkielmassa on muiden tyyppillisten elementtien lisäksi nähtävissä toiminta-analyttiselle otteelle ominainen piirre teorian ja empirian yhteen kietoutumisesta. Tämä näkyy arvioinnin ja arviointiteorian limittäytymisessä niin empirian suunnittelussa, analysoinnissa kuin synteessin tekemisessäkin.

Tiedonhankinnallisena strategiana tutkielmassa nähdään kantavana voimana *tapaustutkimuksellisuus*, joka ilmenee empiirisen arvioinnin muodossa. Tapaustutkimuksella tarkoitetaan perinteisesti empiiristä tutkimusta, jossa pyritään eri metodein tutkimaan valittua tapahtumaa tai kohteeksi valittua ihmistä. Tapaustutkimuksessa kohteena olevaa ilmiötä pyritään ymmärtämään paremmin ja syvällisemmällä tavalla. Kyseisessä tiedonhankinnan strategiassa koostuu myös sosiaalisten totuuksien monitulkintaisuus, ja tapaustutkimuksissa tehdäänkin usein erilaisia tulkintoja käsillä olevasta aineistosta. (Metsämuuronen 2008, 16–17.) Vaikka tutkielmaa ei voida kokonaisuutena luonnehtia puhtaasti ainoastaan tapaustutkimukseksi, on tapaustutkimuksen elementtejä sen tietyissä osissa vahvasti nähtävillä.

Tapaustutkimuksellisuuden lisäksi tutkielmassa hyödynnetään *autoetnografista* lähestymistapaa. Autoetnografiaa hyödynnetään työn toisessa kerroksessa arvioijan roolin tarkastelussa. Autoetnografiaa ei kuitenkaan voida kuvailla tutkimusmetodiksi, vaan kirjoitustavaksi, jonka avulla analysoidaan sosiaalista kanssakäymistä. Vaikka lähestymistavassa priorisoidaan intensiivinen tarkkailu ja analyysi voidaan sitä toteutettaessa hyödyntää monia eri tutkimusmetodeja. (Watson 2011, 202.) Juurensa autoetnografialla on *etnografiassa*. Etnografiaa voidaan tulkita muun muassa tavaksi käsitteellistää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä (Lappalainen 2007, 9). Sen keinoilla voidaan usein kuulla kokemuksia ja tarinoita, jotka tulevat ”ihan tavallisilta” ihmisiltä (Gregory 2005). Etnografisessa tutkimuksessa tutkija ottaa huomioon oman toimintansa suhteessa tutkittavaan kohteeseen, tutustuu syvällisesti tutkimuksensa kohteeseen ja suodattaa analyttisesti kokemuksiaan tutkimuksessaan. Tämänkaltaisessa tutkimusprosessissa erityistä on tutkijan ruumiillinen ja emotionaalinen läsnäolo. (Lappalainen 2007, 10.) *Autoetnografiassa* tutkijan henkilökohtainen selonteko ja tutkimuskohteen kuvaus limittyvät. Auto viittaa ihmiseen itseensä, ja etnografia kulttuuriin tutkimiseen (Chang 2008, 4). Tässä lähestymistavassa on siis aina läsnä myös osa tutkijaa itseään, sillä hän esittäytyy tutkimuksessaan avoimen subjektiivisena, paikoitellen jopa tunnustuksia tekevänä. (Lappalainen 2007, 242.) Autoetnografia mahdollistaa idean tai teorian toimimisen tarkastelun ”sisäpiirin” lähteen avulla (Ellis 2004, 2).

Tutkimuksellisesti autoetnografia sijoittuu tulkitsevaan tiedeperheeseen, jossa korostetaan subjektiivista ja alati muuttuvaa todellisuutta (Bunniss & Kelly 2010, 361). Autoetnografinen lähestymistapa hyödyntää tutkijan henkilökohtaisia kokemuksia kuvaamaan ja kritisoimaan kulttuurisia uskomuksia, käytäntöjä ja kokemuksia. Lähestymistavassa tunnustetaan tutkijan ihmissuhteet muihin henkilöihin sekä niiden merkitys tutkimukselle. Autoetnografisessa analyysissä on oleellista tutkijan syvä ja huolellinen itsereflektio, jonka tarkoituksena on havaita yhtäläisyyksiä

ja eroavaisuuksia itsensä ja yhteiskunnan välillä. Lähestymistavassa yhdistyy siis henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen keskustelu tavalla, joka vaatii tekijältään niin älykkyyttä, metodologista osaamista kuin tunnetta ja luovuuttakin. (Adams, Holman Jones & Ellis 2015, 1–2.)

Autoetnografiaan kohdistuva kritiikki liittyy yleisesti usein siihen, miten paljon siinä keskitytään henkilöön itseensä (Chang 2016). Oman itsensä ympärille rakennetun tutkimuksen välttämiseksi tutkijan täytyy kyetä yhdistämään henkilökohtaisiin kokemuksiinsa ja reflektioihinsa myös muiden ääniä. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi kirjallisuuden, muiden osallistujien tai yhteiskunnallisen keskustelun kautta. (Farrell 2017, 11). Lake (2015, 684) summaa, että sen sijaan, että autoetnografia olisi harjoite maalaisjärjen tai itseriittoaisuuden suorittamisessa, se mahdollistaa ammatinharjoittajien julkistaa omat henkilökohtaiset huolenaiheensa julkisesti, siten usein auttaen muita samoissa tilanteissa olleita.

Autoetnografia vaatii siis tutkijalta henkilökohtaista haavoittuvaisuutta, sillä autenttista autoetnografista selontekoa ei voida tehdä ilman että tutkija on itse valmis henkilökohtaisesti osallistumaan avoimesti itsensä tarkasteluun (Frambach 2015). Autoetnografisessa lähestymistavassa tulee myös ottaa huomioon muiden osallistujien eettinen kohtelu. Tutkija voi itse valita kirjoittavansa itsestään ja analysoivansa omaa toimintaansa rehellisesti ja syväluotaavasti, mutta tutkimukseen voi päätyä muitakin henkilöitä, joilla ei ole samanlaista valtaa kuin tutkijalla määritellä omaa narratiiviaan. Näin ollen on tärkeää, että tutkija pysähtyy tarkastelemaan erityisesti niiden henkilöiden asemaa ja ääntä, jotka ovat ikään kuin ”kahlittuina osallistujina” autoetnografisessa tutkimuksessa. Näin voi käydä esimerkiksi lääketieteelliseen tutkimukseen liittyvässä autoetnografiassa, jossa tutkimuksessa kuullaan myös tilanteessa mukana olleita potilaita, mutta joilla ei kuitenkaan ole samaa valtaa kuin heitä tutkivalla lääkäriellä tai hoitohenkilökunnalla. Henkilökohtainen haavoittuvaisuus on osa autoetnografiaa, mutta sitä ei saa hyväksikäyttää, erityisesti puhuttaessa muiden ihmisten narratiiveista. (Farrell, Bourgeois-Law, Regehr & Ajjawi 2015, 980.)

Tutkielman arvioijan roolin analysoimiseen autoetnografian avulla päädyttiin sen tuomien ainutlaatuisten mahdollisuuksien takia. Tarkastelemalla suoritettua arviointia arvioijan henkilökohtaisten kokemusten ja ihmissuhteisiin liittyvien nyanssien ja diskurssien kautta saadaan uutta arviointiin liittyvää tietoa tavalla, joka tuo arvioinnin tekemisen lukijaa lähelle henkilökohtaisella tavalla. Autoetnografian lisäksi arvioijan roolia olisi voinut tarkastella muillakin

metodeilla, mutta autoetnografia tarjosi tässä tapauksessa lähestymistavan, jonka avulla päästään tulkitsemaan arvioinnin ulottuvuuksia arvioinnin subjektiivisuutta heijastelevalla henkilötasolla.

2.4 Tutkielman rakenne

Tutkielman kokonaisuus muodostuu seitsemästä pääkappaleesta, joilla on omia alakappaleitaan. Ensimmäisen kappaleen johdannon jälkeen työ etenee kappaleeseen kaksi, jossa esitellään tutkielman tausta ja merkitys, tieteenfilosofiset valinnat ja tutkimusongelma. Kolmannessa pääkappaleessa käydään läpi arviointitutkimuksen selkärankana toimiva teoreettinen kehys. Teoriaa lähestytään kappaleessa arvioinnin, arviointitutkimuksen, arvioijan roolin ja meta-arvioinnin teemojen kautta. Kappaleesta löytyy myös teorian kokoava synteesi.

Neljännessä pääkappaleessa esitellään työn ensimmäinen kerros, eli Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutusten arviointi. Kappaleessa käydään läpi arvioinnin toteuttaminen aina arviointikysymysten luomisesta arvioinnin aineiston synteisiin ja johtopäätöksiin. Tutkielman toinen kerros käydään läpi pääkappaleessa viisi, jossa analysoidaan arvioijan roolia autoetnografisella otteella. Aineistona autoetnografiseen lähestymistapaan kappaleessa toimii arvioinnin aikana ylläpidetty arviointipäiväkirja.

Työn kolmannen kerroksen muodostaa kuudes pääkappale, joka kantaa nimeä Meta-arviointi. Tässä kerroksessa kootaan yhteen työn ensimmäiset kaksi kerrosta arvioinnin arvioinniksi. Meta-arviointi käydään kappaleessa läpi osa-alueittain ja synteessin tuottamisen kautta. Tutkielman viimeinen pääkappale pitää sisällään tutkielman johtopäätökset. Tässä kappaleessa vastataan tutkielman tutkimuskysymyksiin ja pohditaan tutkielman tuloksia. Seitsemännessä kappaleessa käydään myös läpi mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

3 ARVIOINTITUTKIMUKSEN TEOREETTINEN KEHYS

Käsillä olevan tutkielman valintoja ja sisältöä ohjaa vahvasti arviointitutkimuksellinen teoria. Tässä kappaleessa esitellään tarkemmin yleistä arviointitutkimuksellista perinnettä ja arvioinnin teoriaa. Arviointiteoriasta myös muodostetaan synteesi, jossa teoreettinen kehys asetetaan tutkielman tavoitteiden valossa hierarkkiseen järjestykseen. Teoreettisella kehyksellä on oma roolinsa myös tutkielman johtopäätösten synnyssä, sillä sitä on hyödynnetty tutkielman tulosten tarkastelussa.

3.1 Arviointi ja arviointitutkimus

Evaluaatio, eli arviointi, on asioiden arvon määrittelyä. Arviointi mielletään usein erityisesti sosiaalitieteissä hyödynnettäväksi metodiksi. (Scriven 1991, 1.) Evaluaation kenttä on monipuolinen kokonaisuus erilaisia lähestymistapoja. Tähän vaikuttaa muun muassa erityisesti se, että arviointia toteutetaan niin monella tieteen alalla ja monen eri tieteenalan perinteitä kunnioittaen. Muut erot löytyvät arvioinnin tekijöiden erilaisista motivaatioista ja tarkoitusperistä. Rossi, Lipsey ja Freeman (2004, 26) painottavat kuitenkin sitä, että nykypäivänä toteutettu arviointi on yhtä lailla taidetta kuin tiedettä monine liikkuvine osine ja erilaisine lähestymistapoineen. Evaluaattorin eli arvioijan tehtävänä onkin työstää arvioita siten, että eri ongelmiin saadaan kuulijakunnasta riippuen hyödyllisiä ja valideja vastauksia. (Rossi et al. 2004, 26.)

Arvioinnin tekemiselle on olemassa lukuisia eri syitä. Yleisemmin sen avulla mitataan ja arvioidaan julkisten ohjelmien ja toimien tuloksia, arvioidaan ohjelmien tehokkuutta ja eri prosesseja, saadaan tietoa erilaisista ongelmista sekä vahvistetaan eri instituutioiden toimintaa (Chelmsky 1997, 10). Arvioinnin tekemisen syyt voidaan karkeasti jakaa kahteen pääluokkaan: kaksi yleisintä käytännön syytä evaluaation tekemiselle tai tilaamiselle on joko jonkun asian kehittäminen (*formatiivinen* evaluaatio) tai sitten käytännön päätösten tekeminen koskien jotain toimintaa (*summatiivinen* evaluaatio). Tällaisia käytännön päätöksiä voi olla esimerkiksi ostopäätös, myyntipäätös tai vientiin liittyvä päätös. (Scriven 1991, 302.)

Sekä formatiivinen että summatiivinen arviointi ovat kuitenkin yhteydessä käytännön toimintaan, ja se osoittaa evaluaatiolle hyvin tyypillisen ominaispiirteen. Arvioinnilla halutaankin usein vastauksia käytännön oikeisiin ongelmiin, jolloin myös arvioinnin tuottamisen syyt liittyvät käytäntöön. (Scriven 1991, 302.) Voidaan kuitenkin myös ajatella, että formatiivisessa ja summatiivisessa

arvioinnissa olisi pikemminkin kyse sosiaalisesta ja diskursiivisesta positiosta, eli siitä, millä tavoin tutkija yhdistelee erilaisia metodeja ja lähestymistapoja sekä kommunikoi erilaisten sidosryhmien kanssa. Molemmat näistä lähestymistavoista voivat omalla tavallaan siten lisätä ymmärrystä arvioinnin kohteesta. (Jokinen 2017, 88.)

Arvioinnin eri tyyppjä voidaan formatiivisen ja summatiivisen arvioinnin lisäksi jakaa myös siten, millä ajattelutavalla arvioinnin kohdetta lähestytään. Arviointia voidaan lähestyä esimerkiksi ajattelutavalla, jossa arvioinnin kohdetta pidetään esinemäisenä. Tällöin sitä voidaan mitata ja tutkia erilaisilla etukäteen määritellyillä standardeilla, mittareilla ja kriteereillä. Robert Stake (2004) kuvailee tätä lähestymistapaa *mittaamisorientoituneena* arviointina. Arviointia voi kuitenkin lähestyä myös siten, että sen kohdetta pidetään monitahoisena kokielmana ihmisten elettyjä kokemuksia, joilla kaikilla on oma merkityksensä. Tätä lähestymistapaa on luonnehdittu myös *kokemusorientoituneeksi* arviointiksi. (Stake 2004, xv.) Evaluaatiota voidaankin tehdä jommallakummalla lähestymistavalla, ja joissain tapauksissa jopa molemmilla (Schwandt & Burgon 2006, 99).

Kettunen (2001, 3) lähestyy arvioinnin luokittelua jakamalla arvioinnin kohteet kolmeen kategoriaan: *prosessit, tulokset* (output) ja *vaikutukset* (outcome). Näissä kohteissa arvioinnin kriteereinä voivat olla esimerkiksi julkiset tavoitteet ja odotukset tai sitten tutkijan itse asettamat erilliset kriteerit. Erityisesti vaikutuksia arvioitaessa tulee arvioijan osata rajata toiminnan vaikutukset niihin vaikutuksiin, jotka ovat aiheutuneet juuri kyseisestä toiminnasta. Voidaankin sanoa, että vaikutusten arviointi perustuu pohjimmiltaan kausaalisuhteiden analysointiin. Asioiden suoria, välillisiä tai muita suhteita voi kuitenkin isoissa kokonaisuuksissa olla erittäin monimutkaista havaita ja todentaa. (Kettunen 2001, 3–4).

Arviointeja toteutetaan yleisesti hyvin monenlaisista syistä. Yksi tunnetuimmista jaotteluista arvioinnin toteuttamisen syille on Eleanor Chelimsbyn (1997, 10) esittelemä jaottelu. Hän on jaotellut arvioinnin tekemisen syyt kolmeen eri luokkaan, jotka ovat *vastuullisuuden arviointi*, *kehityksen arviointi* ja *arviointi tiedon keräämiseksi*. Vastuullisuuden arvioinnissa paneudutaan esimerkiksi tulosten tai tehokkuuden mittaamiseen. Erityisesti monen sidosryhmän silmissä arviointia suoritetaan juuri vastuun ja vastuullisuuden vakiinnuttamiseksi. Yleisesti voidaan sanoa, että vastuullisuuden arvioinnissa voi olla kyse niinkin yksinkertaisesta asiasta kuin siitä, että dokumentoidaan, että jokin on muuttunut uuden toiminnan seurauksena. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, että jotta voidaan sanoa jonkin olevan ”tulos”, tulee sen syntyminen pystyä kytkemään johonkin sitä edeltävään asiaan.

(Chelimsky 1997, 10–11.) Jälleen huomaamme, että kausaliteetin roolia arviointitoiminnassa ei voida väheksyä.

Kehityksen arvioinnissa voidaan taas pyrkiä hyödyntämään arviointia eri instituutioiden aseman vahvistamiseksi. Hallinnon uudistajille, julkisjohtajille ja muille alan ammattilaisille arviointia tehdään usein juuri institutionaalisen suorituksen parantamiseksi. Kehityksen arviointi on joustava työkalu, joka toimii sekä tulevaa suunniteltaessa että jälkikäteisesti sovellettaessa. Tiedon keräämiseksi tehdyssä arvioinnissa taas pyritään keräämään syvempää tietoa tietyn asian tai alan ymmärtämisen lisäämiseksi. Monille tutkijoille ja arvioijille arviointi tarkoittaa nimenomaan uuden ymmärryksen ja tiedon keräämistä. Arvioinnilla pyritään tässä tapauksessa ymmärtämään jotain toimintaa tai aihepiiriä syvemmin. Tämän lähestymistavan suurempi tarkoitus on lisätä ymmärrystä julkisten ongelmien taustatekijöistä ja siitä, miten nämä tekijät sopivat yhteen ongelman ratkaisemiseksi ehdotettujen ohjelmien kanssa. (Chelimsky 1997, 10, 12–14.)

Suuri arviointiin liitetty haara on *ohjelma-arviointi*, jossa perinteisesti käytetään sosiaalisia tutkimusmetodeja sosiaalisten väliintulo-ohjelmien systemaattiseen tutkimiseen. Ohjelma-arvioinnin merkittävä rooli arvioinnin saralla juontaa juurensa juuri erityisesti julkisen sektorin ohjelmien arvioimiseen. Ohjelma-arviointi on siis systemaattista koontia ohjelman toiminnasta, luonteenpiirteistä ja tuloksista. Tällaisen arvioinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa ohjelmaan liittyvien päätöksien ja kehitysehdotuksien tekemiseksi (Patton 2012, 39). Sen tekniikat ja konseptit on johdettu sosiaalitieteistä, ja se on tarkoitettu parantamaan erilaisten ohjelmien toteuttamista ja sosiaalitieteiden käytännön ongelmien ratkaisemiseen. (Rossi et al 2004, 16–21.) Erilaisten ohjelmien arvioimisen tarve on yhä tänäkin päivänä merkittävä, ja sen voidaan olettaa jopa kasvavan tulevaisuudessa. Tulevaisuuden lisääntyneisiin evaluaatiotarpeisiin voi vaikuttaa merkittävästi kamppailu niukoista resursseista. Tämän seurauksena on entistä tärkeämpää selvittää, minkälaisia vaikutuksia erilaisilla ohjelmilla ja toimenpiteillä on. (Rossi et al 2004, 28.)

Ohjelma-arvioinnissa, kuten muussakin arvioinnissa, voidaan hyödyntää sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen arvioinnin metodeja. Näistä valinnoista puhuttaessa on erityisen tärkeää erotella lopputulosten (outcome) *arviointi* lopputulosten *mittaamisesta*. Lopputulosten arviointi viittaa yleisesti ottaen intervention tuloksiin ja vaikutuksiin. Se vastaa sellaisiin kysymyksiin kuten saiko ohjelma aikaan sille asetettuja tavoitteita? Lopputulosten arvioinnissa selvitetään näitä asioita niillä metodeilla, joilla se käy parhaiten ilmi. Tällaisessa arvioinnissa voidaan siis hyödyntää sekä laadullista että määrällistä aineistoa. Lopputulosten mittaaminen taas viittaa pelkästään

kvantitatiivisiin määreisiin lopputuloksista, saaden aikaan kapeamman katsauksen aiheeseen. (Patton 2015, 178.)

Kvantitatiivinen lopputulosten arviointi keskittyy haluttujen ja ei-haluttujen tulosten mittaamiseen, kun taas kvalitatiivinen lopputulosten arviointi paljastaa tulosten takana olevan inhimillisyyden. Tämä lähestymistapa tarjoaa oleellista kontekstia lukujen tulkitsemiseen. Kvalitatiivista lopputulosten arviointia voi ymmärrettävästi toteuttaa myös menetelmätriangulaation avulla, jolloin käytössä on kvalitatiivisten metodien lisäksi kvantitatiivisia metodeja. Näin saadaan ajoittain täyteläisempi kuva käsillä olevasta ilmiöstä ja sen ulottuvuuksista. (Patton 2015, 179.)

Käyttöä varten suunniteltu evaluaatio, tai utilization-focused evaluation, taas perustuu kokonaan siihen lähtökohtaan, että arviointeja tulisi toteuttaa niiden käyttökelpoisuuden ja todellisen käytön perusteella. Tässä asetelmassa siis edetään koko ajan arvioinnin lopputuloksen hyödynnettävyys mielessä. Arvioijan pitäisi fasilitoida evaluaatioprosessi ja suunnitella koko evaluaatio tarkasti harkiten, ja koko ajan lopputuloksen käytettävyyttä ja hyödynnettävyyttä ajatellen. (Patton 2015, 156.) Pattonin malli on saanut suurta jalansijaa arviointikentällä juuri käytännönläheisen ja suoraviivaisen lähestymistapansa johdosta.

Tällaisessa käyttöä varten suunnitellussa arvioinnissa hyödynnetään usein *pragmatismia* tieteenfilosofisena lähestymistapana. Pragmatismia voidaan hyödyntää tarkastelussa kahdella tapaa: ensinnäkin siinä, että kohteelle asetetaan käytännöllisiä ja toimintaan liittyviä kysymyksiä, sekä siinä, että lähemmässä tarkastelussa saadaan tehokkaasti aikaan käytännön päätöksiä. Näissä päätöksissä tulee tämän tyyppisessä tarkastelussa ottaa erityisesti huomioon ajan ja resurssien tuomat rajoitukset. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi metodillisia päätöksiä tehdään kyseistä tilannetta ja mahdollisuuksia peilaten jonkin teoreettisen tiedustelu- tai arviointiperinteen tiukan noudattamisen sijaan. Pragmatismi voi ilmentyä tarkastelussa myöskin metoditriangulaationa tai kentältä saatavaan dataan mukautumisena. (Patton 2015, 153.)

Laadullisen tutkimuksen kehyksenä pragmatismi suuntaa tutkijoita etsimään käytännöllisiä ja hyödyllisiä vastauksia, joiden avulla voidaan ratkaista, tai pyrkiä ratkaisemaan, konkreettisia ongelmia (Patton 2015, 152). Pragmatismi voidaan Morganin (2014, 28–29) mukaan nähdä myös filosofisena järjestelmänä. Verrattaessa todellisuuden luonnetta korostaviin aatteisiin, pragmatismissa korostetaan kokemuksen luonnetta. Pragmaatikot keskittyvät toiminnan aikaansaannoksiin, sivuuttaen kysymykset totuuden luonteesta. Sen sijaan, että yksilöitä pidettäisiin eristettyinä uskomusten lähteinä, perehdytään pragmatismien filosofisessa järjestelmässä jaettuihin

uskomuksiin. Näin voidaankin sanoa, että pragmatismi eroaa runsaasti monista muista filosofisista järjestelmistä. (Morgan 2014, 28–29.) Pragmatismia on kuitenkin myös kritisoitu esimerkiksi siitä, ettei se käytännöllisestä luonteestaan huolimatta välttämättä tuota yleistettäviä tuloksia. (Patton 2015, 155.)

Arvioinnin suosio on viime vuosikymmeninä ollut nousussa. Tilivelvollisuus, professionalismismi ja tehokkuus ovat teemoja, jotka ovat saaneet kaiken kokoiset organisaatiot ja yhteisöt hakeutumaan arvioitaviksi ja toteuttamaan itse arviointeja toiminnastaan. Yhtenä mittarina arvioinnin nousukiidolle voidaan pitää maailmanlaajuista kasvua ammattiarvioitsijoista koostuvien järjestöjen jäsenmäärissä. Arviointi kehittyy jatkuvasti, ja uusia näkökulmia, metodeja ja lähestymistapoja kehitetään koko ajan eri tarpeisiin sopivaksi. On sanottukin, että arviointi on tätä nykyään oleellinen osa monia tieteenaloja, ja se on kokonaisuus, joka tarjoaa oleellisia työkaluja ja tekniikoita lukuisiin tarkoituksiin. (Donaldson & Lipsey 2006, 56–57, Donaldson & Christie 2006, Scriven 2003.)

Uuden julkishallinnon (new public management) myötä myös toiminnan tuloksellisuutta on ryhdytty enenevässä määrin analysoimaan arvioinnin avulla. New public managementissa arvioinnin keskipisteessä on erityisesti julkishallinnon toiminnan arviointi ja mittaaminen. Tämän kehityksen myötä arvioinnista on tullut monella tapaa oleellinen osa erilaisia hallinnon reformeja. (Chelmsky 1997, 6.) Tässä tematiikassa nähdään myös suora yhteys hallintotieteelliseen keskusteluun - julkishallinnolla on jatkuvasti suuria paineita toimia tehokkaasti, läpinäkyvästi ja taloudellisesti. Arvioinnilla onkin merkittävä rooli siinä, että julkishallinnon, ja erityisesti talouteen ja resurssien käyttöön liittyvien ratkaisujen tarkasteleminen on ylipäätään käytännössä mahdollista. Julkiseen talouteen liittyvien toimien tarkasteleminen arvioinnin keinoin on omiaan vahvistamaan kansalaisten luottamusta yhteisten varojen käyttämistä ja poliittista vastuunkantoa kohtaan.

Vaikka arviointi on yleistynyt yhteiskunnassamme ja sillä selvitetään hyvin monenlaisia asioita monella eri alalla, on kuitenkin hyvä pitää mielessä arviointitutkimuksen ja perinteisen tutkimuksen erot. Arvioinnin ja tutkimuksen suhdetta toisiinsa on kuvattu esimerkiksi veteen piirrettynä viivana (Jalava & Virtanen 1996, 108). Evaluaatiotutkimuksessa tavoitteenasettelu voi esimerkiksi poiketa perinteisemmän tutkimuksen tavoitteenasettelusta. Tämä johtaa juurensa arvioinnin suurimpaan tavoitteeseen, eli käytettävyyteen. Tuotetun tiedon tulee olla helposti hyödynnettävää ja käyttökelpoista, ja se vaikuttaa omalta osaltaan myös evaluaatiotutkimuksen tavoitteenasetteluun. (Lindqvist 1999, 118.) Vaikka arvioinnilla ja esimerkiksi yhteiskuntatieteellisellä tutkimuksella on yhteisenä tavoitteena pyrkiä objektiivisesti tuotettuun luotettavaan kuvaukseen, eroaa arviointi

muusta tutkimuksesta sillä, että arvioinnissa pyritään saamaan aikaan arvottavia johtopäätöksiä. Pitää kuitenkin pitää mielessä, että kaikki toiminta, jossa arvioidaan, ei ole evaluaatiota, ja ettei kaikessa tutkimuksessa ole arvioivaa elementtiä näiden kahden yhteneväisyyksistä huolimatta. (Stakes 2001, 5.) Evaluaation voidaankin sanoa erottuvan muista tutkimusaloista muun muassa sen käyttötarkoituksen, ohjelmasta itsestään juonnettujen tutkimuskysymysten, julkisuuden ja arvioijan roolin puolesta (Weiss 1972, 6–8).

Yksi huomattava, usein arvioinnissa puuttuva riittävä resurssi on aika. Laadukkaan ja monimutkaisen tutkimuksen tekeminen vaatii aikaa, ja usein julkisia ohjelmia koskevat päätökset tulisi tehdä lyhyemmällä aikataululla. (Rossi et al. 2004, 24.) Myös Weiss (1972, 2) on kirjoittanut arviointitutkimuksen toteuttamiseen kuluvaista runsaasta ajasta ja muista resursseista. Weiss kuitenkin perustelee näitä kuluja resursseja sillä, että verrattuna lonkalta tehtyihin, intuitioon, mielipiteeseen tai koulutettuun herkkyyteen (trained sensibility) perustuviin arviointeihin, arviointitutkimus tarjoaa työvälineitä sellaisiin tilanteisiin, jolloin arvioitavat tulokset ovat monimutkaisia ja hankalasti tulkittavia. Täten myös arviointia seuraavat päätökset ovat tärkeitä ja kalliita, ja koko prosessin validoimiseksi tarvitaan konkreettisia todisteita arvioinnin vaiheista muiden ihmisten vakuuttelemiseksi. (Weiss 1972, 2.)

Jotta arvioinnin tuloksia voitaisiin hyödyntää tehokkaasti, tulee arvioinnin täyttää kolme vaatimusta. Ensinnäkin arvioinnin tulokset tulee olla yleisesti ymmärrettyjä. Toiseksi arvioinnin tulosten tulee olla paikkansapitäviä, luotettavia ja oikea-aikaisia, jonka lisäksi tulosten pitää olla sellaisessa muodossa, jossa ne on helppo kommunikoida eteenpäin päätöstentekijöille ja kansalaisille. Arvioinnin tulosten tulee olla myös legitiimejä, ja arvioinnin tekemisessä on täytynyt noudattaa arvioinnin eettisiä ohjeita. (Uusikylä & Virtanen 2000, 52.)

Arvioinnin tieteellisyyteen liittyviä huolenaiheita ei voida sivuuttaa missään prosessissa. Arvioijan täytyykin ponnistella saadakseen tuloksissaan aikaan tasapainon tutkimuksen validiteettia takaavien toimenpiteiden ja arvioinnin kohteen käytännön tarpeiden kanssa. Tämän tasapainopisteen löytyminen riippuu hyvin paljon siitä, mikä tutkimuksen perimmäinen tarkoitus on, mikä arvioinnin kohteen luonne on ja millainen arvioinnin kohteen poliittinen konteksti on. (Rossi et al. 2004, 25.) Arviointitutkimuksen uskottavuus on kuitenkin kysymys, joka nousee alan tutkimuksissa esiin. Lindqvist (1999, 107) esittää, että lojaliteettiin liittyvät ongelmat, arvioijan huono omatunto ja syyllisyyden tunne ovat tähän kysymykseen liitettäviä teemoja. Perinteisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi onkin yksinkertaisempaa kuin arviointitutkimuksen luotettavuuden arviointi.

Tieteellisten vaatimusten lisäksi arvioinnissa ongelmalliseksi voi muodosta myös arvioinnin käyttäjäkunta. Evaluaatiolla on usein useita eri yleisöjä, ja näiden käyttäjien huomioon ottaminen arvioinnin linjoissa ja tulokulmissa voi ajoittain olla hankalaa. Selkeimmissä tapauksissa käyttäjä on etukäteen tiedossa, ja heidän tarvitsemansa informaatio selkeärajaista. Aina näin ei kuitenkaan ole, jolloin esimerkiksi eri päätöksentekijöitä eri tilanteissa palveleva arviointi voi muodostua käytännössä hankalaksi toteuttaa. (Rossi et al. 2004, 25.)

3.2 Arvioijan rooli

Vaikka arviointia voidaan toteuttaa monia eri lähestymistapoja ja metodeja hyödyntäen, jokaisessa arvioinnissa yhteistä on se, että arvioijan rooli on arvioinnille ominainen asia. Monissa tapauksissa arvioijalla on monia eri rooleja arvioinnissa. Hän voi olla lojaali useammalle taholle samaan aikaan, joka luo omanlaatuisia jänniteitään tutkimuksen tekemiseen. Arvioija voikin samaan aikaan olla vastuussa niin toimeksiantajalle, yleiselle kehitykselle kyseisellä alalla sekä omalle tieteenalalleen tutkijana. Nämä tupla- tai jopa triplaroolit ovat arvioinnissa suhteellisen yleisiä. (Weiss 1972, 8.)

Arvioinnin ja arviointitutkimuksen oleellinen osa on myös tutkijan omat näkemykset yhteiskunnan kehityksestä sekä kyseisen tutkimushankkeen paikasta omassa sosiaalisessa maailmassa. Jokinen (2017, 30) painottaa, että näitä tekijöitä ei voida tarkkaan määritellä, sillä ne ovat muuttuvia ja pääasiallisesti tutkijan omiin tarkoitukseen pohjautuvia. Jokinen (2017, 30) kuitenkin summaa, että arvioinnissa ilmentyy arvioijan itsensä omaksumia käsityksiä siitä, mihin yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen kontekstiin kyseinen arviointi oikein sijoittuu. Tätä voidaan pitää omanlaisena arvokehyksenään, joka vaikuttaa kaikkiin arvioinnin eri osa-alueisiin aina suunnittelusta eri käytännön ratkaisuihin. (Jokinen 2017, 30.)

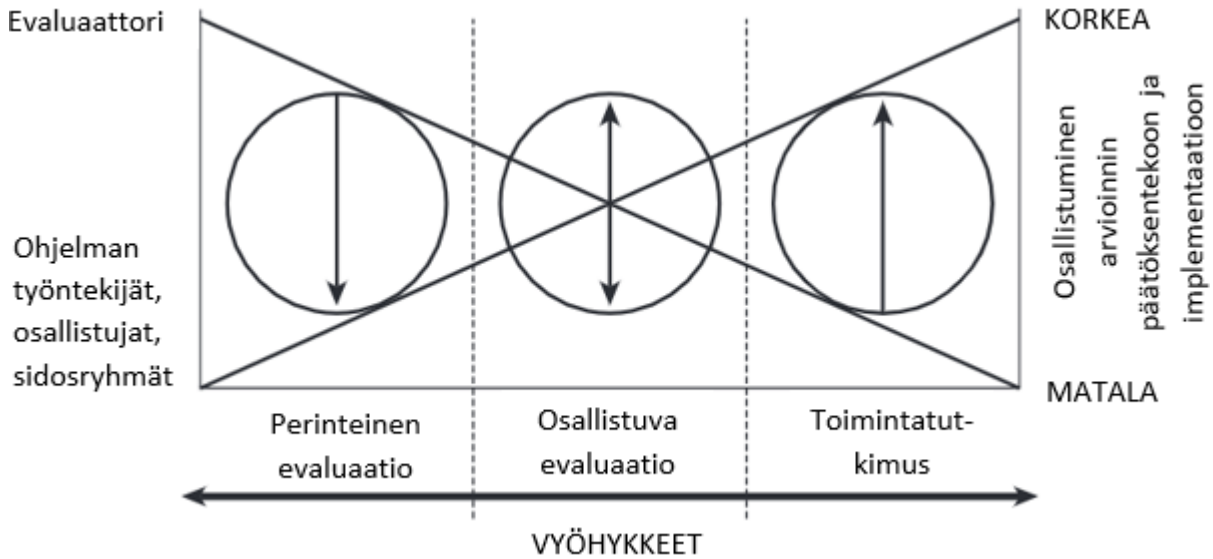
Arvioijan roolilla on oma merkittävä vaikutuksensa siihen, miten arviointeja suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan. Arvioijan roolia on analysoitu alan kirjallisuudessa paljon viimeisten vuosikymmenien aikana. Arvioijan asemaa on lähestytty muun muassa sitä kautta, kuuluuko arvioija arvioinnin kohteena olevaan organisaatioon, vai tekeekö hän arviointia ulkopuolisena arvioijana (Weiss 1972). Ulkoinen arvioija voi tuoda tuoreita näkökulmia arviointiin, mutta niin sanottu sisäinen arvioija voi ymmärtää kohteena olevan ohjelman sisältöä paremmin. Weiss (1998) on myös myöhemmin jakanut arvioijan roolia objektiiviseen ulkopuoliseen arvioijaan ja arvioijaan, joka on täysimittainen osallistuja ohjelman henkilökunnan kanssa. Patton (1997) on puolestaan jakanut arvioijan roolit kymmeneen eri kategoriaan, joiden mukana on sellaisia asetelmia kuten tarkastaja,

tutkija, tuomari ja arvioinnin fasilitaattori. Näillä kategorioilla pyritään nostamaan esiin arvioitsijan roolin erilaisia pieniä nyansseja.

Arvioijan roolia on jaettu moniin muihinkin lokerikkoihin. Esimerkiksi Greene (2000) on esittänyt, että arvioija voi olla joko teknikko tai kouluttaja. Teknikko on henkilö, joka tekee teknisiä päätöksiä siitä, miten arviointia tai tutkimusta toteutetaan, ja kouluttaja on henkilö, joka opettaa muita koko ajan prosessin ja arvioinnin aikana. Arvioijan rooliin on myös yhdistetty kuvailevien roolien lisäksi sosiaalista vaikuttamista, esimerkiksi Patton (1997) on esittänyt, että arvioijan rooli voi olla arvioinnin tavoitteiden lisäksi toimia jonkun tietyn aatteen kannattajana ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelijana. Housen (1993, 128) mukaan arvioinnin tulisikin vastata ei ainoastaan arvioijan tilaajan vaan myös yhteiskunnan tarpeisiin, erityisesti niiden henkilöiden ja sosiaalisten ryhmittymien, joiden elämään arvioinnin alainen ohjelma on vaikuttanut.

Arvioijan jakaminen johonkin tiettyyn rooliin, joita esimerkiksi ulkopuolinen ja sisäinen arvioija ovat, ei kuitenkaan välttämättä ole aina niin yksinkertaista. King ja Stevahn (2002, 3–4) esittävätkin, että arvioinnin konteksti voi vaikeuttaa tällaisen jaottelun tekemistä huomattavasti. Esimerkiksi vaikka arvioija olisikin palkattu työhönsä niin sanotuksi ulkopuoliseksi arvioijaksi, voi hänellä silti olla yhteyksiä ja jopa työkokemusta arvioinnin kohteena olevasta yhteisöstä. Näin ollen onkin hankalaa tehdä suoria tulkintoja siitä, missä roolissa hän todella toimisi tätä kohdetta arvioidessaan.

King ja Stevahn (2002, 5) ovat myös tutkineet arvioijan roolia sen perusteella, minkälainen arviointi kyseessä on (kuvio 2). He esittävät, että perinteisessä arvioinnissa, osallistuvassa arvioinnissa ja toimintatutkimuksessa arvioijan rooli on vaihteleva. Arvioijan roolin laajuuteen vaikuttaa Kingin ja Stevahnin mukaan myös se, kuinka paljon ohjelman henkilöstö, osallistujat ja osakkaat ovat vaikuttamassa arviointiin liittyviin päätöksiin.

Kuvio 2. Interaktiivisen arviointitoiminnan jatkumo (King & Stevahn 2002, 5)

Mallissa nähdään havainnollistettuna se, miten merkittävässä roolissa arvioinnin sidosryhmät ja muut henkilöt ovat arvioinnin toteuttamiselle. Perinteisen evaluaation ja toimintatutkimuksen väliset erot ovat merkittäviä niin teoreettisesti kuin käytännössäkin. Mallin syvällisin sanoma kiteytyy arvioinnin sosiaalisuuteen – jokainen ohjelma on väistämättäkin jollain tapaa sosiaalisesti rakentunut, ja jokainen arviointi on siten automaattisesti niin ikään sosiaalista toimintaa sidosryhmien, ohjelman työntekijöiden ja ohjelmaan osallistuvien henkilöiden kanssa. Onkin esitetty, että arvioijan tulisi hyvin pian arviointiprosessin käynnistyttyä pyhittää aikaa sille, että hän analysoi suhdettaan näihin eri toimijoihin. Eri toimijoilla voi olla hyvinkin erilaisia motiiveja, toiveita, näkemyksiä ja osallistumistoiveita arviointia kohtaan, ja nämä tulee ottaa huomioon toimijoiden välisiä suhteita puntaroidessa. (Rossi et al. 2004, 48–49.)

Yksi merkittävä ominaispiirre arvioinnin saralla onkin sidosryhmien ja toimeksiantajan paikoitellen merkittäväkin osallisuus arvioinnin toteuttamiseen. Arviointitutkimuksessa arvioinnin tilaajan ja arvioinnin suorittajan eli arvioijan suhdetta on analysoitu monella eri tavalla. Rossi, Lipsey ja Freeman (2004, 51) ovat jakaneet arviointityypit kolmeen eri kategoriaan riippuen siitä, minkälainen arvioija–tilaaja -suhde niissä ilmenee. Nämä arviointityypit ovat *itsenäinen evaluaatio* (independent evaluation), *osallistuva tai yhteistyöhön perustuva arviointi* (participatory or collaborative evaluation) ja *voimaannuttava arviointi* (empowerment evaluation).

Itsenäisessä evaluaatiossa arvioija ottaa itse päävastuun arviointisuunnitelman tekemisestä, arvioinnin suorittamisesta sekä lopullisten tulosten analysoinnista. Tässä arviointisuuntauksessa arvioijan ja arvioinnin tilaajan suhde onkin nimensä mukaan melko itsenäinen. Evaluaattori voi hyvin itsenäisesti ohjailla sitä suuntaa, mihin arviointia viedään. Osallistuvassa tai yhteistyöhön perustuvassa arvioinnissa koko arviointiprosessi on organisoitu alusta lähtien tiimiprojektina arvioijan ja arvioinnin tilaajan edustajien kesken. Tilaajan suunnalta tähän prosessiin osallistuvat henkilöt osallistuvat arvioinnin suunnittelemiseen ja toteuttamiseen merkittävästi tai vaihtelevasti, tämä riippuu olennaisesti projektin luonteesta. Tämän tyyppinen arviointi on paikallaan erityisesti sellaisissa tilanteissa, jossa arvioija tarvitsee organisaation jäsenten substanssitietoa ja näkemyksiä arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tässä jaottelussa kolmas arviointityyppi suhteessa arvioijan ja tilaajan suhteeseen on voimaannuttava arviointi. Tämä arviointityyppi painottaa arvioija–tilaaja -suhteen osallistuvaa henkeä ja yhteistyön tärkeyttä. Voimaannuttavan arvioinnin pääideana onkin ”voimaannuttaa” tilaajapuolen organisaation jäseniä tekemään myös omia arviointeja ohjelman toiminnasta ja tuloksista. (Rossi et al. 2004, 51.)

Arvioinnista puhuttaessa on erityisen oleellista pitää mielessä myös arvioijan autonominen asema. Arviointia tehdään usein maksua vastaan, jolloin eettiset kysymykset tulee myös ottaa huomioon. Työskentelyn aikana tulee ottaa huomioon usein monien eri ryhmittymien näkemyksiä ja toiveita, ja arvioija voi työssään joutua ajoittain myös poliittisen paineen alle. Näiden tekijöiden johdosta arvioijan autonomia on oleellinen osa luotettavaa arviointia, sillä arvioija itse päättää työssään käytännössä siitä, kenen ääniä arvioinnissa kuullaan ja miten. (Stakes 2001, 9.) Systemaattinen ja ammattimainen arviointi kuitenkin tarjoaa mahdollisuuden sille, että arviointia suunniteltaessa voidaan ottaa huomioon eri valintojen vaikutukset sen lopputuloksiin. Arvioinnin suunnittelulla on siis suuri merkitys siihen, minkälaisia tuloksia arviointi tuottaa. (Shaw, Greene & Mark 2006, 2.) Myös tässä aspektissa nähdään arvioijan roolin merkittävyyttä arvioinnissa.

3.3 Meta-arviointi

Meta-arviointi, eli meta-evaluaatio, on suomeksi sanottuna arvioinnin arviointia. Stufflebeam ja Coryn (2014, 633) esittävät, että meta-evaluaatio on jokaisen arvioijan velvollisuus, ja että voidakseen toteuttaa ammattimaista arviointia tulee kyetä arvioimaan myös omaa työtään ja työskentelyään. Jotta meta-arviointi olisi täysin luotettavaa, tulisi sen koostua sekä arvioinnin toteuttaneen arvioijan meta-arvioinnista että täysin ulkopuolisen meta-arvioijan näkemyksistä (Stufflebeam & Coryn 2014, 632).

Meta-evaluatation tekemisen taustalla on pyrkimys kehittää arvioinnin suunnittelemista ja implementaatiota sekä raportoida tehdyn arvioinnin vahvuuksista ja heikkouksista. Arvioinnin toteuttamisessa voi mennä moni asia pieleen – arvioinnin fokus voi esimerkiksi olla väärä, arviointikriteerit voivat olla väärin asetetut, toteutukseen varattu aika on epärealistinen, arvioinnin suorittavat henkilöt ovat epäpäteviä toteuttamaan arviointia tai arviointiin voi osallistua henkilöitä, joilla on suuria eturistiriitoja. Moni muukin asia voi epäonnistua arvioinnin suunnittelemisessa ja toteutuksessa, joten meta-evaluatiossa tulee arvioida koko arvioinnin onnistumista kriittisesti siten, että myös arviointia hyödyntävät tahot saavat selkeästi käsiinsä siinä tapahtuneiden epäonnistumisten yksityiskohdat. Yksi syy meta-evaluatioiden tekemiselle onkin koko arvioinnin toimijakentän ammattimaisuuden ja laadun parantaminen. Julkisesti julkaistut meta-evaluatiot tarjoavat sekä arvioijalle itselleen että hänen kollegoilleen mahdollisuuden syventyä arvioinnin ongelmallisuuksiin ja niihin keinoihin, joilla niitä voitaisiin välttää. (Stufflebeam & Coryn 2014, 632–633.)

Yksittäisten arviointiraporttien kriittinen analysointi voidaan myös nähdä työkaluna, jonka avulla pyritään ymmärtämään tiedon levittämisen mekanismeja arvioinnin ja julkisten politiikkojen tuottamisen yhteydessä. Meta-arviointi onkin tärkeä työkalu policy learning -prosessissa, joka korostaa läpinäkyvyyttä ja julkista tilivelvollisuutta. (Uusikylä & Virtanen 2000, 63.) Policy learning -termi voidaan tässä yhteydessä nähdä tarkoittavan politiikkojen kehittämistä oppimisen kautta. Yksittäisten arviointiraporttien analysointi on kohdannut myös kritiikkiä – niiden voidaan nähdä antavan epätasapainoisen kuvan arvioinnin kohteesta tilanteesta, jossa kaikkea tarjolla olevaa materiaalia ei hyödynnetä. Erityisesti tämä näkyy siinä, että yksittäiset arviointiraportit ovat usein aikasidonnaisia, kontekstisidonnaisia ja aineistosidonnaisia. (Davies, Newcomer & Soydan 2006, 176.)

Meta-evaluatation yhteydessä käytetään ajoittain myös termiä meta-analyysi. Näillä kahdella termillä on kuitenkin eronsa, ja Stufflebeam ja Coryn (2014, 640) painottavat, että meta-arvioinnissa arvioidaan tietyn arvioinnin onnistumista, arviointisysteemiä tai arviointilaitetta, kun taas meta-analyysi on kvalitatiivisen synteessin muoto, jossa huomio kiinnittyy samankaltaisilla tutkimuskysymyksillä varusteltujen tutkimusten syntetisoimiseen.

Myös meta-arvioinnit voidaan arviointien tapaan jakaa summatiivisiin ja formatiivisiin. Tässä jaossa näkyy myös meta-arvioijan roolin vaikutus – summatiivisia ja formatiivisia meta-arviointeja voidaan tehdä sekä sisäisinä että ulkoisina. Näissä eroavaisuudet näkyvät siinä, onko meta-arvioinnin tuottava arvioija alkuperäisen arvioinnin takana vai tekeekö meta-arvioinnin ulkopuolinen, itsenäinen arvioija.

Sisäisessä formatiivisessa meta-arvioinnissa arvioija systemaattisesti arvioi ja tarvittaessa selkeyttää arvioinnin kysymyksiä, suunnitelmia, välineitä, osallistujia ja raporttiversioita, kun taas sisäisessä summatiivisessa meta-arvioinnissa arvioija analysoi sitä, miten arviointi vastaa ammattistandardeja ja siten on hyödynnettävissä tarkoituksenmukaisella tavalla. Ulkoisessa formatiivisessa meta-arvioinnissa arvioija tarkkailee käynnissä olevaa arviointia ja antaa kriittistä palautetta suorittavan arvioijan vahvuuksista ja heikkouksista, kun taas summatiivisessa, ulkoisen arvioijan suorittamassa meta-arvioinnissa tuotetaan tyhjentävä raportti siitä, miten hyvin arviointi on hyödynnettävissä, miten sopiva se on, miten tarkka se on ja miten hyvin se pitää paikkaansa. (Stufflebeam & Coryn 2014, 635.)

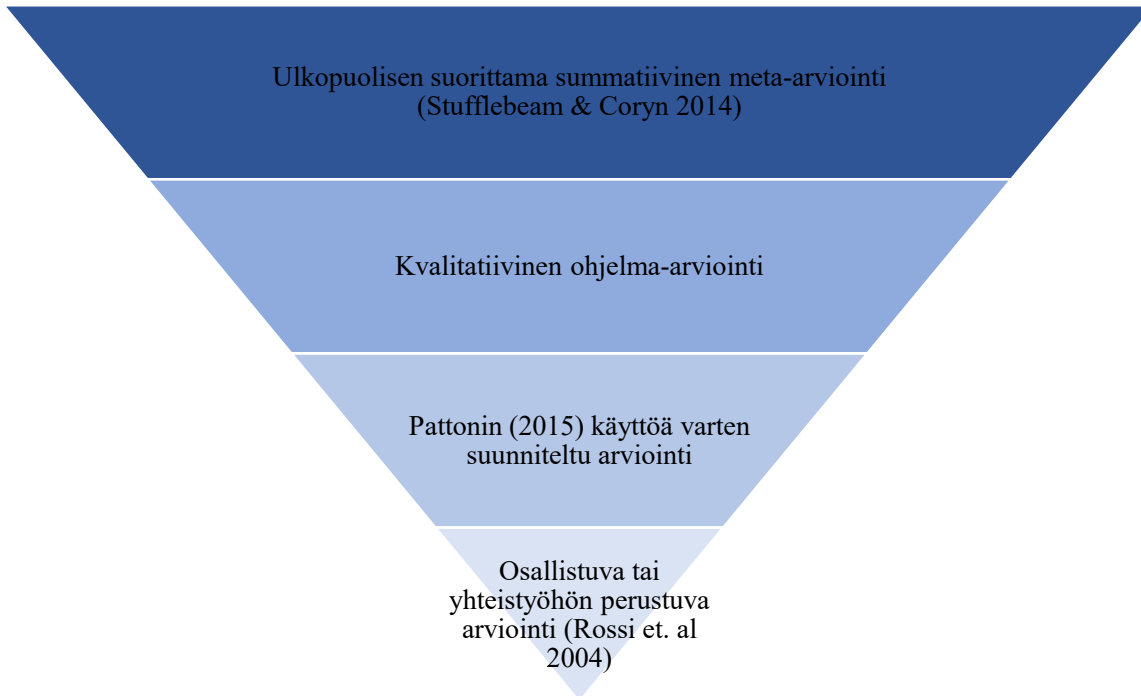
Ei pidä kuitenkaan ajatella, etteikö meta-arvioinnilla olisi omia rajoitteitaan. Onkin esitetty, että esimerkiksi hoitotieteiden saralla meta-arvioinnit ovat tuottaneet jopa harhaanjohtavaa informaatiota (Sweeney 1996). Meta-arvioinneissa toistuukin usein itse arviointia kohtaan esitetty kritiikki – meta-arvioinnin metodit ovat usein samanlaiset kuin arvioinnin, ja toiminnan tieteellinen validiteetti ja reliabiliteetti ei näyttäydy aina niin kirkkaina. Arvioinnin kentällä liikuttaessa onkin erityisen tärkeää ylläpitää omaa ammattitaitoaan ja noudattaa kansainvälisiä evaluaatiostandardeja luotettavan lopputuloksen saavuttamiseksi.

3.4 Teoreettisen kehyksen synteesi

Tutkimuksen teoreettisesta kehyksestä voidaan muodostaa synteesi, jossa teoreettiset lähestymistavat asetetaan hierarkkiseen järjestykseen (kuvio 3). Tässä tutkielmassa merkittävintä roolia näyttelee arviointikohteen ulkopuolisen suorittama summatiivinen meta-arviointi (Stufflebeam & Coryn 2014). Tämä lähestymistapa määrittelee koko tutkielman rakennetta, sillä meta-arviointi kokoaa tutkielman eri osa-alueet koherentiksi kokonaisuudeksi. Meta-arvioinnin lisäksi teoreettisen kehyksen painotettu osio on kvalitatiivinen ohjelma-arviointi, jonka pohjalta toteutetaan Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutusten arviointi.

Empiirisen arvioinnin määrittelevä teoriakokonaisuus on Pattonin (2015) käyttöä varten suunniteltu arviointi. Teoria nousee erityiseen arvoon arviointikohteen tulevaisuudennäkymien myötä – arviointi tuotetaan sekä sen takia, että aluejohtokunta saa arviointitietoa omasta toiminnastaan, mutta myös sen takia, että kaupungin päätöksenteossa voitaisiin hyödyntää tuotettua arviointiraporttia aluejohtokunnan tulevaisuudesta päätettäessä. Arvioinnin koko pääidea on sen käytettävyys, jolloin Pattonin teesit nousevat mittaamattomaan arvoon.

Teoreettisen kehyksen synteesissä omaa rooliaan näyttölee oleellisella tavalla myös arvioinnin arvioija-toimeksiantaja -suhde. Tässä tutkielmassa nostetaan jalustalle osallistuvan tai yhteistyöhön perustuvan arvioinnin (participatory or collaborative evaluation) (Rossi et. al 2004) näkökulma arvioinnin toteuttamiseen. Toimeksiantoarvioinnissa on oleellista ottaa toimeksiantajan toiveet huomioon, ja ulkopuolisen arvioijan tekemä arviointi vaatii tällaisissa olosuhteissa myös kohteen osallistumista arviointitiedon tuottamiseen.

Kuvio 3. Teoreettisen kehyksen synteesi havainnollistettuna

Teoreettisesta kehyksestä hierarkkisesti muodostettu synteesi ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vain nämä teoriapohjat olisivat tuoneet lihaa tutkielman luiden ympärille. Synteesi on nimenomaisesti tämän tutkielman lähestymistapa tutkimusasetelmaan, joka on niin ikään hyvin tapauskohtainen ei-yleistettävän luonteensa johdosta. Esitetty synteesi on räätälöity tutkielman tausta ja tavoitteet mielessä pitäen.

4 NASTOLAN ALUEJOHTOKUNNAN TOIMINNAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Tässä kappaleessa esitellään pro gradu -tutkielman empiirinen osio, eli tutkielman toinen kerros. Tutkielmassa toteutettiin toimeksiantona arviointi Lahden kaupungille. Toimeksiannolle asetetut tavoitteet tulivat toimeksiantajalta, mutta arvioinnin suunnitteluun ja toteuttamiseen ovat vaikuttaneet monet muutkin tekijät. Arviointiin vaikuttaneita tekijöitä ja olosuhteita analysoidaan tarkemmin kappaleessa kuusi, jossa niitä lähestytään meta-arvioinnin yhteydessä.

Sana demokratia tarkoittaa suoraan kansan valtaa eli käytännössä sitä, että kansa hallitsee itseään. Nykypäivänä demokratia määritellään yleisellä tasolla järjestelmäksi, jossa laajalla joukolla kansalaisia on mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon. Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia pidetäänkin nykyään demokraattisuuden kriteereinä. (Sutela 2000, 53.) Demokratian käsitettä voidaan lähestyä myös erilaisten demokrateorioiden kautta. Tällaisia teorioita ovat muun muassa eliittiteoriat, pluralistiset teoriat, erilaiset osallistumisteoriat sekä osallistuvan demokratian teoria. Eliittiteorioiden mukaan vain pieni osa väestöstä haluaa käyttää ja kykenee käyttämään valtaa. Tällöin kansalaiset äänestävät vallankahvaan ihmisiä sen sijaan, että he itse tavoittelisivat valtaa. Pluralististen demokrateorioiden mukaan valtaa taas käyttävät useat eliitit, jotka kamppailevat keskenään. Osallistumisteorioissa korostetaan puolestaan kansalaisten suoraa osallistumista ja suoriin äänestyksiin perustuvaa vallankäyttöä. (Niiranen 1997, 140–141, Berndtson 1992, 193, 197.)

Pluralismin rinnalle on uutena demokrateorianana noussut myös osallistuvan demokratian teoria, joka pyrkii vastaamaan erilaisiin yhteiskuntamuutoksien aiheuttamiin haasteisiin. Tässä teoriassa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia pyritään lisäämään nostamalla perinteisten vaikuttamismahdollisuuksien rinnalle erilaisia suurempia vaikutusmahdollisuuksia kuten esimerkiksi kansalaisaloitteita ja kansanäänestyksiä. Myös lähidemokratia on osa tätä uudempaa osallistuvan demokratian teoriaa. (Berndtson 1992, 200–201.) Sutela (2000, 57) painottaa, kuinka osallistuvaa demokratiaa voidaan toteuttaa ensisijaisesti esimerkiksi suoria vaikutusmahdollisuuksia lisäämällä. Tällaisia vaikutusmahdollisuuksia ovat esimerkiksi kansanäänestys ja kansalaisaloite. Perinteisten edustuksellisten elementtien lisäksi demokratiaan voidaan halutessaan luoda uusia päätöksentekokoneistoja, kuten lähidemokraattisia toimielimiä. Tällaisia toimielimiä voivat olla

esimerkiksi erilaiset kaupunginosavaltuustot. Kuntalaisille pitäisi myös antaa tilaisuuksia vaikuttaa oman elinalueensa suunnittelemiseen ja kehittämiseen. (Sutela 2000, 57.)

Tämän arvioinnin kohteena on toiminut *lähidemokraattinen toimielin*. Lähidemokraattisella toimielimellä tarkoitetaan tässä yhteydessä toimielintä, jonka toiminta keskittyy tiettyyn maantieteelliseen alueeseen, joka ei kuitenkaan kata koko kunnan aluetta. Toimielimen tarkoituksena on ollut antaa alueen asukkaille vaikutusmahdollisuuksia perinteisten kunnallisten vaikuttamiskanavien lisäksi. Arviointi aloitettiin tammikuussa 2020. Kaikki arvioinnin osat on toteutettu kevään 2020 aikana. Koronaepidemian johdosta kaikki arvioinnin osa-alueet toteutettiin etänä sähköisiä työvälineitä hyödyntäen. Arvioinnista palautettiin kesäkuussa 2020 erillinen arviointiraportti toimeksiantajalle, jossa analyysin osa-alueita on eritelty yksityiskohtaisemmin.

Arvioinnin kohteena on ollut Lahden kaupungin Nastolan aluejohtokunta. Aiemmin omana kuntanaan toiminut Nastola yhdistyi Lahden kaupungin kanssa vuonna 2014, ja aluejohtokunta luotiin seuraavana vuonna toimimaan Nastolan alueen edunvalvojana kaupungin päätöksenteossa. Aluejohtokunnan tehtäviin lukeutuu myös alueen yleinen kehittäminen sekä työllisyyttä edistävien elinkeinopoliittisten toimenpiteiden suorittaminen muun muassa kannanottojen ja seurantatutkimusten muodossa. Aluejohtokunta antaa myös oman lausuntonsa kaupungin talousarviosta ja -suunnitelmasta. Edellä mainittujen tehtävien lisäksi aluejohtokunta tukee voimakkaasti alueella pidettävien tapahtumien järjestämistä yhdessä paikallisten järjestöjen kanssa. (Nastola.fi 2020.) Aluejohtokunta noudattaa muiden kaupungin lautakuntien tavoin hallintosääntöä, lakeja ja strategisia linjauksia. Toiminnan tavoitteiksi on linjattu Nastolan alueen asukkaiden aktiivisuuden, yhtenäisyyden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen, Nastola-identiteetin ja maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitäminen sekä asuinympäristön viihtyisyyden ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten edistäminen. (Nastolan aluejohtokunta 2020, 4–5.)

Toimielin koostuu sekä poliittisista että paikallisten järjestötoimijoiden keskuudesta valituista edustajista. Jäseniä aluejohtokunnassa on tällä hetkellä yhdeksän: neljä yhdistyedustajaa ja viisi poliittista edustajaa. Yhdeksän jäsenen lisäksi myös nuorisovaltuuston edustaja on paikalla johtokunnan tehdessä päätöksiään. Jokaisella jäsenellä on henkilökohtainen varajäsen. (Nastola.fi 2020.) Lahden kaupungin organisaatiokaavio havainnollistaa selkeästi Nastolan aluejohtokunnan asemaa kaupungin lautakuntien rinnalla (kuvio 4).

Kuvio 4. Lahden kaupungin organisaatiokaavio (Lahti.fi 13.7.2020, muokattu)

Nastolan aluejohtokunnan toiminnassa hyödynnetään osallistuvaa budjetointia. Osallistuvalla budjetoinnilla tarkoitetaan toimia, joissa tavalliset kansalaiset pääsevät osallistumaan niihin päätöksiin, joilla päätetään yhteisten rahavarojen käytöstä. Kansalaisten lisäksi päättämiprozessissa mukana on julkisten resurssien käyttämisestä vastaava elin. (Salminen, Häikiö & Lehtonen 2016, 60.) Suomessa osallistuvaa budjetointia on toteutettu kunnissa, joissa on vuonna 2019 ollut noin kaksikymmentä osallistuvan budjetoinnin kokeilua. Maantieteellisesti hankkeet ovat painottuneet tähän mennessä pääkaupunkiseudulle. (Ahonen & Rask 2019, 1.)

Osallistuvaa budjetointia voidaan toteuttaa monella eri tapaa ja eri malleja hyödyntäen. Nastolan aluejohtokunnan toiminnassa hyödynnetään sovitusti osallistuvan budjetoinnin Porto Alegre -mallia. Tässä mallissa osallistuva budjetointi on kiinteästi osa kaupungin vuosittaista talousarviota. Mallissa asukkaita kuullaan rahojen käyttämisen suhteen, mutta hallinnon kanssa neuvottelevat niin sanotut budjettiasiamiehet. (Salminen et al 2016, 6.) Nastolassa budjettiasiamiehen virkaa toimittavat aluejohtokunnan jäsenet, ja asukkaita kuullaan eri kuulemistilaisuuksien muodossa. Myös

aluejohtokunnassa vaikuttavia järjestöedustajia voidaan pitää asukkaiden äänenä yhteisistä varoista päätettäessä. Aluejohtokunta toimii omalla budjetillaan, ja he saavat jakaa budjetissaan olevat varat paikalliseen järjestö- ja yhdistystoimintaan, kuten esimerkiksi alueen tapahtumien järjestämiseen. Näin Porto Alegre -malli toimii edustuksellisen aluejohtokunnan kautta Nastolassa.

4.1 Hyödynnetty arviointimalli ja arviointikysymykset

Arvioinnin tavoitteena on ollut arvioida sitä, minkälaisia vaikutuksia Lahden kaupungin Nastolan aluejohtokunnan toiminnalla on ollut. Toiminnan vaikuttavuutta arvioitiin neljästä eri näkökulmasta, jotka olivat 1) aluejohtokunnan näkökulma 2) Lahden kaupungin näkökulma 3) järjestönäkökulma ja 4) asukasnäkökulma. Arvioinnin aikataulun ja käytettävien resurssien johdosta kaikki näkökulmat eivät olleet niin painottuneita kuin toiset, mutta jokaista näkökulmaa varten tuotettiin niihin sopivaa arviointimateriaalia. Arvioinnin aikana aluejohtokunnan toimintaa peilattiin myös sille asetettuihin tavoitteisiin.

Arvioinnin teoriataustana toimivat muun muassa Scrivenin (1991), Rossi et alin (2004), Chelimskyn (1997) ja Pattonin (2012, 2012b) perusteokset arvioinnista ja sen toteuttamisesta. Arvioinnista muodostui laadullinen ohjelma-arviointi. Vaikka Nastolan aluejohtokunta ei ole perinteisessä mielessä sosiaalinen väliintulo-ohjelma, voidaan sitä kuitenkin tarkastella ohjelma-arvioinnin keinoilla. Tähän vaikuttaa muun muassa se, ettei aluejohtokunnan toiminnalle ole annettu vielä arviointiraporttia tuottaessa vakiintunutta asemaa muiden lautakuntien joukossa, eli voidaan nähdä, että sen toimikaudet ovat tähän mennessä olleet määräaikaaisia ja julkisten ohjelmien tavoin tarkkaan raamitettuja ja suunniteltuja.

Ohjelma-arvioinnissa voidaan hyödyntää sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen arvioinnin metodeja. Nastolan aluejohtokunnalle tehty ohjelma-arviointi oli laadultaan kvalitatiivinen ohjelman luonteen johdosta. Kvantitatiivisten metodien hyödyntäminen olisi vaatinut erilaista lähtöasetelmaa arvioinnille sekä selkeämpiä asetettuja mittareita sille, mikä on onnistuminen aluejohtokunnan työssä. Kvalitatiivisesta ja kvantitatiivisesta ohjelma-arvioinnista puhuttaessa on erityisen tärkeää erotella lopputulosten (outcome) arviointi lopputulosten mittaamisesta. Lopputulosten arviointi viittaa yleisesti ottaen intervention tuloksiin ja vaikutuksiin. Se vastaa sellaisiin kysymyksiin kuten saiko ohjelma aikaan sille asetettuja tavoitteita? Lopputulosten mittaaminen taas viittaa pelkästään kvantitatiivisiin määreisiin lopputuloksista, saaden aikaan kapeamman katsauksen aiheeseen. (Patton 2015, 178.)

Tässä arvioinnissa toimeksiantoa lähestyttiin nimenomaan lopputulosten arvioinnin keinoin niiden mittaamisen sijaan. Arviointia suunniteltaessa oli syytä olettaa, että kvantitatiiviset määreet olisivat antaneet aluejohtokunnan toiminnasta kapeamman katsauksen verrattuna kvalitatiiviseen lähestymistapaan. Kvantitatiivinen lopputulosten arviointi keskittyy haluttujen ja ei-haluttujen tulosten mittaamiseen, kun taas kvalitatiivinen lopputulosten arviointi paljastaa tulosten takana olevan inhimillisyyden. Tämä lähestymistapa tarjoaa oleellista kontekstia lukujen tulkitsemiseen. (Patton 2015, 179.) Tässä toimeksiannossa kvalitatiivinen lopputulosten arviointi tuotti tarvittavaa kontekstia aluejohtokunnan toiminnalle sekä se antoi väriä niille syyille, joiden takia toiminta on saanut aikaan niitä vaikutuksia, joita se on saanut aikaan. Kuten monissa muissakin lopputulosten arvioinnissa, myös tässä arvioinnissa on hyödynnetty menetelmätriangulaatiota arvioinnin aineiston suhteen.

Suurin määrittävä tekijä hyödynnettävän arviointiteorian valinnassa oli arvioinnin toteuttamisen syy. Aluejohtokunnan tulevaisuudesta ollaan tekemässä poliittisia päätöksiä vuonna 2020, eli arviointiraporttia hyödynnetään toimielimen jatkosta päätettäessä. Tämän johdosta toteutetussa laadullisessa ohjelma-arvioinnissa hyödynnettiin erityisesti Pattonin (2012) teoreettista kehystä utilization-focused program evaluationista, eli käyttöä varten suunnitellusta ohjelma-arvioinnista. Arvioinnin suunnitteluvaiheessa hyödynnettiin mukailleen Pattonin (2012b, 403–404) 17-kohtaista tarkastuslistaa. Kyseinen tarkastuslista on koonti siitä, millä askeleilla tämän tyyppisen evaluaation tulisi edetä. Patton painottaa, että jokaisen vaiheen on seurattava toistaan, eli lista on kronologinen (Patton 2012 b, 425). Tässä arvioinnissa ei toimeksiannon luonteen johdosta käyty läpi jokaista 17:sta välivaihetta, vaan arviointiin hyödynnettiin Pattonin 17-kohdan runkoa (taulukko 1) mukailleen seuraavalla tavalla.

Taulukko 1. Pattonin (2012b, 403–404) arvioinnin tarkastuslista (mukailtuna).

Vaihe 1	Tilanne-analyysi arviointia hyödyntävien käyttäjien kanssa
Vaihe 2	Arvioinnin tärkeimpien käyttötarkoitusten tunnistaminen ja priorisoiminen
Vaihe 3	Luo tärkeimmät arviointikysymykset
Vaihe 4	Tarkista, että oleellisimmat arvioinnin osa-alueet otetaan riittävästi huomioon
Vaihe 5	Neuvottele arviointiin sopivat menetöt, joilla saadaan aikaan luotettavia tuloksia, jotka myös tukevat arviointitiedon aiottua hyödyntämistä

Vaihe 6	Varmista, että arvioinnin käyttäjät ymmärtävät eri metodeihin liittyvät ominaispiirteet ja eri metodien hyödyntämisen seuraukset
Vaihe 8	Kerää data sen hyödyntämistä silmällä pitäen
Vaihe 9	Organisoi ja esittele data tulkitsemista ja hyödyntämistä varten sen pääkäyttäjille
Vaihe 10	Valmistele arviointiraportti arviointitiedon hyödyntämistä varten ja erottele merkittävimmät löydökset.
Vaihe 11	Meta-evaluaatio, jossa keskitytään tiedon hyödyntämisen osatekijöihin.

Pattonin alkuperäisestä listauksesta jätettiin hyödyntämättä joitakin arvioinnin alkuvaiheen suunnitteluun liittyviä vaiheita, sillä arvioinnin suunnitteleminen tapahtui nopeassa aikataulussa kevään 2020 aikana. Kiireellisen aikataulun johdosta arvioinnin suunnitteluun vaikutti oleellisesti toimeksiantajan näkökulmat arvioinnin sisällöstä ja lopputuloksesta. Vaihe 11 eli meta-evaluaatio näyttäytyy tässä tutkielmassa arvioinnista erillisenä osana, jota käsitellään tutkielman kolmannessa kerroksessa eli meta-arvioinnissa kappaleessa kuusi.

Arvioinnin toteuttamista varten laadittiin arviointikohteeseen sopivat arviointikysymykset. Arviointikysymyksiä luodessa arvioija päättää, mihin kysymyksiin arvioinnin tulee vastata. Ne myös pakottavat arvioijaa pohtimaan siitä, ketkä arviointia tulevat sen valmistuttua hyödyntämään ja millä tavoin. Arviointikysymysten luonnilla saadaan aikaan aina kyseiseen tilanteeseen ja sen tarpeisiin sopiva arviointi. (Rossi et al 2004, 52–53.)

Tässä arvioinnissa arviointikysymysten luonteeseen vaikutti merkittävästi toimeksiannon luonne. Arvioinnin suurin rooli on toimia vuoden 2020 aikana Lahden kaupungin päätöksenteon tukena. Tämän lisäksi se voi antaa aluejohtokunnalle itselleen käsityksiä tekemänsä työn vaikutuksista Nastolan alueella. Arvioinnin ohjenuorana toiminut Pattonin käyttöä varten suunniteltu ohjelma-arvioinnin teoria ohjasi myös arviointikysymysten luontia. Arviointikysymysten luomisessa ajateltiin siis ensisijaisesti niiden hyödynnettävyyttä päätöksentekotilanteessa. Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutusten arviointiin luodut arviointikysymykset näyttäytyivät tämän valinnan johdosta seuraavanlaisina:

1. Miten aluejohtokunnan toiminta on näkynyt Nastolan alueella?

2. *Millaisia vaikutuksia aluejohtokunnan toiminnalla nähdään olleen?*

3. *Miten osallisuuden teemat ovat näkyneet aluejohtokunnan toiminnassa?*

4. *Onko aluejohtokunta päässyt toteuttamaan sen toiminnalle asetettuja tavoitteita?*

Edellä mainittuja arviointikysymyksiä hyödyntämällä muodostettiin kokonaisarviointi siitä, millaisia vaikutuksia aluejohtokunnan toiminnalla on ollut, ja millaisia elementtejä löydettävät toiminnan vaikutukset pitävät sisällään. Arviointikysymyksiä tarkastellessa on hyvä pitää mielessä arvioinnin subjektiivinen luonne, eli esimerkiksi arvioijan rooli arviointikysymysten luomisessa. Toisen arvioijan tekemänä arviointikysymykset olisivat voineet näyttäytyä hyvin erilaisina.

4.2 Arvioinnin aineisto ja analyysimenetelmät

Arvioinnille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja arviointikysymyksiin vastaamiseksi arvioinnissa hyödynnettiin useita eri tiedonkeruu- ja analyysimenetelmiä. Nämä menetelmät valikoituivat käyttöön useiden eri tekijöiden johdosta, joissa suurimmat vaikutteet tulivat arvioinnin resurssien suunnalta. Arvioinnin tiukka aikataulu ja ilmaiseksi toivotut aineistonkeruumetodit vaikuttivat myös omalta osaltaan aineistonkeruun suunnittelemiseen.

Arvioinnin aineisto suunniteltiin siten, että arvioinnissa saadaan tuloksia jokaiseen sille asetettuun näkökulmaan, jotka olivat 1) aluejohtokunnan näkökulma 2) Lahden kaupungin näkökulma 3) järjestönäkökulma ja 4) asukasnäkökulma. Arvioinnissa hyödynnetty aineisto voidaan jakaa primääri- ja sekundääriaineistoon (kuvio 5). Primääriaineisto tuotettiin arvioinnin aikana arvioijan toimesta, kun taas sekundääriaineisto saatiin valmiina toimeksiantajalta ja sitä hyödynnettiin arvioinnissa sellaisenaan. Primääriaineisto koostui aluejohtokunnan varsinaisten jäsenten ja aluejohtokunnan toimintaa ohjaavan kaupungin työntekijän teemahaastatteluista ja alueen asukkaille ja järjestötoimijoille tuotetusta sähköisestä lomakekyselystä. Sekundääriaineistona arvioinnissa hyödynnettiin taustatietodokumentteina Kaupunki- ja kuntapalvelut Lahdessa ja Nastolassa (Kapa) -raportteja vuosilta 2015 ja 2017 sekä aluejohtokunnan vuosina 2016–2019 tekemiä itsearviointeja.

Kuvio 5. Arvioinnin primääri- ja sekundääriaineistot

Sekundääriaineiston tarkoituksena oli taustoittaa arvioinnin lähtötilannetta ja antaa vertailukohtaa siitä, miten aluejohtokunnan toiminnan vaikuttavuutta ollaan nähty toiminnan aikaisemmissa vaiheissa. Aineistoa analysoitiin siten, että siitä koottiin yhteen tuloksia, joiden tarkasteleminen voisi olla hedelmällistä arvioinnin synteessille. Kaupunki- ja kuntapalvelut Lahdessa ja Nastolassa –raportit tarjosivat tuntumaa siihen, miten alueen asukkaat ovat kokeneet alueiden palveluiden riittävyyttä ja julkisen päätöksenteon toimivuutta vuosina 2015 ja 2017. Kyseisiä Kapa-raportteja on alun perin ollut tarkoitus tuottaa useammin ja säännöllisesti, mutta tästä on toimeksiantajan mukaan jouduttu luopumaan muun muassa aikataulusyistä. Aluejohtokunnan itsearviointit vuosilta 2016–2019 taas antoivat suoraa näkökulmaa aluejohtokunnan jäsenten uskomuksiin toimintansa onnistumisista ja epäonnistumisista. Näistä itsearvioinneista saatiin hyvää pohjaa muun muassa primääriaineiston keräämisen suunnitteluun.

Primääriaineisto koostui teemahaastatteluista ja sähköisestä lomakekyselystä. Teemahaastattelu on ikään kuin lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto, sillä se ei etene tarkkojen valmiiden kysymysten kautta vaan etukäteen suunniteltujen teemojen myötä. Teemahaastatteluissa kysymykset voivat olla hieman erilaisia haastatteluiden välillä, mutta niiden yleiset aiheet ovat samat.

(Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Arviointiin tuotettiin aluejohtokunnan varsinaisten jäsenten teemahaastattelut, joilla pyrittiin kartoittamaan aluejohtokuntalaisten omia näkemyksiä aluejohtokunnan toiminnan vaikutuksista. Teemahaastatteluissa käytiin läpi ennalta suunniteltuja teemoja aluejohtokunnan toimintaan liittyen.

Teemahaastattelumetodiin päädyttiin sen syväluotaavan luonteen takia. Teemahaastattelua varten ei tuoteta valmiita kysymyksiä, vaan sen toteuttamisessa hyödynnetään ainoastaan määriteltyjä teemoja ja apukysymyksiä tai -sanoja. Tämä mahdollistaa sen, että haastateltava voi nostaa helpommin esiin asioita, joita haastattelija ei etukäteen osannut ottaa huomioon. Haastattelu ylipäättään tiedonkeruukeinona voi olla hyvinkin hedelmällinen tällaisessa arvioinnissa, jossa pyritään laadullisesti ymmärtämään ilmiötä ja sen ulottuvuuksia. Teemahaastatteluiden teemojen ja apukysymysten luomisessa hyödynnettiin Nastolan aluejohtokunnalle asetettuja toiminnan tavoitteita. Teemahaastatteluissa hyödynnetyt teemat olivat 1) tavoitteet, 2) keinot ja resurssit sekä 3) tulokset ja vaikutukset (liite 1). Teemahaastattelut oli alun perin tarkoitus suorittaa kasvotusten, mutta koronaepidemian johdosta ne toteutettiin puhelimitse. Arvioinnissa haastateltiin kaikki Nastolan aluejohtokunnan varsinaiset jäsenet yhtä lukuun ottamatta maaliskuussa 2020. Puuttuvaa haastattelua ei lukuisista yhteydenotoista huolimatta kyetty saamaan onnistumaan haastateltavan kiireiden johdosta. Aluejohtokunnan varsinaisten jäsenten lisäksi puhelimitse haastateltiin myös aluejohtokunnan kokouksiin osallistuva nuorisovaltuuston edustaja. Haastatteluja tuli näin yhteensä yhdeksän. Haastattelut tallennettiin ja nämä tallenteet litteroitiin auki tekstiksi. Yhteensä haastatteluista syntyi tallennemateriaalia viisi tuntia ja 28 minuuttia. Kirjoitettuna tekstinä tämä vastasi 90 sivua fonttikoolla 12, fontilla Times New Roman ja rivivälillä 1,5.

Aluejohtokunnan varajäseniä ei haastateltu puhelimitse arvioinnin aikataulurajoitteiden johdosta. Puhelinhaastattelun sijaan varajäsenille ja ensimmäisen aluejohtokunnan jäsenille annettiin mahdollisuus antaa äänensä tähän arviointiin sähköpostihaastattelun muodossa (liite 2). Lahden kaupungin työntekijä lähetti sähköpostihaastattelun eteenpäin entisille aluejohtokuntalaisille sekä nykyisen aluejohtokunnan varajäsenille. Sähköpostilla välitettyjen vastausten vastausaika oli 17.4.2020–3.5.2020. Vastauksia tähän sähköpostihaastattelupyyntöön saatiin yhteensä kuusi kappaletta, joista kaksi tuli vastausajan päättymisen jälkeen. Kaikki palautetut vastaukset otettiin arvioinnissa huomioon. Sähköpostihaastattelut analysoitiin yhdessä varsinaisten jäsenten haastatteluiden kanssa sähköpostihaastatteluiden pienen aineiston johdosta.

Aluejohtokunnan entisten ja nykyisten jäsenten lisäksi arvioinnissa haastateltiin Lahden kaupungin asiantuntija, joka on tiiviisti työnsä puolesta tekemisissä aluejohtokunnan työn, toimintojen ja toiminnan koordinoinnin kanssa. Hänen haastattelunsa analysoitiin erikseen aluejohtokunnan haastatteluista, ja sitä hyödynnettiin Lahden kaupungin näkökulman tuottamisessa. Kaupungin työntekijän teemahaastattelusta syntyi tallennemateriaalia yksi tunti ja 18 minuuttia. Kirjoitettuna tekstinä tämä vastasi 23 sivua fonttikoolla 12, fontilla Times New Roman ja rivivälillä 1,5. Arvioinnin aika- ja resurssirajoitteet ovat vaikuttaneet siihen, ettei Lahden kaupunkiorganisaation näkökulmaa tutkittu arvioinnissa tämän syvemmin.

Kaikki haastattelut analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä arvioinnin teoria on koko ajan läsnä, vaikka mitään tiettyä teoriaa ei yritetäkään istuttaa haastatteluaineistoon (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–106). Teemahaastattelut olisi voinut analysoida myös aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, mutta tämä lähestymistapa olisi vaatinut sitä, ettei arvioijalla olisi mitään erityisiä ennakko-olettamia haastatteluiden aiheista. Haastatteluiden toteuttamishetkellä arviointi oli jo melko pitkällä, eli tällainen neutraalius olisi ollut käytännössä hankala toteuttaa.

Haastatteluiden analyysi eteni samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien haravoimisesta aina luokitteluun ja synteessin muodostamiseen. Haastateltavien henkilöllisyyttä ei eritelty haastattelujen analyysissä, vaan kaikki haastattelut on käsitelty nimettöminä. Aineiston analyysissä haastatteluista muodostettiin uusia teemoja sen mukaan, mitä haastatteluista saatiin nostettua esiin. Näissä teemoissa käsiteltiin sekä aineistossa nousseita samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia. Analyysissä haastatteluaineistoista muodostetut teemat olivat 1) aluejohtokunnan rooli, 2) toiminnan raamit sekä 3) asioihin vaikuttaminen ja toiminnan vaikutukset. Samoja teemoja hyödynnettiin sekä aluejohtokuntalaisten (nykyiset, entiset ja varajäsenet) sekä Lahden kaupungin työntekijän näkemysten analysoinnissa verrattavuuden säilyttämiseksi.

Toinen osa primääriaineistosta oli sähköinen lomakekysely. Tässä kyselyssä (liite 3) pyrittiin selvittämään Nastolan alueen asukkaiden ja alueella vaikuttavien järjestö- ja yhdistystoimijoiden näkökulmia toiminnan vaikutuksiin. Lomakekyselyssä kaikki vastaajat saavat esiin samat kysymykset samassa järjestyksessä, ja se tuottaa määrällisesti mitattavaa aineistoa. Järjestö- ja yhdistystoimijoiden näkemysten erottelu asukasvastaajista oli arvioinnin kannalta oleellista, sillä yksi aluejohtokunnan merkittävimmistä toiminnoista on paikallisen järjestötoiminnan henkinen ja taloudellinen tukeminen. Järjestötoimijoiden kysymykset olivat muuten samat kuin asukkailla,

mutta järjestöjen saamasta rahoituksesta kysyttiin tarkentavia kysymyksiä. Tämä mahdollistettiin samalle lomakkeelle lomaketeknisten asetusten muodossa.

Kysely oli auki Microsoft Forms-lomakkeena 15.–24.5.2020, ja sen linkki oli avoin kenelle tahansa. Kyselyn linkkiä jaettiin sosiaalisessa mediassa muun muassa Nastolan aluetta edustavalla Instagram-tilillä. Tämän lisäksi sitä lähetettiin Lahden kaupungin työntekijän toimesta sähköpostitse Nastolan alueen järjestöille. Kyselystä kerrottiin myös Nastolan alueen paikallislehdessä. Kyselyn kysymykset muodostettiin siten, että aluejohtokunnan teemahaastatteluissa esiin nostamia asioita nostettiin myös asukkaiden pohdittavaksi. Kysely analysoitiin IBM SPSS Statistics 25 ja Microsoft Excel -ohjelmilla. Kyselyssä yhteystietonsa jättäneiden vastaajien kesken arvottiin Hyvän olon Nastola -tekstillä varusteltu reppu. Yhteystietoja käytettiin ainoastaan arvonnin toteuttamiseen, ja arvontaan osallistuminen oli vapaaehtoista. Kaikki kyselyvastaukset käsiteltiin anonymoimalla.

Alueen asukkaille asetettuihin kysymyksiin vastasi 30 vastaajaa ja järjestöedustajille laadittuihin kysymyksiin saatiin yhteensä 17 vastaajaa. Vastausten pieni määrä vaikuttaa oleellisesti siitä tehtävän analyysin luotettavuuteen. Kyselyä ei voida pitää riittävänä otantana Nastolan alueen asukkaista, vaan sitä voidaan ainoastaan hyödyntää suuntaa antavaan analyysiin. Kyselyä voidaan myös halutessaan nostaa ideoita jatkokyselyitä tai -tutkimuksia varten.

Kyselykysymysten luonnissa pyrittiin ottamaan mahdollisimman huomioon toimeksiantajan toiveet, lomaketekniset rajoitteet sekä arvioinnille asetetut tavoitteet ja arviointikysymykset. Näin saatiin aikaan lopputulos, jossa on mukana sekä asteikolla ja rajatuilla vastausvaihtoehdoilla varusteltuja kysymyksiä että avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja saa kirjoittaa vastauksensa haluamallaan laajuudella. Lomakekyselyn toteuttaminen oli tärkeää asukkaiden ja järjestötoimijoiden mielipiteiden selvittämiseksi. Nastolan aluejohtokunnan tehtävänä on toimia Nastolan alueen edustajana kaupungin päätöksenteossa ja ajaa alueen asioita, jolloin on tärkeää tietää, mitä Nastolan alueen asukkaat ovat mieltä aluejohtokunnan toiminnasta. Asukkaiden lisäksi järjestötoimijoiden mielipiteiden selvittäminen oli niin ikään oleellista arvioinnin tavoitteet huomioon ottaen.

Lomakekyselyn yksi heikkous on siinä, että siinä ei läheskään aina käy ilmi ihmisten syyt vastata johonkin tiettyyn kysymykseen niin, kuin he ovat vastanneet. Myös erilaisten taustatekijöiden vaikutukset vastauksiin voivat olla hankalasti tulkittavia. Aina lomakekyselyssä ei myöskään kyetä todentamaan asioiden kausaliteettia – eli sitä, että jokin asia on seurannut toista juuri sen edeltävän tekijän johdosta. Nämä rajoitteet on hyvä ottaa huomioon lomakekyselyn tuloksia analysoitaessa.

Ylipäättään lomakekysely voi kuitenkin antaa elintärkeää arviointitietoa, ja se on onnistuessaan mainio ikkuna vastaajien näkökulmiin.

4.3 Arvioinnin synteesi

Aluejohtokunnan toimintaa arvioitaessa suuri esiin noussut teema oli se, että *aluejohtokunta* itse koki toimintansa yleisesti ottaen erittäin positiivissävytteisenä ja merkittävänä. Toimintaa pidettiin merkityksellisenä, näkyvänä ja vaikuttavana. Aluejohtokunnan toiminnasta löydettiin myös erinäisiä kehityskohteita, mutta yleisesti toiminnan raameja ja resursseja pidettiin tällä hetkellä toimivina ja riittävinä. Kehitysehdotuksina esitettiin muun muassa sähköisten osallistumiskanavien kehittäminen, lisätyövoiman palkkaaminen, aluejohtokunnan kokoonpanon tarkasteleminen ja asukkaiden osallistamisen lisääminen.

Aluejohtokuntalaisten enemmistö piti aluejohtokunnan tärkeimpänä tehtävänä asukkaiden äänitorvena toimimista ja sanansaattajana toimimista. Käytännön vaikutuksista merkittävimmiksi nousivat kuitenkin maankäyttöön ja kaavoitukseen liittyvät lausunnot, jotka olivat vaikuttaneet Lahden kaupungin toimiin Nastolan alueella. Näissä kahdessa vastauksessa voidaan nähdä olevan jonkin verran sisäisiä ristiriitoja. Jos tärkeimmäksi koettu tehtävä on edustaa alueen asukkaita ja toimia heidän äänitorvena, voidaanko tämän sanoa toteutuneen parhaiten juuri esimerkiksi maankäytön lausuntojen kohdalla? On kuitenkin mainittava, ettei haastatteluissa tällaisenaan käynyt ilmi, kuinka paljon aluejohtokuntalaisilla oli paikallistietämystä siitä, miten asukkaat haluavat kommentoitaviin päätöksiin vaikuttettavan, tai kuinka tärkeänä alueen asukkaat kokivat kaavoitukseen tehtävät muutokset.

Aluejohtokunnan suunnalta koettiin, että elimen merkittäviin tehtäviin kuuluu alueen vireyden ja järjestötoiminnan kautta tapahtumien tukeminen. Tässä voidaan nähdä liikuttavan jo lähempänä tavoitteissa arvojärjestyksessä korkealle nousseen asukasnäkökulman teesejä. On totta, että maankäyttökysymykset vaikuttavat oleellisesti alueen asukkaiden elämään. Aluejohtokunnan vaikuttavuuden mittarina ei kuitenkaan läheskään kaikilla haastateltavilla ollut alueen asukkaiden tyytyväisyys tai hyvinvointi, vaan se, ovatko aluejohtokunnan esitykset ja muutosehdotukset menneet läpi Lahden kaupungin päätöksentekoeleimissä. Toki tällä tavoin voidaan nähdä, että alueen asukkaiden äänet ovat saaneet vaikuttaa edustuksellisuuden kautta.

Aluejohtokunnan vuosina 2016–2019 tekemissä itsearvioinneissa oli havaittavissa trendi, jossa aluejohtokunta on ollut toiminnan aikana erittäin tyytyväinen omaan toimintaansa. Samaa nähtiin

tässä arvioinnissa. Ainoa kritiikki, joka itsearvioinneista nousi erityisesti pinnalle, oli vuosien varrella esitetyt kommentit siitä, ovatko kaikki aluejohtokunnan jäsenet niin aktiivisia kuin muut. Tällaista pohdintaa esiintyi myös tässä arvioinnissa epäsuorasti. Osa haastateltavista spekuloi sillä, että aluejohtokunta voi olla liian työläs tai aikaa vievä projekti esimerkiksi perheellisille ihmisille. Toiminnan vaikuttavuuden arviointia voisi kuitenkin viedä jatkossa eteenpäin sillä, että aluejohtokunnan näkemyksiin paneuduttaisiin entistä syvemmin. Mitkä ovat erityisesti niitä asioita, jotka saavat aluejohtokunnan jäsenet pitämään toimintaansa onnistuneena? Millä mittareilla he itse tarkastelevat toimintaansa, jota he pitävät systemaattisesti erittäin onnistuneena?

Vuoden 2019 itsearvioinnissa aluejohtokuntalaiset kommentoivat sitä, miten he näkevät aluejohtokuntamallin toimivuuden lähidemokratian ja osallistuvan budjetoinnin välineenä. Näissä vastauksissa nähtiin, että aluejohtokuntaa pidetään lähidemokratiaa ajatellen hyvänä mallina. Aluejohtokunnan myös uskottiin lisäävän tietoisuutta sekä Lahden kantakaupungin että Nastolan alueen suuntaan. Kaikki nämä teemat ovat nousseet esille myös tässä arvioinnissa. Näiden ajatusten vahvistumisen lisäksi on merkittävää, että jo viime vuonna esitetty aluejohtokunnan itsearviointiin lisätty kommentti siitä, kuinka aluejohtokunta on vain ”rahanjakoautomaatti”, jonka lausunnoilla ei ole tarpeeksi merkitystä, nousi esiin myös tässä arvioinnissa. Voidaankin sanoa, ettei kyseessä ole vain tähän kevääseen liitetty ajatus, vaan näkemys, jota on ilmaistu jo aiemmin aluejohtokunnan toiminnan edetessä. Tähän ajatusmaailmaan syventyminen, ja toiminnan tehokkuuden ja todellisen merkittävyyden pohtiminen myös aluejohtokunnan jäsenten kesken voisi tuoda aiheesta esiin mielenkiintoisia lisäkeskusteluita ja näkemyksiä.

Osallistuvan budjetoinnin rooli esittäytyy arvioinnissa kysymyksiä herättävänä. Suurin osa aluejohtokuntalaisista tiesi osallistuvasta budjetoinnista hyvin vähän, vaikka aluejohtokunta on osallistuvan budjetoinnin elin. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että suurin osa aluejohtokuntalaisista on sitä mieltä, että aluejohtokunta ei toteuta osallistuvaa budjetointia. Eräässä haastattelussa esitettiin jopa tyhjentävä näkemys siitä, että ”aluejohtokunta ei voisi koskaan toteuttaa osallistuvaa budjetointia”. Tässä valossa aluejohtokunnan rooli alueellisena osallistavana, osallistuvaa budjetointia hyödyntävänä lähidemokraattisena elimenä herättää kysymyksiä. Onko hyödynnettävä osallistuvan budjetoinnin malli aluejohtokuntalaisille liian tuntematon, vai eivätkö he koe, että heidän toimintaansa voitaisiin edes lukea osallistuvaksi budjetoinniksi? Arviointitulos on näyttävässä ristiriidassa Lahden kaupungin markkinoinnin kanssa, jossa Nastolan aluejohtokuntaa korostetaan alueellisena osallistuvan budjetoinnin toimijana.

Arvioinnin haasteellisuus ilmenee puhtaimmillaan aluejohtokuntalaisten omien arvioiden punnitsemisessa. Ovatko aluejohtokuntalaisten arviot todistuksia toiminnan vaikuttavuudesta, vai epäselvillä mittareilla esitettyjä arvioita? Tässä saavutaan laadullisen arvioinnin ongelmallisuuksiin. Jotta toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta olisi voitu arvioida koko toiminta-ajan matkalta, olisi toiminnan arviointiin ollut hyvä asettaa erikseen määritellyt mittarit ennen sen aloittamista tai toiminnan alkuvaiheessa. Jälkikäteen toteutettu arviointi toiminnan vaikutuksista ilman tarkkoja mittareita siitä, mikä on toiminnan vaikuttavuutta, on miltei väistämättä ihmisten näkemyksiin ja mielipiteisiin nojaava laadullinen kokonaisuus. On kuitenkin syytä pohtia, että uskooko aluejohtokunta toimintansa olleen vaikuttavaa sen takia, että se näyttäytyy sellaisena heille, vai sen takia, että toisenlaisten mielipiteiden esittäminen nähtäisiin alueen edustuksellisuuden kannalta hankalana. Tähän pohdintaan ei kuitenkaan kyetä tässä arvioinnissa antamaan yksiselitteistä vastausta.

Arvioinnissa saatiin tuloksia myös aluejohtokunnan henkisestä roolista. Aluejohtokunnan toiminta alueellisena edustuselimenä koettiin tärkeänä ja arvokkaana asiana. Tämä on varmasti omiaan lisäämään aluejohtokunnan jäsenten motivaatiota tehtävien hoitamiseen. Motivaatiolla onkin arvioinnin tulosten mukaan suuri rooli aluejohtokunnan toiminnassa. Kaikissa haastatteluissa nimittäin nousi esiin se, että niin aluejohtokunnan rivijäsenet, varajäsenet, puheenjohtajisto kuin toimintaa koordinoiva kaupungin työntekijä antavat kaikki omaa vapaa-aikaansa aluejohtokunnan toimien tukemiseen. Tämä omalta osaltaan avaa ikkunan aluejohtokunnan vahvuuksiin – ja heikkouksiin. Omistautunut ja aikaansa antava aluejohtokunta on varmasti monella tapaa paikallinen rikkaus Nastolan alueella. Kuitenkin myös teemahaastatteluissa nostettiin esille huolia siitä, onko aluejohtokunta liian henkilöihin keskittynyt, ja siitä, mitä tapahtuisi, jos seuraavassa aluejohtokunnassa ei olisi niin aktiivisia osallistujia, tai jos aluejohtokunnan toimintaa organisoiva työntekijä ei olisikaan niin omistautunut työlleen. Nämä voidaan nähdä ihan aiheellisina pohdintoina, ja niihin kiteytyy aluejohtokunnan henkilöihin nojaavan toiminnan riskit. Jos toiminnan tehokas toteuttaminen nojaa paljon henkilöihin ja heidän omistautuneisuuteensa, on aina olemassa riski siitä, että henkilöiden vaihtuessa toiminnan taso laskee. Tämä tilanne on kuitenkin omalta osaltaan syntynyt osittain kuntien yhdistymisen jälkeisen ajan yleisen ilmapiirin luomassa tekemisen innossa. Henkilöihin nojaavan toimintakulttuurin taustalla voi olla myös budjetin niukkuus.

Lahden kaupungin asiantuntijan näkökulmasta aluejohtokunta on myös elimenä merkittävänä. Tästä näkökulmasta katsottuna esille nousi ajatuksia siitä, miten aluejohtokunta vertautuu muihin kaupungin lautakuntiin tai elimiin. Tulosten perusteelta voidaan sanoa, että tavalliseen

lautakuntatyöskentelyyn verrattuna aluejohtokunta on paljon näkyvämpi ja tunnetumpi elin Nastolassa. Asiantuntijan huolet ja toiveet olivat hyvin saman linjaisia kuin aluejohtokunnan jäsentenkin. Toiminnan toivottiin jatkuvan, ja jos resursseja voisi saada lisää, ne käytettäisiin henkilöstöön ja viestintään. Samanlaisia teemoja nousi esiin myös asukkaiden ja järjestötoimijoiden vastauksista, sillä hekin halusivat, että toiminnasta tiedotettaisiin lisää, ja että se olisi alueella näkyvämpää. Nämä molemmat toiveet vaativat lisää resursseja viestintään ja henkilöstömääriin.

Asiantuntija piti osallistuvan budjetoinnin mallia toimivana Nastolan aluejohtokunnassa. Hänen silmissään malli on osallistava, monimuotoisuutta lisäävä ja lähidemokraattinen. Tässä voidaan nähdä mielenkiintoisia eroavaisuuksia aluejohtokuntalaisten näkemyksiin, joiden perusteelta heidän kokonaistietämyksensä osallistuvasta budjetoinnista on heikkoa tai olematonta. Lahden kaupunki ei siis välttämättä ole onnistunut informoimaan aluejohtokunnan jäseniä toivotulla tavalla heidän toimintansa ydinalueista.

Kokonaisuutena asiantuntijan näkökulmasta aluejohtokunta on kyennyt toimimaan vaikuttavasti tehtäväkentällään. On kuitenkin mainittavaa, että vaikuttavuuden analysoiminen laadullisilla metodeilla on aina tulkinnallista. Tässä arvioinnissa ei ole ollut resursseja tutkia lisää esimerkiksi sitä, miten Lahden kaupungin työntekijöiden suurempi joukko näkee yhteistyön aluejohtokunnan kanssa ja sen, mikä aluejohtokunnan arvo Lahden kaupungille on. Tämän asiantuntijan näkemyksissä oli kuitenkin samankaltaisuuksia aluejohtokuntalaisten kanssa siinä, että aluejohtokuntaa voitaisiin kaupungissa hyödyntää niin sanottuna markkinointikeinona ja esimerkkinä siitä, kuinka hyvin alueellinen osallistaminen voi tällaisella lähestymistavalla onnistua.

Kyselystä saatavan datan avulla voidaan tehdä suuntaa antavia päätelmiä siitä, miten Nastolan alueen *järjestötoimijat* suhtautuvat Nastolan aluejohtokunnan toimintaan ja sen vaikutuksiin. Yleisesti ottaen aluejohtokunnan toimintaa pidettiin tärkeänä, ja sille asetetut tehtävät olivat järjestövastaajille melko hyvin tuttuja. Aluejohtokunnalle asetetut tehtävät olivat järjestövastaajille paremmin tuttuja verrattuna asukasvastaajiin, mutta tämä selittynee osittain aluejohtokunnan ja alueiden järjestöjen tiiviillä yhteistyöllä (kuvio 6). Järjestövastaajien joukossa oli kyselyn perusteella nähtävissä laaja-alaista tyytyväisyyttä aluejohtokunnan toimintaa kohtaan. Aluejohtokunnan toimintaan oltiinkin pääasiassa erittäin tai melko tyytyväisiä. Alueen järjestöissä toimivat vastaajat myös kokivat, että aluejohtokunta on onnistunut tukemaan alueen järjestöjä ja yhdistyksiä hyvin.

Kuvio 6. Aluejohtokunnan tehtävien tunnettuus kyselyvastaajien keskuudessa

Kysely avasi hyvin pienellä otoksella myös hieman avustusten jakamiseen liittyviä näkemyksiä. Ylipäätään avustuksien jakamiseen liittyvät jakoperusteet olivat hyvin tiedossa, ja jakamisen koettiin enemmistön mukaan toimivan tasa-arvoisesti. Tuloksista voidaan halutessaan tulkita rivien välistä, että aluejohtokunnan jakamat avustukset ovat omalta osaltaan saattaneet ylläpitää alueen järjestöjen tyytyväisyyttä. Avoimissa kommenttikentissä kiiteltiin aluejohtokuntaa siitä, että he ovat tukeneet alueen järjestöjä.

Nämä tulokset eivät varsinaisesti ole yllättäviä. Aluejohtokunnan toimintaperiaatteiden ja toiminnan tavoitteiden johdosta järjestökentän ja ylipäätään kolmannen sektorin tukeminen on aluejohtokunnan toiminnassa merkittävässä roolissa. Teemahaastatteluista kävi hyvin ilmi se, kuinka järjestöjen ja tapahtumajärjestäjien henkinen tukeminen ja eri kontaktien yhteen saattaminen on myös yksi aluejohtokunnan rooleista. Tämä on varmasti yksi syy sille, miksi kyselyyn vastanneet järjestöedustajat olivat monella tapaa tyytyväisiä aluejohtokunnan toimintaan.

Myös järjestötoimijoiden joukossa toivottiin, että alueen asukkaita kuullaan, ja että Nastolan alueen asioita ajetaan kaupungin päätöksenteossa. Nämä kaksi isoa asiaa ovat teemoja, jotka ovat nousseet esiin arvioinnin jokaisessa vaiheessa ja osa-alueessa niin sekundääriaineiston analyysissä kuin primäärinaineiston datan keräämisenkin aikana. Myös järjestötoimijat pitävät näitä arvoja aluejohtokunnan toiminnan ytimenä.

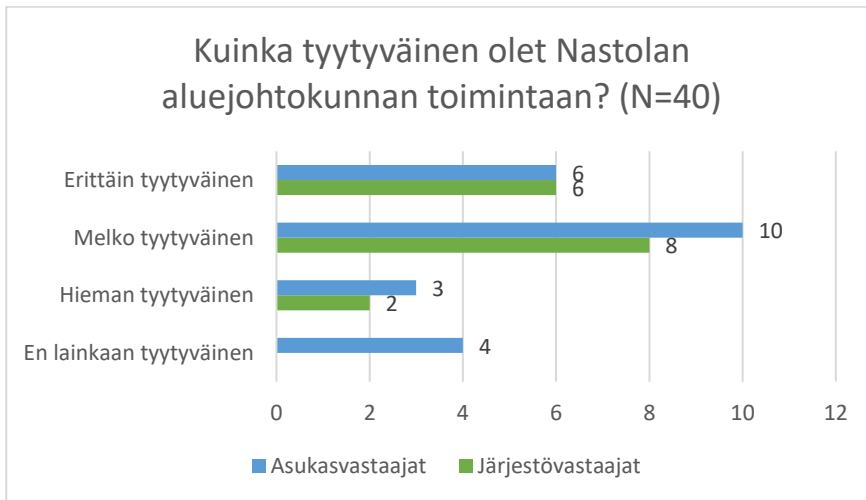
Kyselyvastausten pienen otannan johdosta täytyy muistaa, että vastauksia voidaan pitää ainoastaan suuntaa antavina. Myös vastaajien omaa aktiivisuutta on hyvä pohtia – kyselyyn saattoi tällaisella toteutuksella vastata enemmän sellaisia järjestötoimijoita, jotka ovat jo vahvasti yhteydessä aluejohtokunnan toimintaan. Resurssien ja aikataulujen salliessa olisi niin ikään ollut hedelmällistä toteuttaa laaja-alaisempi kysely alueen kolmannelle sektorille esimerkiksi postitse tai kasvotusten. Näin saataisiin kattavampi kuva siitä, miten aluejohtokunta on todella nähty vaikuttavan järjestötoimintaan ja järjestöjen asemaan Nastolassa.

Asukasnäkökulmaa kartoitettiin tässä arvioinnissa sähköisen lomakekyselyn muodossa. Jo aineistonkeruumetodin valinta on vaikuttanut siihen, miten ja ketkä kyselyyn vastaavat. Alustavasti oli epäilyksiä siitä, ehditäänkö arvioinnin aikana toteuttamaan kattava asukaskysely. Nyt tuotettua asukaskyselyä ei voida tällaisenaan pitää kattavana, sillä se tavoitti vaan pienen osan alueen asukkaista. Kyselyä mainostavan maininnan näkivät ainakin Nastolan aluetta sosiaalisessa mediassa seuraavat ihmiset ja alueen paikallislehteä lukevat asukkaat, mutta on epäselvää, tavoitettiinko näiden kahden ryhmän ulkopuolelta alueen asukkaita. Esimerkiksi iäkkäämmän väestön mielipiteiden kartoittamiseksi kysely olisi pitänyt toteuttaa esimerkiksi postitettavana lomakekyselynä tai vaikka haastatteluina paikallisessa liikekeskuksessa tai torialueella.

Kokonaisuutena asukasvastaajien enemmistö oli tietoinen aluejohtokunnan olemassaolosta. Aluejohtokunnan tehtäväkenttä ei ollut kaikilla vastaajilla selkeänä mielessä, ja tähän teemaan palattiin myös myöhemmin avoimissa vastauksissa. Yleisesti asukasvastausten joukosta voidaan tulkita, että aluejohtokunnan toiminnasta tulee tiedottaa enemmän. Tällaisenaan sen toimintamahdollisuudet ja vaikuttamismahdollisuudet ovat osalle pimennossa. Lehtimainostaminen nostettiin esille tiedottamisen mahdollisena kanavana, mutta myös se osaltaan sulkee osan alueen asukkaista tiedotuksen ulkopuolelle, sillä kaikki eivät lue paikallislehteä. On kuitenkin tosiasia, että kaikkia asukkaita ei voida tavoittaa aluejohtokunnan toteuttamalla tiedottamisella. Asukkaiden tietämys on osittain kiinni myös heidän omasta aktiivisuudestaan alueella.

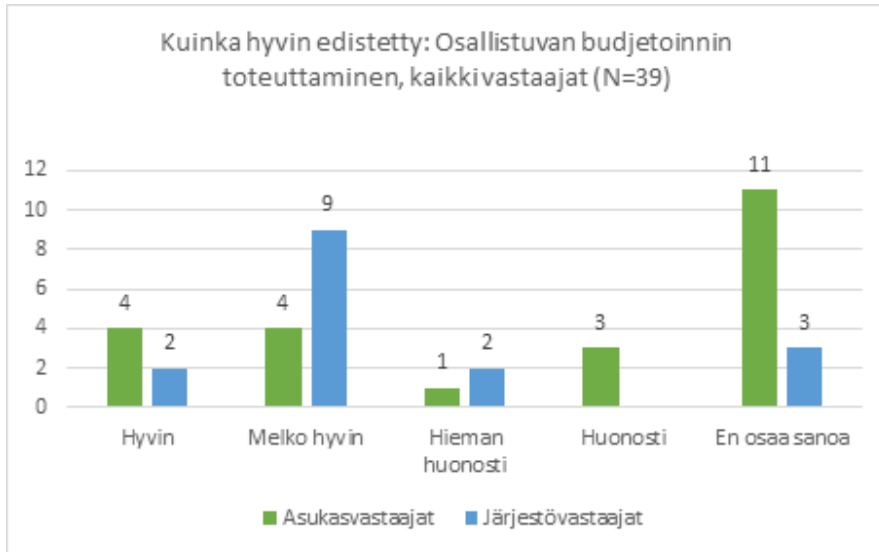
Asukkaat kuitenkin kokivat, että aluejohtokunnan toiminta on tärkeää, ja että se tai vastaava alueellinen edustusmalli on tarpeellinen myös tulevaisuudessa. Sinänsä nämä vastaukset eivät ole yllättäviä, sillä saman suuntaisia mielipiteitä voitiin havaita jo FCG:n vuosien 2015 ja 2017 tuottamissa Kapa-kyselyissä. Alueen asukkaat haluavat kokea, että heidän asiaansa ajetaan, ja että heitä kuullaan alueellisten päättäjien toimesta. Nämä näkemykset ovat parittaisia aluejohtokunnalta itseltään saatujen arviointitulosten kanssa, joissa aluejohtokuntalaiset painottivat kokevansa, että

aluejohtokunnan tärkeimpiin tehtäviin kuuluvat alueen asukkaiden kuuleminen erilaisissa tilaisuuksissa ja alueen asioiden ajaminen kaupungin päätöksenteossa. Kokonaisuutena asukasvastaajat olivat pääosin joko melko tai erittäin tyytyväisiä aluejohtokunnan toimintaan (kuvio 7).

Kuvio 7. Vastaajien tyytyväisyys aluejohtokunnan toimintaan

Mainittavaa on kuitenkin pohtia sitä, toteutuvatko nämä aatteet käytännössä. Asukkaiden voi olla myös hankalaa hahmottaa sitä, mitkä toimet ovat aluejohtokunnan alaisia ja mitkä Lahden kaupungin muiden organisaatioiden hoidettavissa. Samankaltaista pohdintaa oli nähtävissä myös aluejohtokuntalaisten teemahaastatteluissa, joissa mietittiin sitä, että olisiko aluejohtokunnan tehtäväkentän uudelleenorganisointi paikoillaan siinä mielessä, että kaikille alueen asukkaille olisi selvää, mitä asioita ajaa aluejohtokunta ja mitä esimerkiksi Lahden kaupungin muut lautakunnat. Mainittavaa myös kyselyvastaajien tietoudessa aluejohtokunnan toiminnan ytimeistä on se, että sekä asukkaiden että järjestövästääjien tietous osallistuvan budjetoinnin toteuttamisesta aluejohtokunnassa oli hataraa (kuvio 8). Aluejohtokunta on osallistuvan budjetoinnin elin, mutta sekä aluejohtokunta itse että alueen asukkaat ja järjestötoimijat tietävät osallistuvasta budjetoinnista verrattaen vähän. Tämän tilanteen voidaan nähdä olla verrannollinen yleiseen ajatukseen siitä, ettei aluejohtokunnan tehtävät ja toiminnan ydin ole välttämättä kaikille aivan niin selvät kuin voisi toivoa.

Kuvio 8. Vastaajien näkemykset osallistuvan budjetoinnin toteuttamisen edistämisestä

Aluejohtokunnan jäsenet kokivat, että alueen asukkaat olivat pelänneet kuntien yhdistymisen hetkellä erityisesti sitä, että palvelut ja päättäjät ”karkaavat” Nastolan alueelta kovin kauas. Tässä arvioinnissa ei noussut esiin tekijöitä, jotka viittaisivat siihen, että nämä pelot olisivat yhdistymisen jälkeen konkretisoituneet kyselyyn vastanneiden asukkaiden mielissä.

4.3.1 Arviointikysymyksiin vastaaminen

Arvioinnille asetetut arviointikysymykset käydään seuraavaksi läpi yksi kerrallaan. Näin esitellään arvioinnin ydinsisältö ja siitä nousseet johtopäätökset. Arvioinnille tyypillistä oli, että samankaltaisuuksia eri ihmisryhmittymien (asukkaat, aluejohtokunta, Lahden kaupunki, järjestöt) vastausten välillä oli paljon. Tämä määritteli arvioinnin yleisilmettä sekä sitä, kuinka suoraviivaisia johtopäätöksiä arvioinnissa voitiin tehdä.

Arviointikysymys 1: Miten aluejohtokunnan toiminta on näkynyt Nastolan alueella?

Toiminta on näkynyt alueella korostetusti järjestötoimintaan, yleiseen vireyteen ja maankäyttö- ja kaavoituspäätöksiin vaikuttamisella. Nämä teemat nousivat jatkuvasti esille aluejohtokunnan jäsenten haastatteluista. Myös lomakekyselyn tuloksista voidaan nostaa näkemys siitä, että asukkaat ja järjestötoimijat pitävät suurelta osin toiminnan saaneen aikaan konkreettisia asioita.

Synteesissä esitetyistä näkemyksistä voidaan tulkita, että aluejohtokunnan rooliin Nastolan alueella vaikuttaa painotetusti rahallisten avustusten jakaminen järjestötoimijoille. Nämä avustukset omalta osaltaan ylläpitävät alueen tapahtumakenttää, ja siten vaikuttavat siihen, kuinka paljon aluejohtokunnan toiminta näkyy alueella. Tässä elementissä nähtiin myös vahvasti aluejohtokunnan osallistava vaikutus siinä mielessä, että se on saanut alueen asukkaihin intoa osallistua esimerkiksi juuri tapahtumatoimintaan enemmän.

Arviointikysymys 2: Millaisia vaikutuksia aluejohtokunnan toiminnalla nähdään olleen?

Arvioinnin osien summana voidaan tulkita, että aluejohtokunnan toiminnalla on ollut sekä konkreettisia että henkisiä vaikutuksia Lahden alueella. Nastolassa aluejohtokunta on toiminut varmasti ainakin osalle asukkaista ikään kuin myönnytyksenä kuntien yhdistymisen hetkellä. Konkreettisissa vaikutuksissa korostuu jo edellä mainitut maankäyttö, kaavoitus ja tapahtumat. Henkisissä vaikutuksissa nähdään ilmentyvän aluejohtokunnan rooli ihmisten yhdistäjänä, kannustajana ja alueellisena äänenä. Nämä kaikki teemat ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin ja tyytyväisyyteen.

Aluejohtokuntatoiminnalla nähdään olleen vaikutuksia myös siihen, miten Lahti näyttäytyy muualla Suomessa. Aluejohtokuntatoiminta on ollut edustettuna lähidemokratiasta kertovissa oppaissa ja tiedotteissa, ja aluejohtokuntalaiset itse toivovat, että se voisi toimia hyvänä esimerkkinä myös Lahden muilla alueilla. Yleisesti ottaen aluejohtokuntatoiminnan laajenemiseen muihinkin Lahden alueille saatiin toiveita monelta suunnalta tässä arvioinnissa. Aluejohtokunnan toiminnan tulkitaan herättäneen myös kateutta muissa asuinalueissa, mutta myös tämä on tulkinnanvaraista. Kateuteen voi liittyä monia asioita, mutta sekin on mahdollista, että yhden alueen edustuksellinen elin nähdään muualla epätasa-arvoisena.

Arviointikysymys 3: Miten osallisuuden teemat ovat näkyneet aluejohtokunnan toiminnassa?

Osallisuuden teemat ovat näkyneet toiminnassa erityisesti sen mahdollistamien toimintojen kautta. Asukkaiden joukkoon jalkautuminen, tapahtumien järjestäminen ja niiden tukeminen sekä osallistuvan budjetoinnin toteuttaminen nähtiin luovan osallisuutta alueella. Osallistuvan budjetoinnin heikko tuntemus kertoo kuitenkin omalta osaltaan mielenkiintoisia asioita koko konseptin toiminnasta. Voikin olla aiheellista pohtia sitä, onko tarpeellista, että aluejohtokunta tai alueen asukkaat ymmärtävät osallistuvan budjetoinnin toimintalogiikan ja sisällön, vai riittääkö se, että he näkevät sen tuomat edut ja vaikutukset. Itse osallistuvan budjetoinnin tunteminen nimeltä ei

välttämättä ole tavoite, joka toisi alueelle lisäarvoa. Voidaankin ajatella, että toiminnan tulosten tunnistaminen ja vaikuttavuuden arvioiminen realistisesti ovat arvokkaampia asioita alueella kuin se, että niiden takana toimiva toimintamekanismi olisi yksityiskohtaisesti tunnettu.

Asukkaita haluttaisiin kuitenkin osallistaa toimintaan vielä lisää. Nyt osallisuus ja osallistaminen näyttäytyy osittain tiettyjen välikäsiteimintojen kautta, mutta toisaalta asukkaiden suora mukaan ottaminen esimerkiksi päätöksentekoon olisi arvioinnin tulosten mukaan käytännössä työlästä ja monimutkaista toteuttaa. Arvioinnissa nostettiin esille kuitenkin myös asukasjäsenten mukaan ottaminen aluejohtokunnan kokoonpanoon. Esitetyt ehdotukset sähköisten mielipidekanavien lisäämisestä olisivat varmasti myös omalta osaltaan merkittävä tekijä siitä, miten asukkaita saadaan osallistumaan alueen kehittämiseen. Ylipäätään ihmisten tavoittaminen ja aktivoiminen laajasti eri ikäluokista on haaste, jota käsitellään kuntasektorilla maanlaajuisesti.

Arviointikysymys 4: Onko aluejohtokunta päässyt toteuttamaan sen toiminnalle asetettuja tavoitteita?

Arvioinnin synteisistä voidaan tulkita, että aluejohtokunta on päässyt toteuttamaan sen toiminnalle asetettuja tavoitteita. Vaikka kaikkia tavoitteita ei olla saatu toteutettua aivan niin kattavasti kuin ehkä haluttaisiin, voidaan aihetta yleisesti lähestyä onnistumisten kautta. Aluejohtokunnan toimintaan vaikuttaa arvioinnin perusteella kuitenkin se, että sen jatko on epävaka. Tämä vaikeuttaa vakiintuneen aseman perustamista ja toiminnan pitkäjänteistä kehittämistä. Myös pitkän ajan tavoitteiden asettaminen ja tavoittelemine olisi helpompaa, jos toiminnalla olisi vakiintunut paikka ja asema alueella. Tässä mielessä olisi toivottavaa, että toiminnan mandaatti olisi joko pysyvä tai pitkäaikainen.

Toiminnalle asetettujen tavoitteiden läpikäynti, uudistaminen ja kirkastaminen myös aluejohtokunnan jäsenten toimesta voisi tehosta toimintaa. Arvioinnin osa-alueissa oli havaittavissa tietyn asteista uriutumista, jossa suuressa roolissa oli omalta osaltaan pitkillä asialistoilla täytetyt kokoukset. Jos läpikäytäviä asioita on kovin paljon, lisääntyy asioiden valmistelun merkitys. Tästä voi seurata myös sitä, ettei kokouksissa ole enää niin paljon mahdollisuuksia todella keskustella tai vaikuttaa asioiden toteuttamiseen. Tähän liittynyttä, teemahaastatteluissa esitettyä kritiikkiä ei pidä sivuuttaa. Yleisesti ottaen toiminnan kehittämisessä voisi pyrkiä nostamaan enemmän esiin tavoitteellisempaa ajattelua. Tämän lähestymistavan hyödyntäminen voisi tuoda konkreettisempia onnistumisia aluejohtokuntalaisten ja asukkaiden silmissä. Toki tämä vaatisi sitä, että tavoitteet olisivat selkeästi rajattuja ja linjassa Lahden kaupungin strategisten suunnitelmien kanssa.

Tässä vaiheessa kuvaan astuu toiminnan rajallisuus. Kyseessä ei ole itsenäisen kunnan valtuusto, vaan isompaan kaupunkiin kuuluvan alueen alueellinen edustuselin, joka on osa kaupunkiorganisaatiota. Tämä itsessään vaikuttaa myös tavoitteiden asettamiseen, sillä aluejohtokunnan on toiminnassaan edettävä samanaikaisesti myös koko kaupungin strategian ja tavoitteiden mukaisesti. Arvioinnin osaluokissa nousi kuitenkin näkemyksiä siitä, että alueen yleiseen kehittämiseen halutaan todella vaikuttaa aluejohtokuntatoiminnalla. Tässä aiheessa olisikin paikallaan pyrkiä löytämään harmoninen tasapaino toiminnan rakenteellisten rajoitusten ja sen tuomien mahdollisuuksien väliltä.

5 ARVIOIJAN ROOLI

Arvioijan roolia arvioinnissa voidaan analysoida usealla eri tavalla. Tässä tutkielmassa arvioijan roolia lähestytään autoetnografisesti sen välittömän ja persoonallisen ominaispiirteiden avulla. Valitulla lähestymistavalla saadaan ainutkertaista tietoa noviisiarvioijan ensimmäisestä suoritteesta julkisen ohjelman arvioinnissa. Autoetnografinen lähestymistapa on myös arvioinnin saralla vähän käytetty tulkitsemiskeino, jolloin sen hyödyntäminen tässä tutkielmassa esiintyy erityisen mielenkiintoisena.

Wond (2017) painottaa, että evaluaatiotutkimuksessa harvoin nostetaan arvioitsijoiden henkilökohtaisia tuntemuksia näin avoimesti pöydälle. Autoetnografinen lähestymistapa vaatii haavoittuvuutta, jotta alaan liittyvien ongelmallisuuksien ja haasteiden syvyydestä voidaan puhua avoimesti ja rehellisesti. Vaikka alan ammattilaisten keskuudessa on voinut olla puhetta arvioijan roolin halveksumisesta, oman ammattitaidon kaventamisesta varmentaaakseen suosiotaan asiakkaiden joukossa sekä arviointiraporttien hylkäämisestä, nämä keskustelut harvoin nousevat alan tutkimuksessa esiin näin rehellisinä kertomuksina (Wond 2017, 413). Tässäkin mielessä autoetnografinen tarkastelu nimenomaan arvioijan roolista voi tuoda esiin niin sanottuja vaiettuja teemoja, joista keskusteleminen myös tutkimuksen tasolla voi olla paikallaan. Autoetnografia voi omalla tasollaan tuoda lisää ymmärrystä luottamuksen ja muiden henkilöiden väliseen kanssakäymiseen liittyviin tekijöihin, jotka taas voivat omalta osaltaan lisätä sitä, miten arviointitietoa hyödynnetään sekä julkisella että yksityisellä sektorilla.

5.1 Valittu autoetnografinen lähestymistapa

Autoetnografinen kirjoittaminen ja tutkimus voidaan jakaa erilaisiin kategorioihin. Chang (2008, 32–33) on jakanut autoetnografisen kirjoittamisen neljään eri kategoriaan, jotka ovat kuvaileva-realistinen, keskusteleva-tunteellinen, analyttinen-tulkitseva ja mielikuvituksellinen-luova (taulukko 2). Näissä tyypeissä on keskenään eroa siinä, miten tilanteita kuvataan, mitä näkökulmia tutkimukseen otetaan sekä siinä, millaisessa kontekstissa autoetnografiaa tehdään. Kuvaileva-realistinen kirjoitustyyppi panostaa asioiden realistiseen kuvailemiseen niiden arvioimista tai tuomitsemista välttämällä. Keskusteleva-tunteellinen-lähestymistapa taas keskittyy myös henkilökohtaisten negatiivisten tunteiden ja elämän ongelmien läpikäymiseen, tavoitteenaan herättää jopa empatiaa lukijalta. Analyttinen-tulkitseva lähestymistapa hyödyntää laajempaa kontekstia

päästäkseen syvemmälle siinä, miten ihmissuhteet toimivat. Tässä lähestymistavassa hyödynnetään erityisesti kuvailemista, analyysia ja tulkintaa. Viimeinen Changin kategorioista on mielikuvituksellinen-luova, jossa tutkija hyödyntää monenlaisia genrejä, kuten esimerkiksi runoutta, henkilökohtaisten tarinoiden kuvaamiseen. Tässä kategoriassa luovuuden sija autoetnografiassa nostetaan erityiseen rooliin. (Chang 2008, 32–33.)

Taulukko 2. Autoetnografisen kirjoittamisen tyypit Changin mukaan (Chang 2008, 32–33).

Autoetnografian tyyppi	Kuvaus	Tavoite
Kuvaileva-realistinen	Kuvailee ihmisiä, paikkoja ja asioita niin tarkkaan kuin mahdollista mahdollisimman vähällä ihmisten arvioinnilla tai tuomitsemisella	Käyttää tarinaa työkaluna vetääkseen lukijan mukaan kirjoittajan maailmaan
Keskusteleva-tunteellinen	Valottaa hämmennystä ja ongelmia elämässä, paljastaen usein henkilökohtaista kipua	Herättää vastavuoroista haavoittuvaisuutta ja empatiaa lukijalta
Analyyttinen-tulkitseva	Katsoo laajempaa kontekstia ymmärtääkseen ihmissuhteita kuvailemisen, analyysin ja tulkinnan kautta	Yhdistää jonkun tietyn tapauksen laajempiin yhteiskunnallisiin asioihin
Mielikuvituksellinen-luova	Käyttää erilaisia genrejä (runous, fiktio, draama) henkilökohtaisten tarinoiden kuvaamiseen	Istuttaa luovaa energiaa joko osaan tai koko autoetnografiaan

Tässä tutkielmassa on hyödynnetty erityisesti *analyyttis-tulkitsevaa* autoetnografista kirjoitustapaa. Tällä tavalla arvioijan roolin analyysin pyritään nostamaan myös yhteiskunnallisia ja yleisesti aiheeseen liittyviä teemoja ja ennako-oletuksia. Käytännössä autoetnografista tulkintaa tehdään arvointipäiväkirjan avulla. Analyyttis-tulkitseva ote mahdollistaa päiväkirjan tulkittamisen yhteiskunnallisessakin kontekstissa.

Hyödynnettävä päiväkirja on empiirisen arvioinnin (case Nastolan aluejohtokunta) yhteydessä ylläpidetty tarkastuspäiväkirja. Päiväkirjassa on otteita koko arvioinnin ajalta, ja se kuvastaa minun rooliani arvioijana aluejohtokunnan toiminnan vaikutusten arvioinnissa. Päiväkirjasta voidaan nostaa esille joitakin yksityiskohtia, jotka kuvaavat empiirisesti sitä, millainen arvioijan rooli on ollut nimenomaan tässä arvioinnissa. Arvioijan roolia autoetnografisella tavalla päiväkirja-analyysin kautta on lähestynyt muun muassa Tracey Wond (2017) artikkelissaan *International Journal of Public*

Administration -lehdessä. Artikkelissa käsitellään erityisesti luottamuksen roolia julkisen sektorin ohjelman arvioinnissa.

Tässä tutkielmassa on otettu samanlainen lähestymistapa arvioijan roolin analysoimiseen. Wond (2017) perehtyi artikkelissaan erityisesti empiirisen arvioinnin aikana tuotetun päiväkirjan esiin nostamiin luottamuksen tai epäluottamuksen ilmentymiin, kun taas tässä tutkielmassa arviointipäiväkirjasta pyritään nostamaan esiin muitakin arviointiin vaikuttaneita tekijöitä. Luottamuksen havainnointi ja sen vaikutusten analysointi on kuitenkin yksi osa tätä analyysiä.

5.2 Arviointipäiväkirjan luokittelu

Päiväkirjasta lajiteltiin autoetnografisessa prosessissa eri kategorioihin arvioijan rooliin liittyviä merkintöjä (kuvio 9). Arvioijan rooliin, toimiin ja asemaan arvioinnissa tulkitaan vaikuttaneen seuraaviin alaluokkiin lajitellut merkinnät: arvioijan ominaisuudet, henkilökemiat, arvioijan näkemykset, luottamus ja resurssit. Luokittelu on syntynyt päiväkirjan intensiivisestä läpikäymisestä.

1. Arvioijan ominaisuudet	<ul style="list-style-type: none"> •Miten osaaminen / osaamattomuus nousee esiin päiväkirjasta? •Mitä vaikutuksia tällä voidaan nähdä olleen arvioinnille?
2. Henkilökemiat	<ul style="list-style-type: none"> •Oliko toimeksiantajan kanssa toimiminen ongelmallista vai ongelmatonta? •Vaikuttivatko henkilökemiat arviointiprosessiin jollain tavalla?
3. Arvioijan näkemykset	<ul style="list-style-type: none"> •Miten arvioija itse on kokenut arviointiprosessin? •Toteutuivatko hänen näkemykset arvioinnista prosessin aikana?
4. Luottamus	<ul style="list-style-type: none"> •Millä tavoin luottamus näyttäytyy päiväkirjassa?
5. Resurssit	<ul style="list-style-type: none"> •Miten käytössä olleet resurssit vaikuttivat arvioinnin tekemiseen?

Kuvio 9. Päiväkirjamerkintöjen läpikäyntiin luotu luokittelu

Jokainen arvioijaan edes etäisesti liittynyt merkintä luokiteltiin johonkin näistä viidestä luokasta. Jos luokittelu tuntui hankalalta tai epäorgaaniselta, ei merkintää otettu mukaan tarkasteluun. Näin vähennettiin luokittelun tuomaa vääristymää tilanteessa, jossa tutkija itse tarkastelee omaa toimintaansa itse tekemänsä luokittelun pohjalta. Päiväkirja-analyysissä on kuitenkin otettava huomioon autoetnografian yleinen kritiikki – lähestymistavan ongelmallisuudeksi voidaan nostaa sen itsekeskeisyys nimenomaan suhteessa tutkijaan itseensä. Samaa ongelmallisuutta voidaan havaita myös tässä autoetnografisessa tarkastelussa. Sekä arvioinnin tehnyt henkilö että arvioinnin diskurssia päiväkirjasta analysoiva henkilö ovat yksi ja sama, jolloin materiaalin tarkastelussa on väistämättäkin mukana paljon subjektiivisuutta.

5.3 Arvioijan roolin analyysi (case Nastola)

Arvioijan roolia analysoitiin Nastolan aluejohtokunnan toiminnan arvioimisen yhteydessä analysoimalla arviointipäiväkirjaa edellä mainitun jaottelun mukaisesti. Täytettyjä tekstisivuja päiväkirjassa oli 90. Näistä sivuista eniten merkintöjä voitiin jakaa luokitteluihin arvioijan ominaisuudet (8 kpl) ja arvioijan näkemykset (8 kpl) (kuvio 10). Toiseksi eniten merkintöjä voitiin luokitella kategoriaan resurssit (5 kpl). Henkilökemioista kertoi yhteensä neljä päiväkirjamerkintää, kun taas luottamus-kategoriaan nostettiin kolme merkintää.

Kuvio 10. Päiväkirjasta identifioitujen merkintöjen määrä per luokittelukategoria

Arvioijan ominaisuudet -kategoriaan menevien merkintöjen suuri esiintyminen ei sinänsä ole yllättävää. Näissä merkinnöissä pohdittiin pääasiassa sitä, miten osaan tehdä jotain arvioinnissa vaadittavaa asiaa tai miten tiedän, miten edetä hankalasta kohdasta eteenpäin. Arvioijan osaaminen

tai osaamattomuus näyttäytyy tässä mielessä ainakin energiaa vieneenä prosessina, joka johti useamman päiväkirjamerkinnän mukaan epävarmuuteen, jatkailuun ja yleiseen kehän kulkemiseen. Tietyissä tilanteissa oma osaaminen kuitenkin vei projektia eteenpäin tarvittavalla voimalla.

”Lahden päädyssä näyttää olevan selvää mitä työltä (arviointi) halutaan. Mistä tiedän mistä aloittaa?? XX (toimeksiantajan edustaja) on hyvin määrätietoinen, onko ongelma?” Arvioijan päiväkirjamerkintä, kevät 2020

Arvioijan näkemykset -kategoriassa niin ikään nähty suurehko määrä päiväkirjamerkintöjä ei myöskään ollut yllättävää. Monissa merkinnöissä oli havaittavissa selkeää ristiriitaa siitä, miten minä olen suunnitellut tai ajatellut toteuttaa arviointia ja siinä, miten toimeksiantaja tai työn ohjaaja on ehdottanut työtä eteenpäin vietäväksi. Tämäkin on täysin normaalia tämän tyyppisessä toimeksiannossa. Tähän kategoriaan sopivissa merkinnöissä oli kuitenkin havaittavissa ajoittain suurtakin turhautumista siihen, ettei arviointi aina tuntunut olevan tekijänsä käsissä, vaan suuret päätökset asioiden suorittamisesta tehtiin muualla. Esimerkiksi minun näkemykseni siitä, että arvioinnissa ei toteutettaisi tiukan aikataulun johdosta verkkokyselyä asukkaille, ei saanut kannatusta toimeksiantajan puolella, jolloin ajatuksesta luovuttiin.

”Miksi kysely edes tehdään? Tuleeko ihan kauhea kiire?! Osaatko käyttää kyselyohjelmaa? Kysy jostain neuvoja.” Arvioijan päiväkirjamerkintä, kevät 2020

Resurssit-kategoriassa nähdyt viisi merkintää liittyivät miltei kaikki aikaan ja sen vähyyteen. Arvioinnin noin viiden kuukauden aikataulu osoittautui erittäin tiukaksi, ja kohdalle sattunut koronaepidemia ei auttanut tässä asiassa. Ylipäätään resursseihin liitettiin päiväkirjassa ajatus niiden vähyydestä. Ajan lisäksi arvioinnin toteuttamisen tapoja leimasi rahallisen panostuksen pienuus, joka vaikutti muun muassa kyselyn tekemiseen. Myös arvioinnin kohteeseen kuuluvien henkilöiden resurssipula näytteli roolia arvioinnissa. Useista pyynnöistä huolimatta eräs aluejohtokuntalainen ei päässyt mukaan teemahaastatteluihin henkilökohtaisista kiireistä johtuen, eli tässäkin mielessä ajan puute vaikutti arvioinnin toteuttamiseen.

”YY (aluejohtokunnan jäsen) ei edelleenkään vastaa sähköpostiin eikä puhelimeen. XX puolustelee, YY on kuulemma ”sellainen”. Hermot menee. Jätät kokonaan pois?? Miksi sitä ei kiinnosta niiden oma arviointi?” Arvioijan päiväkirjamerkintä, kevät 2020

Henkilökemioista päiväkirjassa tehdyt merkinnät liittyvät osittain *luottamus*-kategorian merkintöihin. Onnistuneesta yhteistyöstä ei päiväkirjaan oltu tehty erillisiä merkintöjä, mutta näkemuserojen noustessa pintaan voidaan näiden tilanteiden vaikuttaneen arvioinnin toteuttamiseen arvioijan osalta. Henkilökemiat taas näkyvät myös luottamusmerkintöinä, sillä kolmessa näistä tapauksista myös luottamus minua kohtaan tuntui päiväkirjan merkintöjen pohjalta alentuneen. Viimeisen aluejohtokuntalaisen haastattelun epäonnistuttua oli päiväkirjassa havaittavissa epäluottamuksen tunnetta arvioinnin kohteen suunnalta. Yleisesti henkilökemioiden ja luottamuksen kategoriat tuottavat näkemystä siitä, että näkemuserot arvioinnin toteuttamisesta tuntuivat ajoittain jopa henkilökohtaiselta. Tämä havainto on omalla tavallaan yhteydessä kategoriaan *arvioijan ominaisuudet*, jossa minun osaamattomuuteni arvioinnin saralla näkyi epävarmuutena ja jahkailemisena. Näin samat tunteet ovat voineet saada aikaan henkilökemiaan liittyviä kirjauksia, joissa todellisesta epäluottamuksesta minua kohtaan ei välttämättä edes ollut kyse.

Kokonaisuutena päiväkirjasta voidaan nostaa joitakin erityisiä yksityiskohtia, jotka antavat kuvaa arvioijan roolista kyseessä olevassa arvioinnissa. Päiväkirjasta nousee tunne siitä, että arviointi ei aina ollut minun, eli arvioijan käsissä. Tämä tunne taas on saanut aikaan epävarmuutta ja epäluottamuksen tunnetta. Osaamattomuus ja uusien asioiden kohtaaminen kovassa aikataulupaineessa on myös saanut aikaan sen, ettei arvioinnista tullut varmastikaan niin hyvä kuin mitä siitä olisi voinut tulla jonkun muun tekemänä eri tilanteessa. Arvioinnissa on kuitenkin nähtävissä paljon arvioijaansa – päiväkirjan perusteelta useat minun näkemykseni ovat menneet perille, ja olen saanut esimerkiksi arviointiraporttiin kirjoittaa rehellisesti näkemykseni sellaisena kuin ne ovat ilmentyneet.

”Onko valitut menetöt oikeat? XX ajoittain vahvasti eri mieltä. --- kysy sitten neuvoa ohjaajalta? Ryhmähaastattelu ei tule onnistumaan lainkaan. Miten käännyttää XX??”
Arvioijan arviointipäiväkirjamerkintä, kevät 2020

”Tulee ihan mieletön kiire ja tuntuu, ettei ehdi/osaa tehdä kaikkea. Kyselyn läpikäynti on liian hidasta, kaikki haluaa että sitä muutetaan. Osaatko sitten tulkita tulokset oikein?? Kenelle piti lähettää asiasta mailia?” Arvioijan arviointipäiväkirjamerkintä, kevät 2020

Henkilökemioiden voidaan nähdä vaikuttaneen arvioijan työhön. Arvioinnin kohteen kanssa kommunikointi, asioiden sopiminen ja toimeksiantajan kanssa neuvottelemine oli päiväkirjan perusteella isossa roolissa arvioinnissa. Voidaankin nähdä, että ilman riittäviä sosiaalisia taitoja arvioinnista ei olisi paineessa saatu aikaan näinkään kattavaa kokonaisuutta. Teemahaastatteluiden

tekeminen puhelimitse oli haastava ja isohko prosessi, jossa sekä arvioinnin kohteen että arvioijan taitoja mitattiin.

”Eka haastattelu tehty, meni ok. Onneksi ei ollut sitä ryhmähaastista! Paljon asiaa, litteroimiseen menee kauan. Varaa seuraava aika ZZ:n (aluejohtokunnan jäsen) kanssa! Varaa myös tarpeeksi aikaa, voi mennä yli.” Arvioijan päiväkirjamerkintä, kevät 2020

Wond (2017, 411) esittää artikkelissaan, että epäluottamus arvioijan ja toimeksiantajan välillä voi johtaa muun muassa tarvittavan datan saamisen ongelmiin tai epäluottamukseen itse arvioinnissa tuotettuja tuloksia kohtaan. Tällaista käyttäytymistä ei ollut havaittavissa arviointipäiväkirjassa Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutusten arvioinnissa. On kuitenkin mainittavaa, että epäluottamukseksi voidaan määritellä arviointikohteen haastatteluissa esiin tullutta käytöstä. Useammassa teemahaastattelussa nousi epäilyksi siitä, että aluejohtokunnan jäsenet saattavat pidätellä todellisia ajatuksiaan sen johdosta, että he pelkäävät rooliansa arvioijana, tai tarkemmin sanottuna rooliansa nimenomaan heidän toimiensa arvioijana. Moni oli huolestunut aluejohtokunnan tulevaisuudesta, jolloin on mahdollista, ettei mahdollisia negatiivisia ajatuksia uskalleta nostaa esiin. Epäilyksi tästä nousi siinä vaiheessa, kun yksi haastateltava esitti muista poiketen melko suoranaistakin kritiikkiä aluejohtokunnan toimintaa kohtaan tavalla, joka herätti pohtimaan sitä, kuinka moni muu voisi todellisuudessa olla hänen kanssaan samaa mieltä. Wondin artikkelissa juuri tällainen arvioinnin lopputuloksen pelkääminen, tai siihen rinnastettava näkökulma, nähtiin myös epäluottamuksena – joko arviointia tai sen toteuttajaa kohtaan. Pelko arvioinnin seurauksista voi siis myös johtaa etäännyttämiseen ja epäluottamuksen ilmenemiseen arvioinnin aikana.

Epäilyksiä aluejohtokunnan esittämiä kommentteja kohtaan herätti myös samojen fraasien runsas esiintyminen kaikissa haastatteluissa. Joko aluejohtokunnan toimintaperiaatteet ovat aluejohtokuntalaisilla erittäin hyvin sanallisesti hallussa, tai he toistelivat niin sanottuja korulauseita toiminnastaan. Tällaisen toiminnan taustalla saattaisi olla pyrkimys esittää kaikki mahdollisimman positiivisena, jotta toiminta varmasti saisi jatkoa myös tulevaisuudessa. Tiettyjen fraasien runsas esiintyminen ei kuitenkaan vielä itsessään vahvista epäilyksiä haastateltavien mahdollisesta tarkoituksellisesta pidättyväisyydestä.

Päiväkirjamerkinnöistä nähdään, että sidosryhmien, eli tässä tapauksessa toimeksiantajan ja arvioinnin kohteen, rooli arvioinnissa oli merkittävä, ja arvioijan rooli arvioinnissa oli paikoitellen ehkä jopa yllättävän alisteinen suhteessa toimeksiantajan toiveisiin ja näkemyksiin. Luottamuksella

voidaan sanoa olleen rooli arvioinnin muotoutumisessa ainakin joltain osin. Päiväkirjamerkintöjen perusteella arvioijan kokemattomuus oli suurin vaikuttava tekijä tästä tulokulmasta katsottuna. Vaikka kokematon arvioija varmasti toi prosessiin oman sävöksensä, voidaan sen myös nähdä vaikuttaneen arvioinnin lopputulokseen.

Voidaan sanoa, että arvioijan rooli näyttäytyy Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutusten arvioinnissa ajoittain suurestikin. Arvioijan suhde toimeksiantajan edustajiin ja arvioinnin kohteena oleviin henkilöihin näyttäytyy tällä tavalla autoetnografisesti tarkasteltuna merkittävänä. Voidaan siis pohtia sitä, millainen arvioinnista olisi syntynyt, jos arvioija olisi ollut eri ja jos arvioija olisi subjektiivisten kokemustensa perusteella tehnyt arvioinnin aikana erilaisia valintoja. Kingin ja Stevahnin (2002, 5) interaktiivisen arviointitoiminnan jatkumoa tarkasteltaessa (ks. kappale 3.2) voidaan sanoa, että Nastolan aluejohtokunnan arviointi on arvioijan ja sidosryhmien rooleja analysoimalla jopa ehkä enemmän toimintatutkimukseen kallistuva perinteisen arvioinnin sijaan.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa erityisesti aluejohtokunnan miltei yhtenäinen rintama toimintansa erinomaisuudessa on puhutteleva huomio. Onkin aiheellista kysyä, voidaanko tällä tavalla laadullisena toteutettavaa arviointia pitää sopivana keinona mitata tällaisen toiminnan vaikuttavuutta? Onko olemassa toimijoita, jotka onnistuisivat analysoimaan omaa toimintaansa vaadittavan kriittisesti? Toimeksiantajan edustajan asenne arviointia kohtaan kertoo myös itsessään julkisen sektorin toiminnasta. Arvioinnilta toivottiin selkeitä, tiivistettyjä ja helposti esitettäviä tuloksia, jotka esittelevät toiminnan onnistumisia toiminnan jatkon turvaamiseksi. Tämä osoittaa julkisen sektorin toimintamallin ominaispiirteitä siinä mielessä, että tällainen lähidemokratiaprojekti toimii jatkuvasti poliittisen päätöksenteon armoilla. Työntekijällä voikin olla kova paine fasilitoida tiettyjä näkemyksiä tukeva raportti päättäjille.

6 META-ARVIOINTI

Teoriaan pohjautuvan meta-evaluaation pohjana hyödynnettiin suuressa määrässä Pattonin laatimaa, käyttöä varten suunnitellun arvioinnin meta-evaluaation mallia (Patton 2012b). Tämä malli on suora johdannainen Pattonin arviointimallista (ks. kappale 3.1). Näin arvioinnin arvioinnissa päästiin paneutumaan samoihin asioihin kuin itse arvioinnissa, joka pohjautuu samaan teoreettiseen kokonaisuuteen. Pattonin meta-evaluaatio -mallin lisäksi meta-evaluaation toteutuksessa tehdään yleisiä nostoja siitä, minkä tekijöiden voidaan nähdä vaikuttaneen arvioinnin suunnittelemiseen, toteutukseen ja onnistumiseen. Pattonin tapaa lähestyä meta-evaluaatiota on kuvailtu myös yksittäisten arviointitutkimusten laaduntarkkailuksi (Uusikylä & Virtanen 2000, 51).

Suuntaviivoja meta-arvioinnille antoi myös Stufflebeamin ja Corynin (2014, 644) toimintalista meta-arvioinnin toteuttamisesta. Listaa seurattiin neuvoa-antavasti meta-evaluaation toteuttamisessa, sillä jokainen siinä esitetty työvaihe ei sellaisenaan päde käsillä olevaan arvioinnin arviointiin. Stufflebeam ja Coryn kuitenkin esittelevät listauksessaan kattavasti sitä, miten meta-evaluaatiot yleisesti etenevät. Tämän meta-arvioinnin toteuttamisessa hyödynnetyt työvaiheet ovat esitetty taulukossa kolme lihavoituina.

Taulukko 3. Yleisiä meta-evaluaation vaiheita (Stufflebeam & Coryn 2014, 644).

TYÖVAIHE	TYÖVAIHEEN TOIMINTO
1. Toimijoiden hankkiminen	Meta-evaluaatiossa tarvittavan työvoiman hankkiminen (yksi tai useampi ammattiarvioija)
2. Sidosryhmien aktivoiminen	Tunnista meta-evaluaation sidosryhmät ja luo suhteet heihin
3. Standardit	Neuvottele sidosryhmien kanssa standardit, periaatteet tai kriteerit, joiden avulla arviointia arvioidaan
4. Kysymykset	Määrittele meta-arviointikysymykset
5. Muodolliset sopimukset	Neuvottele muodollinen meta-arviointisopimus
6. Olemassa oleva informaatio	Kerää ja määrittele tarvittava jo olemassa oleva informaatio

7. Uusi informaatio	Kerää uutta informaatiota niin paljon kuin tarvitaan
8. Analyysi ja synteesi	Analysoi ja syntetisoi hallussa oleva informaatio
9. Johtopäätösten tekeminen	Arvioi arviointia sovittuihin standardeihin, periaatteisiin tai kriteereihin verraten
10. Raportointi	Esittele löydöksesi raporttien, kirjeenvaihdon, suullisten esitysten, työpajojen tai muiden keinojen kautta
11. Seuranta	Avusta asiakasta ja muita sidosryhmiä tulkitsemaan ja implementoimaan löydöksiä niin paljon, kuin on tarpeellista ja mahdollista

Meta-arvioinnin päätehtävänä on tässä tapauksessa ollut kyetä arvioimaan sitä, onko käyttöä varten suunnitellussa (utilization-focused evaluation) arvioinnissa todella kyetty tuottamaan sellaista tietoa, joka on ollut käytännössä hyödyllistä sitä hyödyntäville tahoille, eli tässä tapauksessa Nastolan aluejohtokunnan jatkosta päättävälle Lahden kaupungin päätöksentekijöille. Voidaankin sanoa, että arvioinnin onnistumisessa on tässä tapauksessa vahvasti läsnä sidosryhmien elementti. Loppujen lopuksi ainoastaan tietoa hyödyntävä taho voi arvioida tyhjentävästi sitä, onko tuotettu arviointitieto ollut hyödyllistä ja tehtävänsä toteuttavaa.

6.1 Meta-arviointikysymykset

Meta-arviointia varten luodaan yleisesti meta-arviointikysymyksiä, joiden avulla määritellään ne asiat, joita arvioinnista halutaan arvioida. Meta-arviointikysymysten sijaan on mahdollista luoda myös esimerkiksi erilaisia kriteereitä, joissa onnistumista meta-arvioinnissa arvioidaan. Tässä tapauksessa meta-arvioinnin toteuttamisessa hyödynnettiin meta-arviointikysymyksiä. Keskeisiä meta-arviointikysymyksiä luodessa huomioon otettavia asioita on se, miten hyvin arviointi vastaa hyvän arvioinnin mittareita ja kuinka hyvin arviointi on täyttänyt yleisönsä tiedontarpeen (Stufflebeam & Coryn 2014, 653–654).

Tässä meta-arvioinnissa luodut arviointikysymykset kohtaavat rajoitteita opinnäytteen luonteen johdosta. Tämän takia meta-arviointikysymyksissä ei päästä luotaamaan niin syvälle arvioinnin onnistumisiin kuin muissa tapauksissa olisi tehty. Esimerkiksi arvioinnin onnistuneisuutta tai sen toteutuksen metodeja ei tässä tapauksessa olla verrattu kansainvälisiin arviointistandardeihin. On myös hyvä pitää mielessä, että tämä meta-arviointi on saman arvioijan tuottama, kuin arvioinnin

kohteena oleva arviointi. Niinpä subjektiivinen näkökulma on läsnä myös arviointia arvioitaessa. Meta-arvioinnissa pyritään vastaamaan seuraaviin arviointikysymyksiin:

- 1) *Mikä vaikutus arvioijan ammattitaidolla oli arviointiin?*
- 2) *Suunniteltiiniko arviointi arvioinnin kohde ja arviointitavoitteet mielessä pitäen?*
- 3) *Toteutettiiniko arviointi suunnitelmaa noudattaen?*
- 4) *Oliko arvioinnissa tuotettu data helposti hyödynnettävissä?*
- 5) *Voidaanko arvioinnissa tuotettua tietoa pitää validina ja luotettavana?*

Näillä kysymyksillä paneudutaan arvioinnin eri osa-alueisiin aina suunnittelusta, toteutuksesta ja hyödynnettävyydestä arvioijan rooliin asti. Arvioijan ammattitaidon analysoiminen on oleellinen osa arvioinnin tarkastelua (arviointikysymys nro 1: *Mikä vaikutus arvioijan ammattitaidolla oli arviointiin?*). Ammattitaidosta puhuttaessa tulee ensin yleisellä tasolla tiedostaa, että ammattitaito on enemmän kuin ihmisen taidot, kyvyt, tietopohja ja asennoituminen. Ammattitaitoa voidaan myös lähestyä kulttuurina tai eetoksena, joka heijastaa tiettyjä arvoja ja sitoutumisia, jotka palvelevat ajatuksen ja toiminnan orientaationa. (Brint 2006). Ammattitaitoistuminen viittaa niihin prosesseihin, jotka johtavat työn muovaantumiseen ammattitaidoksi. On esitetty, että saman alan ammattilaisilla olisi hyvä olla edes jollain muotoa samanlainen käsitys siitä, mitä ammattitaito tai professionalismismi tarkoittaa juuri kyseisellä alalla. (Schwandt 2018, 306.) Ammattitaidolla tarkoitetaan tässä meta-arviointikysymyksessä niitä ominaisuuksia, joita tällaisen arvioinnin tekemiseen käytännössä vaaditaan.

Arvioinnin suunnitteleminen on myös oleellinen osa sen toteuttamista. Arvioija tekee paljon valintoja jo siinä vaiheessa, kun hän tekee arviointisuunnitelmaa arviointia varten (House 1980, 19). Toisella arviointikysymyksellä (*Suunniteltiiniko arviointi arvioinnin kohde ja arviointitavoitteet mielessä pitäen?*) pyritään vastaamaan siihen, millä tavalla arvioinnin suunnittelemisessa onnistuttiin tässä tapauksessa suhteessa arvioinnin kohteen ominaispiirteisiin. Kolmas arviointikysymys paneutuu taas siihen, noudatettiiniko tätä suunnitelmaa arvioinnin edetessä (*Toteutettiiniko arviointi suunnitelmaa noudattaen?*).

Neljäs arviointikysymys paneutuu valittuun arvioinnin teoreettiseen lähestymistapaan eli tiedon hyödynnettävyyteen (*Oliko arvioinnissa tuotettu data helposti hyödynnettävissä?*). Tässä arviointikysymyksessä korostuu erityisesti tiedon käyttäjien näkökulma. Viimeinen arviointikysymys paneutuu siihen, miten validina ja luotettavana arvioinnissa tuotettua tietoa voidaan pitää. Tämä kysymys on oleellinen osa meta-arviointia, jonka perimmäisenä tarkoituksena on tuotetun

arviointiraportin validiteetin ja luotettavuuden arvioiminen. Kysymys nivoo yhteen pohdintaa käytetyistä arviointimetoista ja niiden validiteetista tässä arvioinnissa. Validiteetin teoreettiseen ymmärtämiseen on aiemmissa tutkimuksissa liitetty arvioinnin suhteen suurta riskiä – arvioinnin validiteettia uhkaa suuresti se, ettei arvioija ymmärrä kunnolla, mitä validiteetti tarkoittaa, tai mitä ulottuvuuksia siihen liittyy (Griffith & Montrosse-Moorhead 2014, 17). Tutkimuskirjallisuudessa on paneuduttu vuosien aikana erityisesti siihen, mitkä arviointitavat ja -suuntauokset kykenevät parhaiten eliminoimaan validiteettiin liittyviä ongelmia (ks. esim. Chen, Donaldson & Mark 2011, Scriven 1976, Shadish 2011).

Validiteetista keskusteltaessa tulisi kuitenkin käsittää aiheen laajuus: validiteetilla voidaan arvioinnin kontekstissa argumentoida tarkoitettavan argumenttien validiteettia, jolloin myös arviointiin liitetyt arvot ovat myös mukana väistämättömästi (Griffith & Montrosse-Moorhead 2014, 18–19). Tässä tutkielmassa arvioinnin validiteettia analysoidaan arvioinnin osien summana. Meta-arvioinnissa pyritään analysoimaan arvioinnin validiteettia erityisesti valittujen arviointimethodien kontekstissa.

6.2 Meta-arvioinnin eri osa-alueet

Arvioinnissa on aina hyvä tiedostaa sen subjektiivisuus sekä lopputulokseen vaikuttaneet ulkopuoliset tekijät. Vaikka arvioinnin kautta pyritäänkin hankkimaan objektiivista arviointitietoa, ei subjektiivisilta valinnoilta voida välttyä prosessin aikana. Yksi arvioinnin lopputulokseen vaikuttava asia on arvioijan rooli. Arviointi on arvioijan näkökulmasta katsottuna subjektiivista selvittämistoimintaa, jonka aikana tehtyihin päätöksiin, valintoihin ja linjanvetoihin vaikuttaa arvioinnin tuottavan henkilön tiedot, taidot ja persoona. Myös tähän arviointiin on vaikuttanut arvioijan edellä mainitut ominaisuudet.

Meta-arvioinnissa voidaan tarkastella sitä, miten arvioijan rooli on vaikuttanut arvioinnin suunnitteluun, toteuttamiseen ja analysoimiseen. Arvioijan toimiin on tässä tapauksessa vaikuttanut muun muassa ”ulkopuolinen” asema aluejohtokunnan toimintaan, eli aiheen tuntemattomuus toimeksiannon vastaanottamisen hetkellä sekä toimintaorganisaatioon kuulumattomuus. Tässä tutkielmassa on jo aiemmin selvitetty, että arviointiin on myös niin ikään vaikuttanut arvioijan subjektiiviset painotukset eri teemojen tutkimisessa, arvioijan oma kokemus (tai kokemattomuus) arvioimisesta ja sosiaaliset taidot. Erityisesti teemahaastattelua toteuttaessa sosiaalisilla taidoilla ja tilanteisiin reagoimisella on vaikutusta siihen, minkälainen lopputulos haastattelussa saadaan. Arvioijan yleisen kyvykkyyden taso laadullisen tutkimuksen tekemisessä on

oleellisesti vaikuttanut tämän arvioinnin sisältöön. Myös kokemattomuus kvantitatiivisessa analyysissä näyttäytyi tässä arvioinnissa lomakekyselyn yhteydessä vähintäänkin arviointia hidastaneena elementtinä.

Arvioinnin toteutumiseen ja sen sisältöön vaikuttavat myös toimeksiantajan toiveet ja rooli arvioinnissa. Tässä arvioinnissa toimeksiantajan edustajalla on ollut selvät sävelet siitä, minkälaisia asioita arvioinnissa halutaan selvitetävän ja millä keinoilla. Tämä on näkynyt muun muassa painokkaina ehdotuksina tiedonkeruun tavoista ja niistä kysymyksistä, joihin arvioinnilla halutaan vastauksia. Tämä on omalta osaltaan selkeyttänyt arvioinnin tekemistä. Paikoitellen toimeksiantajan selkeä visio on kuitenkin myös hidastanut arvioinnin etenemistä. Ilman selkeää johdattelua arviointikysymykset ja arvioinnin metodit olisivat voineet näyttäytyä hyvin erilaisina, ja myös niiden tulokset olisivat voineet poiketa nyt saaduista. Tällainen asettelu toimeksiantajan kanssa on kuitenkin ulkopuolisen suorittaman arvioinnin yhteydessä normaalia. Jokaisessa arvioinnissa joudutaan tasapainottelemaan arvioijan omien näkemysten ja toimeksiantajan toiveiden kanssa, ja sitä oli havaittavissa myös tässä arvioinnissa.

Ulkopuolisiksi tekijöiksi voidaan määritellä arvioijan, arvioinnin kohteen tai arvioinnin toimeksiantajan ulkopuoliset asiat. Tässä arvioinnissa suuri vaikuttava ulkoinen tekijä oli koronaepidemia, joka muutti jokaisen arvioinnissa mukana olleen henkilön aikatauluja, työkuvioita ja työn käytännön toteuttamista. Kokonaisuutena koronaepidemian rooli arvioinnissa oli kuitenkin suhteellisen pieni.

Arvioinnissa pyrittiin koko ajan etenemään arviointisuunnitelman sävelten mukaan. Suunnitelmaa jouduttiin kuitenkin muokkaamaan matkan varrella muun muassa aikataulumuutosten ja etätyöskentelyn seurauksena, mutta tämä mukautuminen on ymmärrettävää tämän tyyppistä arviointia tehdessä. Kokonaisuutena arvioinnin suunnitteleminen oli toimeksiantajan kanssa yhdessä toteutettu prosessi, jossa kyettiin mielestäni suoraviivaisesti tarkentamaan arvioinnin fokusta niihin asioihin, joista toimeksiantaja halusi tietoa käyttöönsä. Voidaan kuitenkin pohtia sitä, oliko alkuperäinen kysymyksenasetanta omiaan tuottamaan toiminnan vaikutuksista oleellista tietoa, vai olisiko koko arviointi pitänyt suunnitella ja asetella eri tavalla. Esimerkiksi mittareiden määrittäminen hyvissä ajoin olisi tuottanut hyvin erilaisen arvioinnin. Myös aluejohtokunnan oman toimintansa seuranta olisi edesauttanut arvioinnin mittareiden määrittämisessä. Tällaisenaan aluejohtokunnan itsearviointit ja vaadittu ”laadunvalvonta” on ollut vaihtelevaa eri vuosien välillä, eikä toiminnasta esimerkiksi ole nostettu esille mitään pidemmän ajanjakson seurantamittareita.

Valittu arviointisuuntaus (utilization-focused evaluation) näyttäytyy sellaisenaan toimivana Nastolan aluejohtokunnan toiminnan arvioinnissa. Nastolan aluejohtokunnan tulevaisuudesta ollaan tekemässä poliittisia päätöksiä, joten käyttöä varten suunniteltu arviointi toiminnan vaikutuksista on omiaan antamaan tukea tämän päätöksen tekemiseen. On kuitenkin myönnettävä, että moni muukin arviointitapa olisi istunut kyseiseen arviointiin hyvin. Arviointisuuntausta arvioitaessa on kuitenkin pidettävä mielessä arvioinnin tiukka aikataulu ja arvioijan kokemattomuus arvioinnin saralla. Nämä molemmat tekijät vaikuttivat oleellisesti siihen, millä teoriapohjalla arviointia lähdettiin toteuttamaan.

Yksi huomattava, usein arvioinnissa puuttuva riittävä resurssi on aika. Myös tässä arvioinnissa oli havaittavissa kiirehtimistä kevään tiukan aikataulun kanssa. Tämä on omalta osaltaan tyypillistä arvioinnissa, jossa pyritään tuottamaan tietoa päätöksenteon tarpeita varten. Aikataululliset tekijät vaikuttivat omalta osaltaan tässä arvioinnissa tehtyihin valintoihin. Esimerkiksi asukkaille postitse lähetettävää asukaskyselyä ei olisi ehditty toteuttaa aikavälillä tammikuu-toukokuu 2020, joka oli arvioinnin alkuperäinen aikataulu. Tällainen kyselytapa olisi myös ollut kallis, joten sen toteuttaminen olisi muutenkin ollut suhteellisen epätodennäköistä.

Arviointia arvioidessa on oleellista käsitellä myös sitä, miten valitut tiedonkeruumetodit vaikuttivat arviointiin. Asianosaisten haastatteleminen teemahaastatteluin toi syvällisiä näkökulmia heidän kokemuksistaan aluejohtokunnan parissa. On kuitenkin totta, että tällä lähestymistavalla saadaan vain tietynlaista tietoa heidän kokemastaan vaikuttavuudesta. Saman tyyppistä kritiikkiä voidaan esittää myös verkkokyselyä kohtaan: kysely veti varmasti puoleensa aktiivisia kuntalaisia, joilla oli jo joku olemassa oleva mielipide aluejohtokunnan toiminnasta. Erityisen mielenkiintoista olisi ollut saada kattavampi käsitys alueen asukkaiden ja toimijoiden näkemyksistä aluejohtokuntaa kohtaan. Samalla tapaa myös Nastolan ulkopuolisten lahtelaisten osallistuminen arviointiin olisi tuonut sille kontekstia yhdellä maantieteellisellä alueella toimivana elimenä. Tällaisenaan toteutettu arviointi myös jätti ulkopuolelle Lahden kaupungin viranhaltijoiden näkemykset aluejohtokunnan toiminnan vaikutuksista ja vaikuttavuudesta, vaikka sieltä suunnalta oltaisiin varmasti saatu hedelmällistä arviointitietoa. Kyselyn rajaukset ja viranhaltijoiden arvioinnin ulkopuolelle jättäminen johtuivat suurimmissa määrin resursseista, aikatauluista sekä toimeksiantajan toiveista. On kuitenkin hyödyllistä pohtia, olisiko kokeneempi arvioija vaatinut painokkaammin esimerkiksi Lahden kaupungin viranhaltijoiden näkemyksiä mukaan prosessiin.

On hyvä myös analysoida toteutetun arvioinnin reliabiliteettia. Arviointitutkimuksen suhdetta ”tieteellisempiin” tutkimusasetelmiin on käsitelty useaan otteeseen arviointikirjallisuudessa. Moni alan tunnettu tutkija on painottanut sitä, että evaluaation tulisi vastata tieteellisen tutkimuksen tiukkoja arviointikriteereitä – saman aikaisesti kuitenkin vastaten käytännön tasolla ohjelmista päättävien henkilöiden tiedonkaipuuseen. Tämä asettelu ilmenee ongelmallisena käytännön arvioinnin yhteydessä, sillä näiden kahden tavoitteen samanaikainen toteuttaminen ei läheskään aina ole ongelmatonta. Esimerkiksi korkeatasoisen sosiaalisen tutkimuksen toteuttaminen ylittää usein ne varat ja resurssit, joita on tarjolla perinteisiin evaluaatioprosesseihin. (Rossi et al. 2004, 23.)

Tämän arvioinnin luotettavuutta voidaan tarkastella sen yksittäisiin osiin perehtymällä. Jokaisessa arvioinnin vaiheessa on pyritty takaamaan sen tieteellisyys, luotettavuus ja johdonmukainen analysointi. Näin voidaan subjektiivisesti arvioida, että tämä arviointi on tällaisenaan asiakontekstiin asetettuna luotettava kvalitatiivinen arviointi, jossa on päästy vastaamaan sille asetettuihin tavoitteisiin ja arviointikysymyksiin.

Arvioinnin arvioimisessa tulee myös tarkastella sitä, miten hyvin arvioinnissa otettiin huomioon sille asetetut tavoitteet ja arvioinnin kohteen tarpeet. Nastolan arvioinnissa tavoitteiden asetanta oli alusta alkaen erittäin selkeä, ja arvioinnin eri toimenpiteet suunniteltiin tavoitteet huomioon ottaen. Toimeksiantajan toiveena oli koko ajan saada selkoa siitä, miten aluejohtokunta on toiminnallaan vaikuttanut Nastolan alueeseen. Arvioinnin tuloksista voidaan mielestäni tulkita, että tähän kysymykseen ollaan päästy riittävällä varmuustasolla vastaamaan. Käyttöä varten suunnitellun arvioinnin tärkein tehtävä on kuitenkin olla helposti hyödynnettävissä. Onkin siis oleellista pohtia, onko arviointiraportti sellaisenaan toimeksiantajan helposti hyödynnettävissä. Tähän kysymykseen ei tällaisenaan ole tyhjentävää vastausta, sillä toimeksiantaja ei ole antanut omaa arvioitaan raportin hyödynnettävyydestä. Selkeät arviointikysymykset ja niihin annetut ytimekkäät vastaukset ovat kuitenkin suunniteltu siten, että niiden hyödynnettävyys olisi maksimaalista.

Uusikylä ja Virtanen (2000) ovat myös esittäneet artikkelissaan suomalaisen julkishallinnon arviointien arvioinnista, että meta-arvioinnissa voi olla paikallaan arvioida myös sitä, oliko arvioinnissa todella oleellista hyödyntää niin monia erilaisia arviointimateriaaleja. Tämän kysymyksen pohjalla on pohdinta siitä, toivatko materiaalit lainkaan lisäarvoa arvioinnille. Samaa pohdintaa on syytä harjoittaa myös tämän arvioinnin meta-arvioinnissa. Arvioinnissa oli suhteellisen laaja materiaali pohja, joka oli osittain toimeksiantajan toive ja osittain arvioijan oma näkemys arvioinnin kattavuudesta. Jälkikäteen arvioituna arvioinnin tehokkuuden nimissä joko

teemahaastattelut tai verkkokysely olisi hyvin voitu toteuttaa tiivistetympänä kokonaisuutena. Tällaisenaan arvioinnissa tuotettiin paljon läpikäytävää materiaalia, jossa oli paljon homogeenisuutta. Arvioinnin virtaviivaisempi suunnittelu olisi voinut tuoda jopa erilaisia näkökulmia aiheeseen sillä se olisi pakottanut pohtimaan jokaisen aineistonkeruumetodin antia eri tavalla.

Arvioinnin arvioinnissa voidaan myös ottaa kantaa siihen, miten rohkeasti arvioija on ottanut kantaa tuotoksiinsa. Voidaanko esimerkiksi sanoa, että Nastolan arviointiraportissa esitetyt näkemykset ovat olleet estottomia ja asiantuntijanäkemykseen pohjautuvia? Osittain vastaus tähän kysymykseen on kyllä ja osittain ei. Kaikki arvioinnissa esitetyt näkökulmat pohjautuivat minun analyysiini aineiston pohjalta tehdystä synteesisistä. On kuitenkin totta, että toimeksiantajan kanssa läheisissä väleissä toteutettu arviointiprosessi vaikutti osaltaan siihen, miten asiat esitettiin raportin johtopäätöksissä. Mitään ei erikseen jätetty esittämättä, mutta voidaan spekuloida sitä, olinko minä arvioijana tarpeeksi rohkea tekemään aineiston ja arvioinnin kanssa sellaisia ratkaisuja, kuin kokeneempi arvioijan olisi samassa tilanteessa tehnyt. Aluejohtokunnan toiminnan mahdolliseen uudistamiseen liittyvät näkemykset taas jätettiin kokonaan pois arviointiraportista, koska ne eivät sopineet arvioinnille asetettuihin tavoitteisiin. Tämä olisi kuitenkin voinut olla hedelmällinen tilaisuus aluejohtokunnan ja Lahden kaupungin päättäjien kuulla ulkopuoliselta arvioijalta näkemyksiä siitä, miten toimintaa voisi jatkossa kehittää. On kuitenkin mahdotonta arvioida, kuinka hyödyllisiä nämä ehdotukset olisivat todella olleet toimeksiantajalle.

Arvioijan tärkeä tehtävä on myös saada arvioinnin kohteen luottamus. Nastolan arvioinnissa oli ajoittain havaittavissa epäluottamusta tai välinpitämättömyyttä arviointia kohtaan. Tämä osaltaan on myös yhteydessä arvioijan osaamiseen ja rooliin arvioinnissa – ammattitaitoinen arvioija kykenee saamaan kaikki prosessiin osallistuvat ymmärtämään, miten oleellista arvioinnin tuottaminen on. Tässä arvioinnissa esimerkiksi yksi puuttumaan jäänyt teemahaastattelu on omiaan kertomaan siitä, että luottamusta ei välttämättä kyetty luomaan vaaditulle tasolle.

6.3 Meta-arviointikysymyksiin vastaaminen

Ensimmäinen meta-arvioinnille asetettu kysymys liittyi siihen, miten arvioijan ammattitaito näkyi arvioinnissa (*1. Mikä vaikutus arvioijan ammattitaidolla oli arviointiin?*). Meta-arvioinnin perusteella voidaan sanoa, että arvioijan vaikutukset ovat selkeästi nähtävissä Nastolan aluejohtokunnan arvioinnissa. Arvioijan ammattitaito näkyi muun muassa arviointimethodien valinnassa, aineiston analyysissä sekä siinä, miten arvioinnin kohde saatiin sitoutettua mukaan

arviointiin. Arvioijan ammattitaidolla voidaan siis nähdä tässä arvioinnissa olleen suuri vaikutus arvioinnin toteuttamiseen ja tulosten analysointiin.

Meta-arviointikysymyksissä haluttiin myös tietää, millä tavoin arvioinnin suunnitteluprosessi toimi (2. *Suunniteltiinko arviointi arvioinnin kohde ja arviointitavoitteet mielessä pitäen?*). Meta-arvioinnin tulosten mukaan arviointi suunniteltiin vahvasti arvioinnin kohde mielessä pitäen, ja että arviointitavoitteet tulivat suoraan arvioinnin toimeksiantajalta. Tässä nähtiin myös ongelmallisuuksia, sillä arvioinnin suunta ja metodit olisivat voineet olleet hyvinkin erilaisia, jos arvioija itse olisi suunnitellut arviointia oman intuitionsa pohjalta.

Meta-arvioinnissa haluttiin myös tietää, noudatettiinko arvioinnissa sille laadittua suunnitelmaa (3. *Toteutettiinko arviointia suunnitelmaa noudattaen?*). Tähän meta-arviointikysymykseen saatiin tyhjentävä vastaus kyllä. On kuitenkin huomioitava, että suunnitelma eli koko arviointiprosessin aikana. Yleisesti ottaen arviointi oli kuitenkin suunnitelmallinen ja hallittu kokonaisuus. Meta-arvioinnissa nostettiin kuitenkin esille pohdintaa siitä, olisiko suunnitelma pitänyt tehdä alusta alkaen eri tavalla.

Arvioinnin arvioinnin tärkein kysymys liittyi siihen, oliko siinä tuotettu data toimeksiantajan käyttöön sopivaa ja helposti käytettävää (4. *Oliko arvioinnissa tuotettu data helposti hyödynnettävissä?*). Tämän meta-arviointikysymyksen vastaus on kuitenkin valitettavan häilyvä. Arvioinnin suurimpana puutteena näyttäytyy tällä hetkellä se, että käyttöä varten suunnitellussa arvioinnissa ei arvioinnin tapahtuma-aikaan (kevät 2020) tiedusteltu toimeksiantajalta sitä, onko tuotettu tieto helposti hyödynnettävissä. Toimeksiantaja ei kuitenkaan kommentoinut tuotettua dataa mitenkään negatiivisesti, mutta tällaisen palautteen puutetta ei voida pitää merkinä sen mainiosta hyödynnettävyydestä. Arvioija itse, eli minä, on arvioinut datan olevan helposti tulkittavaa ja hyödynnettävää, mutta tähän arvioon vaikuttaa vahvasti arvioijan subjektiivinen asema arvioinnissa. Patton (1997, 29) on itse summannut, että arviointi on silloin epäonnistunut, jos sitä ei hyödynnetä. Aluejohtokunnan tulevaisuudesta ei olla vielä syksyllä 2020 tehty poliittisia päätöksiä. Mahdollinen jatkotutkimusaihe olisikin paneutua yksityiskohtaisesti siihen, millä tavoin ja millä asteella tehtyä arviointia hyödynnettiin päätöksenteossa.

Viimeinen arviointikysymys liittyi arviointitiedon validiteettiin ja luotettavuuteen (5. *Voidaanko arvioinnissa tuotettua tietoa pitää validina ja luotettavana?*). Arvioinnin validiteetin analysoimisen hankaluudet nousivat meta-arvioinnissa esille. Osien summana voidaan kuitenkin tulkita, että arviointi on ollut validi kokonaisuus. Jokainen tiedonkeruun vaihe toteutettiin mahdollisimman

objektiivisesti ja kerätty data analysoitiin systemaattisesti. Palautetussa arviointiraportissa data esiteltiin sellaisena, kuin se analyysissä esiintyi. Arvioijan omat mielipiteet eriytettiin aineistosta pohdinnan muodossa, jolloin lukijan pitäisi kyetä erottamaan milloin aiheesta puhuu kerätty data ja milloin asiaa tarkasteleva arvioija. Luotettavuuden arvioimiseen vaikuttaa myös muun muassa arvioijan ammattitaitoisuus, josta meta-arvioinnissa nousi epäilyksiä. Luotettavuuden kohdalla on siis pääteltävä, ettei asiasta voida tällä tarkastelulla antaa täysin tyhjentävää vastausta. Kvalitatiivisen ohjelma-arvioinnin ongelmallisuuksiin kuuluu myös se, ettei mitään tulosta voida sellaisenaan suoraan pitää ei-luotettavana tai luotettavana. Arvioinnin eri osa-alueet luovat sen kokonaisuuden, josta parhaimmassa tilanteessa täysin ulkopuolinen taho voisi antaa arvionsa. Luotettavuuden arviointia vaikeuttaa tässä tapauksessa siis myös arvioijan vahva rooli sekä arvioinnin että meta-arvioinnin tekemisessä.

6.4 Synteesi ja pohdinta

Meta-arvioinnista voidaan halutessaan luoda koonti, jossa esitellään arvioinnin yleiset heikkoudet ja yleiset onnistumiset. Tässä meta-arvioinnissa tähän ratkaisuun päädyttiin, sillä se selkeyttää kokonaiskuvaa ja antaa raamit meta-arvioinnille. Sekä onnistumisia että heikkouksia saatiin Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutusten arvioinnista viisi kappaletta (taulukko 4).

Taulukko 4. Arvioinnin yleiset vahvuudet ja heikkoudet.

YLEISET VAHVUUDET	YLEISET HEIKKOUEDET
1. Arviointi eteni aikataulussaan maaliin asti.	1. Arvioijan kokemattomuus hankaloitti arviointiprosessia.
2. Arvioinnissa hyödynnettiin laajalti erilaisia arviointimateriaaleja.	2. Kvantitatiivinen analyysi ei ollut niin laadukasta kuin kvalitatiivinen analyysi.
3. Arvioinnista tuotettu raportti oli kattava ja selkeä.	3. Arvioinnin johtopäätöksissä esitetyt tulkinnat olisivat voineet nojata vielä enemmän arviointidataan.
4. Tuotettu tieto vastasi toimeksiantajan tavoitteita ja toiveita.	4. Arvioinnissa ei tarkistettu jälkikäteen sitä, onko sen hyödynnettävyys toimeksiantajan toiveiden tai tarpeiden tasolla.
5. Arvioija pyrki toteuttamaan koko arvioinnin mahdollisimman puolueettomana.	5. Luottamuksen saaminen arvioinnin kohteelta ei onnistunut täydellisesti.

Kokonaisuutena meta-arvioinnin tulokset ovat vaihtelevia. Toisaalta arvioinnin voidaan nähdä olleen onnistunut sen tuottama vastaus sille asetettuihin arviointikysymyksiin, mutta toisaalta arvioinnin toteutuksessa ja esittelemisessä nähtiin puutteita. Arvioinnin vahvuuksien ja heikkouksien yhteenvedosta (taulukko 4) nähdään, että arvioinnin puutteiden yhdistävä teema on arvioijan kokemattomuus arvioinnin tekemiseen. Tämä oli kuitenkin odotettavissa opinnäytetyössä. Onnistumisten yleisilme kertoo kuitenkin siitä, että arviointia toteutettiin rakentavasti yhteistyössä toimeksiantajan kanssa tavoilla, jotka tuottivat toimeksiantajan haluamaa arviointimateriaalia.

Meta-arviointia tarkastellessa on tärkeää muistaa, että sekä alkuperäisen arvioinnin ja meta-arvioinnin on tehnyt sama henkilö, joka toimi kohdeorganisaation ulkopuolisena arvioijana. Nämä asiat vaikuttavat merkittävästi myös meta-arvioinnin tekemiseen. Ulkopuolisen arvioijan tekemä meta-analyysi olisi antanut syväluotaavampia ja objektiivisempia näkemyksiä arvioinnista, mutta resurssien puitteissa tämän tyyppistä meta-arviointia ei tässä tutkielmassa kyetty toteuttamaan.

Stufflebeam ja Coryn (2014) muistuttavat, että meta-arvioinnissa olisi hyvä arvioida myös arvioinnissa hyödynnettävää arviointitapaa. Käyttöä varten suunniteltua evaluaatiota on kritisoitu muun muassa siitä, että se antaa niin suurta painoarvoa arviointitiedon käyttäjäryhmälle ottamatta kantaa, mikä tämän käyttäjäryhmän asema kohdeorganisaatiossa on. Käyttäjäryhmä ja päättäjät eivät läheskään aina ole samaa ryhmää, jolloin arvioinnin kohteelle hyödyllinen tieto voi olla hyvinkin erinäköinen riippuen siitä, minkä ryhmän arvioija määrittelee tiedon kuluttajaksi. On myös esitetty, että tämän arviointityypin käyttäminen vaatii erityisen pätevän ja ammattitaitoisen arvioijan projektin johtoon. (Stufflebeam & Coryn 2014, 415–416.) Nastolan arvioinnissa ei voida hyvällä omatunnolla esittää, että arviointia olisi suorittanut kokenut ja ammattitaitoinen arvioija. Tiedon hyödyntämisessä voidaan nähdä myös ristiriitaisuutta siinä, että kuinka paljon päätöksentekoa varten tuotettu arviointitieto hyödyttää esimerkiksi aluejohtokuntaa itseään, joka varmasti myös ansaitsee mahdollisuuden hyödyntää arvioinnin tuloksia. On myös esitetty, että julkisia palveluita arvioitaessa tiedon hyödyntäjänä toimii koko yhteiskunta, eikä vaan arvioinnin toimeksiantaja (Stakes 2001, 18.) Tässä kontekstissa on aiheellista pohtia, mitä suurempaa yhteiskunnallista tarvetta tämä arviointi voisi mahdollisesti tyydyttää.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Evaluaation on sanottu enemmän taivuttelevan kuin vakuuttavan, argumentoivan enemmän kuin demonstroivan, olevan uskottava enemmän kuin varma sekä olevan hyväksyttyä enemmän kuin houkuttelevaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että arviointi olisi pelkkää salahelinää tai kokonaan yhdentekevää. Se, että arvioinnissa hyödynnetään muitakin elementtejä kuin perinteisen päättelyn keinoja, ei tee siitä epäloogista. Sen jälkeen, kun sataprosenttisen varmuuden taakka on nostettu, mahdollisuudet tietoon perustuvaan toimintaan lisääntyvät harventumisen sijaan. (House 1980, 73.)

Tämä tulkinta on osoittautunut paikkaansa pitäväksi myös tässä tutkielmassa. Arvioinnin perinteisten elementtien esiin nouseminen (argumentatiivisuus, tulkitsevuus, arvioijan vahva rooli) on osoittanut, kuinka vahvasti nämä elementit elävät arvioinnin ytimessä. Tutkielmalle asetetut tavoitteet pyrkivät omalla sarallaan tuottamaan uutta tietoa arvioinnista, ja erityisesti arvioijan roolista sen ytimessä. Tavoitteiden saavuttamisen analysoimiseksi on paikallaan käydä läpi tutkimusongelman ratkaisemiseksi luodut tutkimuskysymykset ja tutkielman tulosten ulottuvuuksia.

7.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Arvioijan rooli käytiin tutkielmassa läpi intensiivisemmin kappaleessa viisi Arvioijan rooli. Näistä tuloksista saamme vastauksen tutkielman ensimmäiseen tutkimuskysymykseen (*Miten arvioijan rooli vaikutti arvioinnin toteuttamiseen?*). Arvioijan roolin nähtiin olleen paikoittain erittäin merkittävä. Lindqvistin (1999) näkemykset arvioijan omatuntoon ja lojaliteettiin liittyvistä ongelmallisuuksista näyttäytyivät sellaisinaan myös tässä arvioinnissa. Luottamus, epävarmuus ja muuttuva toimintaympäristö vaikuttivat siihen, miten arvioija toimi arvioinnin aikana. Arvioijan autonomian tärkeys (ks. mm. Stakes 2001) nousi myös yhtenä elementtinä esiin arvioijan roolia tarkasteltaessa. Arvioijan roolin synteessissä nousi esille pohdintaa siitä, oliko arviointi koko ajan arvioijan ”käsissä”, vai oliko monista asioista päätetty toisaalla. Tämä tosiasia tai vaikutelma on vaikuttanut arvioinnin toteuttamiseen.

Arvioijan rooli istuu tässä arvioinnissa Kingin ja Stevahnin (2002, 5) mallinnukseen arvioijan ja sidosryhmien roolista. Ajoittain arvioinnissa oli hetkiä, jolloin arvioijan rooli vaikutti pienenevän ja sidosryhmien rooli suurenevan. Tämä kallisti arvioinnin todellista luontoa toimintatutkimusta kohti perinteisen arvioinnin sijaan. Arvioijan rooli näkyi arvioinnissa omalla tavallaan jokaisessa

työvaiheessa – suunnittelemisen hankaluudessa, toteutuksen käytännön ongelmissa ja analyysin teknisissä vaikeuksissa. Vaikka analyysi arvioijan roolista nosti esiin paljon ongelmallisuuksia, nähtiin arvioijan toimissa myös onnistumisia ja osaamista. Erityisesti toimeksiantajan toiveiden kuuntelu arvioinnin tuottamisessa voidaan nähdä onnistumisena.

Toinen tutkimuskysymys paneutui siihen, millaisessa roolissa arvioijan ja toimeksiantajan edustajan sosiaalinen suhde arvioinnissa on (*Millainen rooli arvioijan ja toimeksiantajan välisellä kanssakäymisellä oli arvioinnissa?*). Arvioijan roolin analyysissä (ks. kappale 5) nostettiin esille tähän kanssakäymiseen liittyneitä yksityiskohtia. Kokonaisuudessa voidaan sanoa, että arvioijan näkökulmasta arvioinnissa esiintyi jonkin verran toimeksiantajan ylivoimaa arvioinnin valtasuhteissa sekä arvioijan toimiin liittyvää epäluottamusta. Nämä seikat ovat kuitenkin nähtävissä melko pienessä roolissa lopullisessa meta-arvioinnissa (ks. kappale 6). Wondin (2017) tutkimukseen rinnastettuna epäluottamus ei näkynyt samalla tavalla niin konkreettisenä tekijänä arvioinnissa, vaikka viitteitä siitä olikin havaittavissa. Tutkimuskysymykseen voidaan vastata summaamalla, että kanssakäymisellä oli oma roolinsa tässä arvioinnissa, mutta sen ei voida kuvailla olleen dominoiva suhteessa siihen, miten arviointi lopulta onnistui.

On esitetty, että arvioinnin kohteessa toimiva johtoporras, toiminnanohjaajat ja toimeksiantajat saattavat olla haluttomia luovuttamaan arvioijalle arvioinnissa vaadittavaa tietoa (McKie 2003, 309). Ajoittain sensitiivisenkin datan ja tiedon saaminen arvioinnin kohteelta on kuitenkin arvioinnin suorittamisen kannalta oleellista. Tällaista toimintaa ei ollut nähtävissä tässä arvioinnissa. Arvioijan ja toimeksiantajan suhde oli monisävyinen, mutta tiedon pimittämistä ei voida sanoa tapahtuneen. Vaikka arviointidataa kerättyä heräsi kysymys aluejohtokunnan jäsenten rehellisyydestä, ei tämän voida sanoa heijastelevan tiedon pimittämiseen liittyviä tarkoituksia.

Luottamus toimeksiantajan ja arvioijan välillä voi myös vaikuttaa siihen, miten arvioinnissa tuotettua tietoa hyödynnetään kohteessa. Tutkimusten mukaan arviointitietoa heikosti hyödyntävien ja sitä ahkerasti hyödyntävien toimeksiantajien välillä on nähtävissä selkeitä eroja luottamuksen määrässä tiedon tuottanutta tahoja kohtaan (Moorman, Deshpande & Zaltman 1992, 81). Mikään arvioinnissa tai meta-arvioinnissa esiin tulleista tapahtumista ei kuitenkaan tässä tapauksessa viittaa siihen, että arvioinnissa havaittu luottamuksen taso olisi vaikuttanut arviointiraportin vastaanottoon. Jotta asiasta saataisiin tyhjentävää tietoa, tulisi raportin hyödyntämisestä ja toimeksiantajan kokemasta luottamuksesta arvioijaan kohtaan tehdä jatkotutkimuksia.

Kolmas tutkimuskysymys haki vastauksia eri tekijöiden roolista arvioinnin tekemisessä (*Minkä muiden tekijöiden voidaan nähdä vaikuttaneen merkittävästi arvioinnin toteuttamiseen?*). Ulkoisina tekijöinä on tässä tutkielmassa pidetty arvioijan ulkopuolisia elementtejä. Suurin vaikuttaja tässä kategoriassa oli aika. Kiire, ja ajan puute, näkyi meta-arvioinnin mukaan jokaisessa työvaiheessa. Myös arvioinnin kohteen, eli aluejohtokunnan kokema kiire näyttäytyi jossain määrin roolissa tässä arvioinnissa. Ajan onkin sanottu olevan yksi merkittävä arviointia määrittelevä elementti, sillä usein arviointipäätöksiä tehdään nopeissa aikatauluissa (Rossi et al. 2004, 24).

Myös koko maailmaa vuoden 2020 aikana ravistellut koronaepidemia näyttäytyi joiltain osin arvioinnissa. Tautitilanne pakotti arvioinnin toteutuksen olemaan kokonaan etänä, jolloin kasvotusten tehtävät haastattelut olivat mahdottomuus. Kasvokkain suoritettu teemahaastattelu olisi ollut arvioinnin kannalta suuri rikkaus, sillä siinä arvioija pääsee havainnoimaan myös ei-verbaalisia viestejä ja nyansseja. Arviointiin vaikuttaneena tekijänä voidaan pitää myös aluejohtokunnan itsensä asennetta arviointia kohtaan. Arvioinnin tuloksissa on havaittavissa silottelua aluejohtokunnan toiminnan läpikäymisessä, jolloin voidaan tulkita, että aluejohtokunnan oma asennoituminen on voinut vaikuttaa arvioinnin toteuttamiseen.

7.2 Tulosten arviointi ja pohdinta

Tutkielman kerroksellisen luonteen johdosta ei voida suoraan osoittaa, mikä tietty yksi kvantitatiivinen tai kvalitatiivinen tulos olisi koko tutkielman tulos. Tutkielma on osiensa summa, ja tutkimuskysymyksien avulla on lähestytty jokaista tutkielman osiota. Tutkielman tuloksista voidaan tästä asetelmasta huolimatta tehdä tulkintoja.

Kokonaisuudessaan tulokset eivät ole olleet kovinkaan yllättäviä. Tutkimuskysymysten avulla saadut tulokset ovat linjassa aiempien tutkimusten kanssa monilta osin. Arvioijan rooli, ulkopuolisten tekijöiden vaikutus arviointiin ja julkisen ohjelman arviointiin yleisesti liitettävät piirteet noudattivat sitä linjaa, jota aiempi tutkimus on viitoittanut. Julkisen ohjelman käytännön ongelmallisuudet, kuten esimerkiksi niukat resurssit ja organisaation kohtaama ahdistus jatkosuhteen nousivat esille myös tässä arvioinnissa. Arviointia tehtäessä nähtiin, minkälaisia tuloksia tällaisella kvalitatiivisella lähestymistavalla voidaan saada. Jatkoa ajatellen syvällisempi ja näkökulmaltaan laajempi katsaus Nastolan aluejohtokunnan vaikuttavuuteen voisi olla paikallaan.

Arviointi toi mukanaan myös yllätyksiä tulostensa muodossa. Arvioinnin tavoitteiden näkökulmasta oli erittäin yllättävää, että yksi aluejohtokunnan toiminnan syntyperän ja tavoitteiden ytimessä oleva

teema, eli osallistuva budjetointi, näyttäytyi niin tuntemattomana ja mitättömänä osana aluejohtokunnan toimintaa. Julkisen talouden näkökulmasta voidaan pohtia sitä, onko tällaisen toimielimen toiminnan onnistumisen kannalta oleellista, että toimijat tietävät, millä logiikalla he jakavat käyttöönsä allokoituja varoja. Lahden kaupungin näkökulmasta osallistuvan budjetoinnin tuntemattomuuteen liittyvät tulokset ovat kuitenkin puhuttelevia. Kaupungissa ollaan tekemässä kattavaa osallisuussuunnitelmaa, jossa myös Nastolan aluejohtokunta näyttelee omaa rooliaan. Osallisuusviestintää tulisikin todennäköisesti tehostaa myös osallistuvan budjetoinnin parissa työskentelevien henkilöiden parissa Nastolan aluejohtokunnassa.

Pääosin ennalta odotetut arviointitulokset ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tutkielma itsessään olisi tuonut esiin myös uniikkeja tuloksia – se antoi ikkunan juuri tällaisen julkisen ohjelman arviointiin, ja juuri tällaisen kokemattoman arvioijan toimiin. Arvioinnin suunnittelun, toteutuksen ja arvioimisen toteutti yksi ja sama henkilö, jolla ei ole ammatillista kokemusta arvioinnista. Tutkielmassa päästiin autoetnografisesti tarkkailemaan sitä, minkälainen kokemus tällaisen arvioinnin tuottaminen on tällaisista lähtöasetelmista käsin. Vaikka autoetnografinen arvioijan roolin analysoiminen tällä tavalla on subjektiivinen katsaus arvioijan toimiin, ei se kuitenkaan ole vähäpätöinen: arvioinnin saralla ei ole poikkeavaa, että arvioijan negatiivisista kokemuksista ei välttämättä uskalleta puhua julkisesti ääneen. Erityisesti tutkimuksessa aiheutta on käsitelty minä-muodossa autoetnografisesti hyvin vähän.

Voidaan myös nähdä, että tutkielman tuloksilla on oma paikkansa arviointitutkimuksen kentällä. Arviointi on monipuolinen kokonaisuus eri aloja ja erilaisia toteutuksia, ja sen sisälle mahtuu monenlaista toimintaa – niin ammattimaista kuin ei-ammattimaistakin. Onkin tärkeää, että arvioinnin ammattimaisuuden säilyttämiseksi mahdollisimman monenlaisia arviointeja oltaisiin valmiita julkisesti tarkastelemaan ja analysoimaan rehellisesti ja analyttisesti.

Tutkielman tieteellisen näkökulman lisäksi sen toinen merkittävä tarkoitus oli olla hyödyllinen toimeksiantajaa kohtaan. Tästä syystä Lahden kaupungille toteutettu arviointi tehtiin tulosten käyttötarkoitus edellä. Uusikylä ja Virtanen (2000, 52) ovat esittäneet erilaisia vaatimuksia sille, miten arvioinnin tuloksia voidaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. Heidän mukaansa arvioinnin tulosten tulee olla ymmärrettäviä, paikkansapitäviä, luotettavia, oikea-aikaisia ja sellaisessa muodossa, jossa ne ovat helposti ymmärrettävissä. Tässä arvioinnissa voidaan nähdä, että nämä kriteerit täyttyvät miltei kokonaan, jollei täysin. Arvioinnin toteuttamisessa on pyritty tuottamaan juuri niin valideja ja tieteellisesti pitäviä tuloksia kuin mitä resurssit ja osaaminen ovat mahdollistaneet. Yleisesti ottaen arviointitoiminnan harjoittamista puolustaa sen pyrkimys

objektiivisuuteen ja päätösten tekemisen tarve. Koska päätöksiä on pakko tehdä, on parempi, että niitä tehdään objektiivisen datan pohjalta subjektiivisen informaation tai arvailun sijaan. Tämä pitää paikkansa siinäkin tapauksessa, että arvioinnissa on tehty virheitä. Olettamuksen taustalla on ajatus arvioinnissa hyödynnettävien toimien ja metodien objektiivisuudesta. House (1980, 215) summaa, että ajatteluketju on hyvin erityinen objektiivisuuden määritelmä. Voidaan siis päätellä, että vaikka arvioinnissa on aina mukana subjektiivisuutta, tulee sen silti aina pyrkiä objektiivisuuteen ja tiedon oikeellisuuteen. Näin on toimittu myös tämän tutkielman innoittajana toimineessa arvioinnissa.

Arvioinnin suorittamisen yhteydessä on hyvä pohtia myös sen etiikkaa. Tällä hetkellä arvioinnin ammattietiikka keskittyy pääasiassa käytännön asioihin, jotka ovat yhteydessä asiakkaisiin ja muihin sidosryhmiin. Eettiset ongelmat voidaankin usein nähdä ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyvinä asioina. (Schwandt 2018, 307.) Tutkielmassa käsitellyssä arvioinnissa pyrittiin toimimaan eettisesti sekä arvioinnin kohteena toiminutta aluejohtokuntaa, arvioinnin toimeksiantajaa ja arvioinnin laajempaa yleisöä kohtaan. Laajempaa yleisönä voidaan tässä tapauksessa pitää Lahden kaupungin asukkaita. Eettisyys pyrittiin varmistamaan puolueettomuudella, läpinäkyvyydellä ja arvioinnin kohderyhmien tasapuolisella kohtelulla. On kuitenkin mainittavaa, että arvioinnin eettisyyden tyhjentävä arviointi tämän tyyppisen meta-arvioinnin kautta on käytännössä hyvin hankalaa.

Oikeanlainen käyttäytyminen arviointiin liittyvissä sosiaalisissa suhteissa ohjautuu sekä laajemman sosiaalisen vastuuntunnon että periaatteellisuuden kautta (Beauchamp & Childress 2001). Sosiaalisella vastuuntunnolla tarkoitetaan sitä, että arvioijat eivät ainoastaan täytä toimeksiantajansa toiveita, vaan he pyrkivät myös vastaamaan yhteisen hyvän esittämiin tarpeisiin. Tämä pyrkimys kohti yhteistä hyvää on myös otettu huomioon kansallisten ja kansainvälisten arviointijärjestöjen ammattistandardeissa. Esimerkiksi Suomen Arviointiyhdistyksen (SAYFES) eettisissä periaatteissa (2019) on määritelty, kuinka arvioinnin tekijällä, arvioinnin kohteella ja arvioinnin tekemisellä on aina eettinen vastuu myös ”vastuuta laajemmalle yhteisölle”. Arvioinnin etiikan nähdäänkin olevan enemmän kuin vain sitä, että arviointimenetelmiä käytetään oikeilla tavoilla. Menetelmien käyttöön tulee liittää myös tarkoituksenmukaisuutta. Tämän lisäksi arvioijalla tulee olla vapaus tavoitella totuutta työssään. (SAYFES 2019.)

Näitä elementtejä pohtimalla voidaan esittää johtopäätöksiä siitä, miten suoritettussa arvioinnissa ja siitä tehdyssä meta-arvioinnissa kyettiin ottamaan huomioon yhteinen hyvä ja yleinen sosiaalinen vastuuntunto. On totta, että arviointia ei suunniteltu ja toteutettu kirjaimellisesti arvioinnin ammattistandardeja noudattaen. Se, olisivatko nämä standardit edistäneet yhteisen hyvän

toteutumista, on toisenlaisen syvällisemmän pohdinnan paikka. Totuus kuitenkin on, että yhteinen hyvä on nostettu alan ammattikeskusteluun syystäkin. Tässä arvioinnissa ja meta-arvioinnissa sosiaalinen vastuuntunto näyttäytyi pääasiassa rivien välissä rehellisyyden, tulosten oikeaoppisen käsittelyn – ja jälkikäteen myös opinnäytetyön julkisuuden kautta. On kuitenkin paikallaan pohtia, olisiko vahvempi arvioijan rooli lisännyt arvioinnin sosiaalista vastuullisuutta kohti yhteistä hyvää. Julkisen ohjelman arviointi itsessään on prosessi, jonka tarkoituksena on lisätä yleistä hyvinvointia paneutumalla siihen, mitä yhteisillä verovaroilla saadaan aikaan ja kuinka vaikuttavaa tämä toiminta on. Tätä kautta voidaan niin halutessa nähdä, että yhteinen hyvinvointi on lisääntynyt.

7.3 Aiheita jatkotutkimukseen

Tutkielmassa käsitellyt aiheita on mahdollista halutessaan jalostaa erilaisiin jatkotutkimustarkoituksiin. Esimerkiksi empiirisen arvioinnin tuloksissa voidaan nähdä jo useampia jatkotutkimusaiheita. Arvioinnin aikana esiin nousi erityisesti näkemys siitä, kuinka Lahden kaupungin virkamiesten näkemyksiä Nastolan aluejohtokunnasta voisi olla hedelmällistä selvittää enemmänkin. Näin saataisiin mielenkiintoista dataa siitä, miten suuremman kunnan työntekijät suhtautuvat kuntaliitoksen jälkeen synnytettyyn, pienemmän kunnan alueella toimivaan lähidemokratiaelimeen. Tutkimukseen voitaisiin halutessaan liittää myös meta-analyysielementtejä vertailemalla siitä saatuja tuloksia tässä arvioinnissa saatuihin tuloksiin.

Myös arvioijan roolissa tässä tutkielmassa käsitelty luottamuksen käsite on käytännön arvioinnin kannalta mielenkiintoinen aspekti. Voisi olla mielenkiintoista perehtyä tarkemmin siihen, miten tällaisen julkisen ohjelman arvioinnin kohde ja ohjelman osallistajat kokevat luottamusta arvioitsijaa kohtaan – ja miten tämä tunne vaikuttaa heidän osallistumiseensa arviointiin. Yleisesti ottaen luottamuksen vaikutus arviointiin on aihe, josta kyetään halutessa tuottamaan vielä paljon lisää tutkimusta.

Lähidemokratiaprojektista tehty arviointitutkimus on mielestäni aihe, jonka jatkojalostaminen olisi yleisesti hyödyllistä. Samantyyppistä arviointia voitaisiin toteuttaa systemaattisesti Suomen muissakin lähidemokratiaprojekteissa. Vaikka aihetta onkin tutkittu paljon, voisi systemaattinen datan kerääminen tuoda esiin mielenkiintoisia näkökulmia. Osallistuvaa budjetointia tutkitaan Suomessa tälläkin hetkellä, ja aiheeseen paneutuminen myös arvioinnin näkökulmasta saattaisi nostaa esiin käytännönkin kannalta hyödyllistä informaatiota.

Ylipäättään arviointitutkimuksellisten seikkojen pohtiminen tuo esiin tästäkin työstä nousevia tutkimusaiheita. Niin sanotun amatööriarvioijan rooli on esimerkiksi yksi sellainen aihe, jota voitaisiin tarkastella lähemminkin jatkotutkimuksessa. Erityisesti tutkielmassa hyödynnetty, arviointitutkimuksessa aiemmin vähän käytetty autoetnografinen lähestymistapa on teema, josta saataisiin jatkojalostamalla varmasti esiin mielenkiintoisia аспектеja arvioijan roolista ja sen merkityksestä.

Myös julkisella sektorilla koko ajan läsnä oleva paine toteuttaa arviointeja ja olla niiden kohteena on kokonaisuus, josta kyetään synnyttämään lukuisia arviointitutkimusaiheita. Julkisen sektorin arviointi on kokonaisuus, joka tulee varmasti olemaan läsnä yhteiskunnassamme vielä jatkossakin. Arviointikäytäntöjen, -metodien ja arvioinnin kehittämisen tutkimuksellisesti näyttäytyvät varmasti hyödyllisinä myös jatkossa.

LÄHTEET

- Adams, T., Holman Jones, S. & Ellis, C. (2015). *Autoethnography*. New York: Oxford University Press.
- Ahonen, V. & Rask, M. (2019). *Osallistuvan budjetoinnin mallit ja trendit Suomessa*. Kuntaliitto: Utta kunnista 2/2019. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Beauchamp, T. & Childress, J. (2001). *Principles of Biomedical Ethics*. Viides painos. New York: Oxford University Press.
- Berndtson, E. (1992). *Politiikka tieteenä: johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Brint, S. (2006). Saving the “soul of professionalism”: Freidson’s institutional ethics and the defence of professional autonomy. *Knowledge, Work & Society*, 4(2), 101–29.
- Bunniss, S. & Kelly, D. (2010) Research paradigms in medical education research. *Medical education*, 44(4), 358–366.
- Chang, H. (2008). *Autoethnography as Method*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Chang, H. (2016). Autoethnography in health research: Growing pains? *Qualitative Health Research* 2016;26, 443–451.
- Chelimsky, E. (1997). The Coming Transformations in Evaluation. Teoksessa Chelimsky, E., & Shadish, W. (toim.), *Evaluation for the 21st century: a handbook (s.1–26)*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Chen, H., Donaldson, S. & Mark, M. (toim.). (2011). *New Directions for Evaluation: No. 130. Advancing validity in outcome evaluation: Theory and practice*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Connell, N. & Mannion, R. (2006). Conceptualisations of trust in the organizational literature. *Journal of Health Organization and Management*, 20 (5), 417–433.
- Davies, P., Newcomer, K. & Soydan, H. (2006). Government as structural context for evaluation. Teoksessa Shaw, I., Greene, J., & Mark, M. (toim.), *Handbook of evaluation: policies, programs and practices*. Lontoo: SAGE Publications.
- Donaldson, S. & Christie, C. (2006). Emerging career opportunities in the transdiscipline of evaluation science. Teoksessa Donaldson, S., Berger, D. & Pezdek, K. (toim.), *Applied Psychology: New Frontiers and rewarding careers (s. 243–260)*. Mahwah: Erlbaum.
- Donaldson, S. & Lipsey, M. (2006). Roles for Theory in Contemporary Evaluation Practice: Developing Practical Knowledge. Teoksessa Shaw, I., Greene, J., & Mark, M. (toim.), *Handbook of evaluation: policies, programs and practices (s. 56–75)*. Lontoo: SAGE Publications.

- Ellis, C. (2004). *The Ethnographic I*. Walnut Creek: AltaMira Press.
- EmPaci (Empowering Participatory Budgeting in the Baltic Sea Region). (2020). Information. Haettu osoitteesta <https://projects.interreg-baltic.eu/projects/empaci-191.html>, 7.10.2020.
- Etelälahti, P. (2019). *Tulosmittauksen pieni käsikirja*. Helsinki: Books on Demand.
- Farrell, L. (2017) When I say... autoethnography. *Medical education*, vol. 51(1), 11–12.
- Farrell, L., Bourgeois-Law, G., Regehr G. & Ajjawi, R. (2015). Autoethnography: introducing “I” into medical education research. *Medical education*, vol. 49(10), 974–982.
- Frambach, J. (2015). Balancing vulnerability and narcissism: who dares to be an autoethnographer? *Medical education*, vol. 49 (10), 956–958.
- Greene, J. C. (2000). *Reconsidering roles*. American Evaluation Association -järjestön vuosikokous, työpäivi. 11/2000. Honolulu, USA.
- Gregory, E. (2005). Introduction. Tracing the steps. Teoksessa Conteh, J., Gregory, E., Kearney, C. & Mor-Sommerfeld, A. (toim.), *Writing Educational Ethnographies. The Art of Collusion (s. i–xxiv)*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- Griffith, J. & Montrosse-Moorhead, B. (2014). The value in validity. Teoksessa Griffith, J. & Montrosse-Moorhead, B. (toim.), *Revisiting truth, beauty, and justice: Evaluating with validity in the 21st century. New Directions for Evaluation*, 142, 17–30.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008) *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- House, E. R. (1980). *Evaluating with validity*. Beverly Hills: Sage.
- House, E. R. (1993). *Professional evaluation: Social impact and political consequences*. Newbury Park: Sage.
- Jokinen, E. (2017). *Näkökulmia arviointitutkimukseen: henkilöstö kuntauudistuksessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Jalava, U. & Virtanen, P. (1996). *Laatu, innovaatio ja projekti. Hyvinvointipalvelujen ydinkysymyksiä*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kettunen, P. (2001). *Valtiontilintarkastajien kertomuksen vaikuttavuuden arviointi*. Turku: Åbo Akademi.
- King, J. A. & Stevahn, L. (2002). Three Frameworks for Considering Evaluator Role. Teoksessa Ryan, K. E. & Schwandt, T. A. (toim.), *Exploring Evaluator Role and Identity (s. 1–16)*. Greenwich: Information Age Publishing.
- Lahti.fi. (2020) Kaupungin organisaatio. Organisaatiokaaviot. Haettu osoitteesta <https://www.lahti.fi/tietoa-lahdesta/kaupungin-organisaatio>, 13.7.2020.

- Lake, J. (2015). Autoethnography and reflective practice: Reconstructing the doctoral thesis experience. *Reflective Practice*, 16 (5), 677–687.
- Lappalainen, S. (2007). *Etnografia metodologiana: lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Lindqvist, T. (1999). Evaluaation uskottavuus. Teoksessa Eräsaari, R., Lindqvist, T., Mäntysaari, M. & Rajavaara, M. (toim.), *Arviointi ja asiantuntijuus (s.106–118.)* Tampere: Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.
- McKie, L. (2003). Rhetorical spaces: Participation and pragmatism in the evaluation of community health work. *Evaluation*, 9 (3), 307–324.
- Moorman, C. Deshpande, R. & Zaltman, G. (1992). Factors affecting trust in market research relationships. *Journal of Marketing*, 57 (1), 81–101.
- Morgan, D. L. (2014). *Integrating Qualitative and Quantitative Methods: A Pragmatic Approach*. Lontoo: Sage Publications.
- Metsämuuronen, J. (2008). *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Kolmas painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Nastolan aluejohtokunta. (2020). Lahden kaupungin Nastolan aluejohtokunnan toimintasuunnitelma.
- Nastola.fi (2020). Aluejohtokunta: tausta ja tehtävä. Haettu osoitteesta <https://www.nastola.fi/aluejohtokunta/tausta-ja-tehtava/>, 24.2.2020.
- Niiranen, V. (1997). Kuntalaisten osallistuminen ja kunnallinen demokratia. Teoksessa Kivinen, T., *Kuntalaisten arviot ja osallisuus sosiaali- ja terveystalouteen (s.137–185)*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Norris, N. (2007). Evaluation and trust. Teoksessa Kushner, s. & Norris, N. (toim.), *Dilemmas of engagement: Evaluation and the new public management (s. 139–153)*, Oxford: Elsevier.
- Patton, M. Q. (1997). *Utilization-focused evaluation*. Kolmas painos. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Patton, M. Q. (2012). *Essentials of utilization-focused evaluation*. Thousand Oaks, Calif: SAGE.
- Patton, M. Q. (2012b). A utilization-focused approach to contribution analysis. *Evaluation: The International Journal*, 18 (3), 364–377.
- Patton, M. Q. (2015) *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and practice*. Neljäs painos. Los Angeles: Sage Publications.
- Rossi, P. H., Lipsey M. W. & Freeman H. E. (2004). *Evaluation: A Systemic Approach*. Seitsemäs painos. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Salminen, J., Häikiö, L. & Lehtonen, P. (2016). Osallistuva budjetointi hallinnollisena ja poliittisena käytäntönä. *Hallinnon tutkimus* 1/2016, 60–75.

- Schwandt, T. (2018). Acting together in determining value: A professional ethical responsibility of evaluators. *Evaluation*, vol. 24(3), 306–317.
- Schwandt, T. & Burgon, H. (2006). Evaluation and the Study of Lived Experience. Teoksessa Shaw, I., Greene, J., & Mark, M. (toim.), *Handbook of evaluation: policies, programs and practices* (s. 98–117). Lontoo: SAGE Publications.
- Scriven, M. (1976). *Maximizing the power of casual investigations: The modus operandi method*. Evaluation studies review annual, 101–118. Beverly Hills: Sage.
- Scriven, M. (1991). *Evaluation Thesaurus*. Neljäs painos. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Scriven, M. (2003). Evaluation in the new millenium: The transdisciplinary vision. Teoksessa Donaldson, S. & Scriven, M. (toim.), *Evaluating Social Programs and Problems: Visions for the new millenium* (s. 19–42). Mahwah: Erlbaum.
- Shadish, W. (2011). The truth about validity. Teoksessa Chen, H., Donaldson, S. & Mark, M. (toim.), *New Directions for Evaluation: No. 130. Advancing validity in outcome evaluation: Theory and practice* (s. 107–117). San Francisco: Jossey-Bass.
- Shaw, I. & Faulkner, A. (2006). Practitioner evaluation at work. *American Journal of Evaluation*, 27 (1), 44–63.
- Shaw, I., Greene, J., & Mark, M. (toim.) (2006). *Handbook of evaluation: policies, programs and practices*. Lontoo: SAGE Publications.
- Stake, R. (2004). *Standards-Based and Responsive Evaluation*. Thousand Oaks: SAGE.
- Stakes (2001). *Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin*. FinSoc. Työpapereita 3/2001. Helsinki.
- Stern, E. (2008). Evaluation. Critical for Whom and Connected to What? *Evaluation*, vol. 14 (2), 249–257.
- Stufflebeam, D. L. & Coryn, C. L. S. (2014). *Evaluation theory, models, and applications*. Toinen painos. San Francisco: Jossey-Bass.
- Suomen Arviointiyhdistys SAYFES. (2019). Arviointitoiminnan eettiset periaatteet. Haettu osoitteesta <http://www.sayfes.fi/suomen-arviointiyhdistys-ry/arvioinnin-arvot-jaeettiset-periaatteet/>, 3.10.2020.
- Sutela, M. (2000). *Suora kansanvalta kunnassa: oikeusvertaileva tutkimus kansanäänestyksestä kunnan asukkaiden itsehallinnon toteuttajana*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Sweeney, K. (1996). Evidence and uncertainty. Teoksessa M. Marinker (toim.), *Sense and Sensibility in Health Care* (s. 59–86). Lontoo: BMJ Publishing Group.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Helsinki: Tammi.

- Uusikylä, P. & Virtanen, P. (2000). Meta-evaluation as a Tool for Learning. A case study of the European Structural Fund Evaluations in Finland. *Evaluation*, vol 6(1), 50–65.
- Virtanen, P. & Vakkuri, J. (2016). *Julkisen toiminnan tuloksellisuusarviointi*. Helsinki: Tietosanoma.
- Watson, T. (2011). Ethnography, reality and trust. The vital need for studies of ‘how things’ work in organizations and management. *Journal of Management Studies*, 48 (1), 202–217.
- Weiss, C. H. (1972). *Evaluation research: methods for assessing program effectiveness*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Weiss, C.H. (1998). *Evaluation: Methods for studying programs and policies*. Toinen painos. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Wond, T. (2017) Trust Matters: Distrust in an External Evaluation of a Public Sector Program. *International Journal of Public Administration*, vol. 40 (5), 408–415.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Teema 1: Tavoitteet

- aluejohtokunnan perustamisen syyt (mitä tavoiteltiin)
- tehtäväkenttä, tärkeimmät tehtävät
- aluejohtokunnan merkitys (Nastolassa & muualla Lahdessa)
- mitä toiminnalla tavoitellaan

- tavoitteet, tärkein tavoite
- mitä tavoitteita voisi vielä asettaa jatkoa varten

Teema 2: Keinot ja resurssit

- miten kyetään hoitamaan annettuja tehtäviä & millä keinoilla
- millaiset mahdollisuudet hoitaa tehtäviään
- tehtävät, tärkein tehtävä, liian vähän huomiota saanut tehtävä
- osallistuva budjetointi ja sen rooli toiminnassa, odotukset & pelot
- resurssit, ovatko riittävät vai riittämättömät, mitä toivottaisiin lisää

- toiminnan kehittäminen, ja sen vaatimat resurssit
- kokoonpanon toimivuus
- virkamiesyhteistyön toimivuus
- toiminnan näkyvyys
- toiminnan laajentaminen muualla Lahteen

Teema 3: Tulokset ja vaikutukset

1. toiminnan hyvä tulos
 2. mitä saatu aikaan
- vaikuttavuus, miten ilmenee
 - nastolalaisten asemaan vaikuttaminen, kuntien yhdistymisen jälkeinen aika
 - aluejohtokunnan rooli alueellisena elimenä, alueellinen edustus

- tulevaisuudenkuvat
- toiveita tulevaisuutta varten

Liite 2. Sähköpostihaastatteluiden kysymysrunko

Teema 1: Tavoitteet

1. Mikä on sinun näkemyksesi siitä, minkä takia Nastolan aluejohtokunta alun perin perustettiin?
2. Mitkä ovat mielestäsi aluejohtokunnan tehtävät?
3. Mikä sinun mielestäsi on aluejohtokunnan rooli, tai keskeinen tehtävä? Osaatko sanoa miksi juuri tämä?
4. Mikä on mielestäsi aluejohtokunnan merkitys Nastolan alueella? Entä koko Lahdessa? Eroavatko nämä toisistaan?
5. Mitä sinun mielestäsi aluejohtokunnalla tavoitellaan?
6. Miten kuvailisit omin sanoin aluejohtokunnalle asetettuja tavoitteita?
7. Mitkä näistä tavoitteista ovat sinun mielestäsi kaikkein tärkeimmät? Osaatko sanoa miksi?
8. Jos sinä pääsisit päättämään, minkälaisia tavoitteita sinä asettaisit aluejohtokunnalle?

Teema 2: Keinot ja resurssit

9. Millä tavoin sinun mielestäsi aluejohtokunta hoitaa sille annettuja tehtäviä?
10. Osaatko omin sanoin kertoa keinoista, joilla aluejohtokunta hoitaa tehtäviään?
11. Minkälaiset mahdollisuudet aluejohtokunnalla yleensäkin on hoitaa tehtäviään? Hyvät, kohtalaiset, huonot?
12. Minkälaisia tehtäviä aluejohtokunnalle on toiminnan aikana asetettu?
13. Onko mielestäsi jokin aluejohtokunnalle asetettu tehtävä korostunut, noussut tärkeimmäksi tai merkittävämmäksi?
14. Onko jokin tehtävä jäänyt toiminnassa liian vähälle huomiolle? Mihin pitäisi mielestäsi kiinnittää enemmän huomiota?
15. Minkälaisia ajatuksia osallistuvan budjetointi herättää sinussa? Mitä mieltä olet tästä toimintamallista?
16. Miten näet osallistuvan budjetoinnin näkyvän aluejohtokunnan toiminnassa?
17. Onko sinulla jotain erityisiä ajatuksia liittyen osallistuvaan budjetointiin ja tulevaisuuteen? Ono sinulla jotain odotuksia sitä kohtaan?
18. Miten kuvailisit omin sanoin aluejohtokuntatoimintaan käytössä olevia resursseja?
19. Ovatko resurssit mielestäsi riittäviä?
20. Jos saisit päättää, minkälaisia resursseja toivoisit lisää? Esimerkiksi rahaa, toimitiloja, työvoimaa, muuta?
21. Tuleeko sinulle ajatuksia siitä, miten aluejohtokunnan toimintaa voitaisiin tulevaisuudessa kehittää?
22. Minkälaisia resursseja tämä kehittäminen vaatisi?
23. Oletko kokenut aluejohtokunnan kokoonpanon toimivana (poliittiset edustajat + järjestöjen edustajat)?
24. Oletko kokenut yhteistyön Lahden kaupungin virkamiesten kanssa toimivana? Onko siinä jotain parannettavaa?
25. Onko aluejohtokunta mielestäsi näkyvä toimija Nastolan alueella? Koetko, että se on asukkaille tuttu tai tuntematon?

26. Mitä mieltä olet siitä, että aluejohtokunnan kaltaisia toimijoita tulisi lisääkin Lahden alueelle? Oletko pitänyt toimintamallia toimivana?

Teema 3: Tulokset ja vaikutukset

27. Mikä on mielestäsi hyvä tulos, tai hyvä lopputulos, aluejohtokunnan toiminnalle?
28. Mitä sinun mielestäsi aluejohtokunnan toiminnalla on saatu aikaan?
29. Koetko, että aluejohtokunnan toiminta on ollut vaikuttavaa? Jos koet, niin osaatko kuvailla, miten se on ilmennyt? Jos et koe, niin osaatko sanoa miksi toiminta ei ole ollut vaikuttavaa?
30. Koetko, että aluejohtokunta on vaikuttanut nastolalaisten asemaan Lahden kaupungissa? Onko aluejohtokunta vaikuttanut alueen asukkaiden asenteisiin kuntaliitoksen jälkeen?
31. Pidätkö aluejohtokuntaa tärkeänä elimenä alueellisen edustuksen kannalta?
32. Miltä aluejohtokunnan tulevaisuus näyttää sinulle? Näyttäytyvätkö jotkin asiat uhkaavina, hyvinä, mietteitä herättävinä?
33. Minkälaisia asioita toivoisit aluejohtokunnan tulevaisuuteen?

Liite 3. Nastolan aluejohtokunnan toiminnan vaikutukset -verkkokysely

Kursivoidut kysymykset on suunnattu ainoastaan kyselyyn vastanneille järjestötoimijoille.

Taustakysymykset

1. Sukupuolesi?

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua vastata

2. Ikäsi?

- alle 18
- 18-24
- 25-30
- 31-35
- 36-40
- 41-45
- 46-50
- 51-55
- 56-60
- 61-65
- 66-70
- > 70

3. Asuinalueesi postinumero?

- 15460
- 15540
- 15550
- 15551
- 15560
- 15561
- 15580
- 16100
- 16160
- Muu, mikä?

4. Siviilisäätysi?

- Naimaton
- Avoliitossa
- Avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa
- Eronnut tai asumuserossa
- Leski

5. Mikä seuraavista kuvaa perhetilannettasi?

- Perheetön
- Naimisissa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai avoliitossa, ei lapsia
- Perheellinen, alaikäisiä lapsia
- Perheellinen, täysi-ikäisiä, poismuuttaneita lapsia

6. Valitse parhaiten työtilannettasi kuvaava vaihtoehto

- Työssä
- Yrittäjä
- Työtön työnhakija (alle 3kk)
- Työtön työnhakija (yli 3 kk)
- Eläkeläinen
- Koululainen/opiskelija (ei työssä)
- Koti-isä tai kotiäiti
- Muu, mikä?

7. Valitse korkein koulutustasosi

- Ei koulutusta tai koulutus kesken
- Peruskoulu
- Ammatillinen koulutus
- Ylioppilas
- Alempi korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkinto
- Ylempi korkeakoulututkinto tai ylempi ammattikorkeakoulututkinto
- Tohtorin tutkinto
- Muu tutkinto

8. Toimitko jossain Nastolan alueen yhdistyksessä tai järjestössä?

- Kyllä, aktiivisesti
- Kyllä, satunnaisesti
- En toimi

Jos vastaaja valitsee Kyllä, aktiivisesti, tai Kyllä, satunnaisesti, saa hän esiin järjestötoimijoille suunnattuja kysymyksiä.

Millä toimialoilla toimivissa yhdistyksissä/järjestöissä olet mukana?

- asukas/kylätoiminta
- sosiaali
- terveysala
- uskonto
- edunvalvonta
- urheilu/liikunta
- kulttuuri
- ympäristö
- harrastusjärjestö (esim. partio)
- muu, mikä?

Kyselykysymykset

9. Oletko tietoinen, että Nastolan alueella toimii Lahden kaupungin Nastolan aluejohtokunta?

- Kyllä
- En

Kysymys on ohjelmoitu siten, että jos vastaaja valitsee vaihtoehdon En, hän ei saa enää loppukyselyä eteensä.

10. Kuinka hyvin aluejohtokunta tunnetaan mielestäsi Nastolassa?

- Erittäin hyvin
- Melko hyvin
- Hieman
- Ei lainkaan

11. Kuinka hyvin aluejohtokunta tunnetaan mielestäsi vanhan Lahden alueella?

- Erittäin hyvin
- Melko hyvin
- Hieman
- Ei lainkaan

12. Tiedätkö, mitkä ovat Nastolan aluejohtokunnalle asetettuja tehtäviä?

- Kyllä, tiedän hyvin
- Tiedän jonkin verran
- Tiedän vain vähän
- En lainkaan

13. Toivoisitko, että Nastolan aluejohtokunnan toiminta olisi näkyvämpää Nastolan alueella?

- Kyllä
- En

Jos vastaaja valitsee vaihtoehdon Kyllä, siirtyy seuraavaan kysymykseen nro 14. Jos valitsee vaihtoehdon En tai En osaa sanoa, siirtyy hän kysymykseen nro 15.

14. Millä tavoin toivoisit toiminnan olevan näkyvämpää?

Avoin kirjoituskenttä

15. Kuinka tärkeänä pidät aluejohtokunnan toimintaa?

- Erittäin tärkeänä
- Melko tärkeänä
- Hieman tärkeänä
- En lainkaan tärkeänä

16. Onko aluejohtokunta mielestäsi vaikuttanut Nastolan alueelliseen kehitykseen kuntien yhdistymisen jälkeen?

- Kyllä
- Jonkin verran
- Vähän
- Ei lainkaan

Jos vastaaja valitsee jonkun vaihtoehdoista Kyllä, Jonkin verran tai Vähän, siirtyy seuraavaan kysymykseen nro 17. Vaihtoehto Ei lainkaan vie kysymykseen nro 18.

17. Osaatko sanoa, millä tavalla?

Avoim kirjoituskenttä

18. Onko Nastolan aluejohtokunta tai muu vastaava alueellinen lähidemokratiamalli mielestäsi tarpeellinen tulevaisuudessa?

- Kyllä
- Ei

19. Kuinka tyytyväinen olet Nastolan aluejohtokunnan toimintaan?

- Erittäin tyytyväinen
- Melko tyytyväinen
- Hieman tyytyväinen
- En lainkaan tyytyväinen

20. Kuinka hyvin Nastolan aluejohtokunta on mielestäsi edistänyt seuraavia asioita?

Asteikolla tehtävä arviointi, asteikkovaihtoehdot:

Huonosti, hieman huonosti, melko hyvin, hyvin, en osaa sanoa

- Nastolan alueen asioiden ajaminen kaupungin päätöksenteossa
- Maaseutupoliittisen ohjelman toteuttaminen ja seuranta
- Paikallisten yhdistysten ja seurojen tukeminen
- Yhteisöjen välisen yhteistyön tukeminen
- Alueellisen yhteisöllisyyden kasvattaminen
- Asukkaiden osallisuuden lisääminen
- Nastolan alueen omaleimaisuuden ja vireyden vahvistaminen
- Osallistuvan budjetoinnin toteutuminen
- Alueen asukkaiden kuuleminen

21. Koetko, että Nastolan aluejohtokunta on saanut toiminnallaan aikaan konkreettisia asioita?

- Kyllä
- Jonkin verran
- Hieman
- Ei lainkaan

22. Aluejohtokunta koostuu sekä poliittisista edustajista että järjestöjen edustajista. Pidätkö tätä kokoonpanoa toimivana?

- Kyllä
- En

Tähän kuuluu alla oleva jatkokysymys, joka tulee esiin, jos vastaa En. Muut siirtyvät kysymykseen 24.

23. Osaatko sanoa, miksi?

Avoim tekstiruutu

24. Mitkä seuraavista asioista ovat mielestäsi sellaisia, joita aluejohtokunnan tulisi toiminnallaan erityisesti ajaa ja edistää?

Valitse kolme mielestäsi tärkeintä asiaa.

- Nastolan alueen asioiden ajaminen kaupungin päätöksenteossa
- Maaseutupoliittisen ohjelman toteuttaminen ja seuranta
- Paikallisten yhdistysten ja seurojen tukeminen
- Yhteisöjen välisen yhteistyön tukeminen
- Alueellisen yhteisöllisyyden kasvattaminen
- Asukkaiden osallisuuden lisääminen
- Nastolan alueen omaleimaisuuden ja vireyden vahvistaminen
- Osallistuvan budjetoinnin toteuttaminen
- Alueen asukkaiden kuuleminen
- Muu, mikä?

Onko yhdistyksesi/järjestösi hakenut rahallista avustusta aluejohtokunnalta?

- Kyllä
- Ei

Jos vastaaja vastaa tähän Kyllä, saa hän eteensä seuraavan kysymyksen ja sitä seuraavat lisäkysymykset. Muuten hypätään kysymykseen nro 25.

Saiko yhdistyksesi/järjestösi hakemansa rahallisen avustuksen aluejohtokunnalta?

- Kyllä
- Ei

Ovatko aluejohtokunnan jakamien rahallisten avustusten jakoperusteet sinulle selkeät?

- Täysin selkeät
- Jonkin verran selkeät
- Hieman epäselvät
- Täysin epäselvät

Koetko, että avustuksia hakevia tahoja kohdellaan tasavertaisesti?

- Kyllä
- En

Jos vastaa en, saa eteensä seuraavan jatkokysymyksen:

Miten epätasa-arvoinen kohtelu mielestäsi ilmenee?

Avoim vastauskenttä

25. Haluatko jättää palautetta aluejohtokunnan toiminnasta?

Kirjoita palautteesi alla olevaan laatikkoon.

Avoim tekstikenttä

26. Jätäthän alla olevaan tekstikenttään yhteystietosi (nimesi, puhelinnumerosi ja sähköpostiosoitteesi) jos haluat osallistua Hyvän Olon Nastola –reun arvontaan!

Yhteystietoja käytetään ainoastaan arvonnin suorittamiseen. Arvonnin voittajalle ilmoitetaan henkilökohtaisesti.

Avoim tekstikenttä